

Republika Crna Gora
Vlada Republike Crne Gore
ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE
Mission to Montenegro

Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture

Implementacija Opcionog
protokola uz UN Konvenciju
protiv torture i drugih
surovih, neljudskih i
ponižavajućih postupaka ili
kazni

Republika Crna Gora
Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju

Vlada Republike Crne Gore
MISIJA ZA CRNU GORU
ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Zbirka materijala sa okruglog stola na temu:

**“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture -
Implementacija Opcionog protokola uz UN
Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih
i ponižavajućih postupaka ili kazni ”**

Podgorica, 10. jul 2006. godine

Podgorica, septembar 2006. godine

Zbirka materijala sa okruglog stola na temu:

**“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture -
Implementacija Opcionog protokola uz UN
Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih
i ponižavajućih postupaka ili kazni ”**

Podgorica, 10. jul 2006

Podgorica, septembar 2006. godine

Okrugli sto na temu: “Nacionalni mehanizmi za Prevenciju Torture –Implementacija Opcionog protokola uz UN konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni” organizuje Misija OEBS-a u Crnoj Gori u saradnji sa Zavodom za izvršenje krivičnih sankcija Republike Crne Gore.

Misija OEBS-a u Crnoj Gori je podržala izdavanje ove brošure.

Mišljenja i stavovi iznijeti u ovoj brošuri su stavovi autora i ne predstavljaju zvaničan stav OEBS-a.

Sadržaj:

Helen Gardiner, referent na programu izgradnje institucija, Misija OEBS-a u Crnoj Gori:	
Uvodne napomene	7
Ambasadorica Paraschiva Badescu, šef Misije OEBS-a u Crnoj Gori:	
pozdravni govor.....	10
Branka Lakočević, pomoćnik Ministra pravde	
pozdravni govor.....	13
Božidar Vuksanović, direktor Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija	
pozdravni govor.....	16
Milan Krsmanović, savjetnik u Ministarstvu pravde:	
Nadzor nad institucijama za izvršenje kazne zatvora	
Uloga Ministarstva pravde.....	20
Dr. Krsto Nikolić, savjetnik u Ministarstvu zdravlja:	
Nadzor nad institucijama za izvršenje mjera bezbjednosti	
Uloga Ministarstva zdravlja	24
Veselin Veljović, direktor Uprave policije:	
Nadzor nad policijskim pritvorom	
Uloga Uprave policije.....	40
Šefko Crnovršanin, Zaštitnik ljudskih prava i osnovnih sloboda:	
Ljudska prava i zatvori	
nadležnosti Ombudsmana.....	44
Matthew Pringle, pravni savjetnik Asocijacije za prevenciju torture:	
Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture	
Nacionalni mehanizmi za prevenciju	46
Kratak pregled i zaključci okruglog stola.....	59
Aneksi	63
UN Konvencija protiv torture	64
Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture.....	81
Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture.....	97
Najčešće postavljana pitanja i odgovori.....	120
Lista kriterija za pomoć pri procjeni potencijalnih nacionalnih mehanizama za prevenciju	124

Okrugli sto

“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture - Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni ”

Podgorica, 10. jul 2006

Uvodne napomene

10. jula 2006. godine, u Podgorici je, u koorganizaciji Misije OEBS-a za Crnu Goru i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija Republike Crne Gore, održan Okrugli sto na temu “Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture – Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni”. Ovaj seminar predstavlja prvi događaj ove vrste od kada je Crna Gora, kao država članica Zajednice Srbija i Crna Gora, decembra 2005. godine, ratifikovala Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT). Seminaru su prisustvovali predstavnici svih relevantnih crnogorskih institucija, uključujući Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Upravu policije, Institut za izvršenje krivičnih sankcija, Kancelariju Ombudsmana i nevladine organizacije koje se bave pitanjima ljudskih prava.

Ovu brošuru sačinjavaju izlaganja crnogorskih učesnika koji su predstavili trenutnu situaciju u crnogorskim pritvorskim ustanovama kao i rad institucija koje vrše nadzor nad tim ustanovama, a sve u odnosu na kriterijume koje predviđa Opcioni protokol uz UN konvenciju protiv torture. U brošuri se takođe nalazi u prezentacija i radni materijal eksperta Asocijacije za prevenciju torture (APT) iz Ženeve koji je pojasnio značaj Opcionog protokola, i moguće modalitete njegove implementacije koje bi bile odgovarajuće za crnogorski pravni sistem.

OPCAT, usvojen od strane Ujedinjenih nacija 2002. godine, a ratifikovan u Parlamentu Srbije i Crne Gore u decembru 2005. godine, predviđa uspostavljanje sistema redovnih posjeta svim mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode u cilju sprečavanja torture i drugih oblika lošeg postupanja. Posjete će vršiti međunarodni Podkomitet koga će uspostaviti Ujedinjene nacije sa jedne strane, a sa druge strane, jedan ili nekoliko nacionalnih mehanizama za prevenciju koje su države potpisnice dužne da uspostave, odrede ili održavaju.

Posjete mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode su se već pokazale kao veoma korisno i efikasno sredstvo u sprečavanju i iskorenjivanju torture. Da bi bio efikasan, mehanizam za posjete mora biti pouzdan i nezavistan, i mora imati pravo da posjeti bilo koje mjesto u kojem se nalaze lica lišena slobode. Konačno, tortura i drugi oblici lošeg postupanja se obično i dešavaju u mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode. Što je veća tajnost uslova pritvora, to je i veći rizik za postojanje torture. Osnovni cilj ovih mehanizama za posjetu je da iskorijene ovu tajnost i da javno ispituju šta se stvarno dešava u pritvorskim mjestima.

Opcioni protokol ne propisuje neku posebnu formu koju moraju imati nacionalni preventivni mehanizmi. Tako države potpisnice imaju fleksibilnost da odaberu vrstu nacionalnih mehanizama koja je najprikladnija za njihovu zemlju, uzimajući u obzir veliku različitost političkih ili geografskih struktura i slično. Čitav niz raznovrsnih domaćih tijela koja imaju mandat da sprovedu obilaskе već postoje širom svijeta. Između ostalih oni obuhvataju: komisije za ljudska prava, institucije ombudsmana, parlamentarne komisije, šeme koje uključuju laike, nevladine organizacije, kao i složene mehanizme koji kombinuju više već pomenutih elemenata. Bilo koji od ovih instituta može biti imenovan kao nacionalni preventivni mehanizam po Opcionom protokolu, ukoliko zadovoljava kriterijume postavljene u ovom instrumentu.

Konačno, cilj ovog okruglog stola je bio da podstakne prisutne na tumačenje odredbi OPCAT-a, da predstavi stručna mišljenja APT-a i da identifikuje neophodne zahtjeve koji će omogućiti uspostavljanje efikasnog mehanizma u okruženju kakvo je Crna Gora. Okrugli sto je uspio u svojoj namjeri, i rezultirao širokom raspravom o najboljim rešenjima i potrebama Republike Crne Gore u pogledu poboljšanja postupanja sa licima lišenim slobode i uslovima u pritvorskim mjestima. Obzirom da sadrži sve relevantne materijale sa okruglog stola, ova brošura bi trebalo da pomogne i informiše članove

ve međudisciplinarne i među ministarske radne grupe koje je nastala kao rezultat rada okruglog stola u daljim koracima i naporima za stvaranje nacionalnih mehanizama za prevenciju torture koji će odgovarati potrebama Republike Crne Gore.

Helen Gardiner
Referent na projektu izgradnje institucija
Misija OEBS-a u Crnoj Gori

Pozdravni govor

Okrugli sto

“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture - Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni ”

Hotel Podgorica, Podgorica, 10 Jul 2006

Dragi gospodine Vuksanoviću,
Uvaženi Ministri,
Drage kolege, dame i gospodo

Čast mi je što imam ovu priliku da vam se obratim na sigurno veoma važnom događaju za Crnu Goru, prvom te vrste koji je uslijedio poslije ratifikacije Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni u decembru 2005.

Poštovanje međunarodnih obaveza je često redukovano na prenošenje konvencionalnih normi u domaći pravni poredak, odnosno na nacrtu i izradu novih zakonskih propisa. Međutim, duh ovog Protokola doseže mnogo dalje od prostih zakonskih nacrtu. Opcioni Opcioni protokol uz UN konvenciju protiv torture (drugačije poznat kao OPCAT) ima za cilj da ustanovi sistem redovnih posjeta internacionalnih i nacionalnih stručnih tijela kaznenim jedinicama u cilju spriječavanja torture i drugih oblika lošeg postupanja.

Međunarodna zajednica prepoznaje torturu kao jednu od najbrutalnijih i najneprihvatljivijih povreda ljudskog dostojanstva od koje ni jedan region u svijetu nije uspio da se oslobodi. U okviru međunarodnih propisa o ljudskim pravima najšire prihvaćena definicija torture je sadržana u “UN Konvenciji

protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni”, usvojenoj od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1984. godine, a koja je stupila na snagu 26. juna 1987. Ova konvencija donosi novi pristup prevenciji torture baziranoj na premisi da **što su kaznena mjesta otvorenija i transparentnija, postojaće manje zloupotreba**. Novina u Opcionom Protokolu, u poređenju sa postojećim mehanizmima u oblasti ljudskih prava, postoji u dva elementa. Prvo, sistem koji treba da bude ustanovljen Opcionim protokolom akcenat stavlja na **prevenciju nasilja** prije nego na reagovanje na nasilje kada se ono desi. Druga novina je da je baziran na premisi **o saradnji sa državama ugovornicama** u cilju sprečavanja nasilja, prije nego na javnoj osudi država ugovornica za već počinjeno nasilje. Opcioni protokol predviđa uspostavljanje međunarodnog ekspertskeg tijela unutar UN, kao i nacionalnih tijela koja moraju biti osnovana od strane država ugovornica. I međunarodni i nacionalni mehanizmi će redovno posjećivati kaznene jedinice kako bi nadgledali situaciju, davali preporuke i radili konstruktivno sa državama ugovornicama na njihovom usvajanju.

Odluka OEBS-a broj 12/05 “Podržavanje ljudskih prava i vladavine zakona u Sistemima krivične pravde“ zahtijeva rano usvajanje od strane država Opcionog Protokola uz UN konvenciju protiv torture i jačanje proceduralnih zaštita za prevenciju mučenja. U tom smislu Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju će nastaviti da podržava crnogorske vlasti u implementaciji međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava i sloboda a posebno za sprečavanje torture.

Glavni cilj ovoga Okruglog stola je da **unaprijedi ranu implementaciju Opcionog protokola od strane crnogorskih vlasti**. Čućemo o trenutnoj situaciji u ovoj oblasti u Crnoj Gori, indetifikovaćemo praznine u odnosu na kriterijume predviđene Opcionim protokolom i onda pokušati da nađemo najbolja rješenja za nacionalne preventivne mehanizme koje je potrebno ustanoviti, označiti i održavati u skladu sa Opcionim protokolom. Takođe ćemo imati priliku da se upoznamo sa značajem Opcionog protokola sa tačke gledišta našeg eksperta iz Asocijacije za prevenciju torture iz Ženeve, međunarodne nevladine organizacije posvećene prevenciji mučenja i lošeg postupanja širom svijeta.

Pozivam vas da obratite pažnju na sve elemente Opcionog protokola i ja sam ubijeđena da će naš kolega iz inostranstva pomoći koliko god je u mogućno-

sti. U ime Misije OEBS-a u Crnoj Gori željela bih da zahvalim gospodinu Pringle na tome što je izdvojio svoje dragocjeno vrijeme da dođe u Podgoricu i radi sa vama tokom ovog Okruglog stola.

Misija OEBS-a u Srbiji i Crnoj Gori će, kroz svoju tehničku i ekspertsku pomoć nastaviti da podržava napore relevantnih crnogorskih institucija do implementacije Opcionog protokola.

Nadam se da će ovaj Okrugli sto biti korak naprijed ka tom cilju.

Hvala.

Pozdravni govor

Okrugli sto

“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture - Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni ”

Hotel Podgorica, Podgorica, 10. jul 2006

Uvažene dame i gospodo,

Održavanje Okruglog stola sa ovako važnom temom od posebnog je značaja za institucije Republike Crne Gore za čiji rad se usko vezuje materija koja je predmet Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i njenog Opcionog protokola. Ovo tim prije što je prijemom u Organizaciju Ujedinjenih nacija Crnoj Gori ukazano povjerenje kao pouzdanom, odgovornom i miroljubivom partneru i na taj način otvoren prostor za neposrednu saradnju sa najznačajnijom međunarodnom organizacijom savremenog svijeta. Treba istaći da evropske integracije na kojima predano radimo u prethodnom periodu obuhvataju i pozitivan odnos prema pravnoj tekovini Ujedinjenih nacija. Tako, mi ćemo i dalje preduzimati sve neophodne mjere u cilju dosljednog pridržavanja evropskih i međunarodnih standarda i njihove implementacije u domaće zakonodavstvo.

Današnji skup je nastavak dobre prakse da se zavisno od predmetne teme, a uz podršku međunarodnih institucija, organizuju okrugli stolovi, seminari, konferencije, kako bi međunarodni standardi iz određene oblasti bili predstavljeni javnosti. Ovdje ukazujem na kontinuitet saradnje sa OEBS-om i njihovu podršku reformskim aktivnostima Ministarstva pravde u krivično pravnoj oblasti i materiji izvršenja krivičnih sankcija.

U proteklom periodu sistem izvršenja krivičnih sankcija bio je predmet posebnog interesovanja s naročitim akcentom na izvršenje zatvorskih kazni, u okviru čega je ekspertizu prošao i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Pomenuti Zakon je ocijenjen kao moderan, usklađen sa međunarodnom praksom izvršenja krivičnih sankcija, koji u dovoljnoj mjeri obezbjeđuje zaštitu osnovnih prava lica na koja se primjenjuje. Međutim, pojedina normativna pitanja su bila predmet detaljnijeg razmatranja, što je imalo za rezultat da se u nekim djelovima važećeg zakonskog teksta unesu određene inovacije, a sve u smislu:

- obezbjeđivanja zaštite osnovnih ljudskih prava osuđenih, pritvorenih i drugih lica lišenih slobode,
- poštovanja ličnosti, dostojanstva, fizičkog i psihičkog integriteta ovih lica,
- eliminacije patnje, prinude, odmazde i torture, kao i
- iznalaženja pogodnih metoda za korekciju ličnosti osuđenih lica i usklađivanja njihovog ponašanja sa društvenim normama.

Mišljenja sam da ne postoje prepreke da se u potpunosti ispune obaveze koje proističu iz Opcionog protokola i Konvencije, posebno ako se ima u vidu činjenica da je Crnu Goru u periodu 16 - 30. septembra 2004. godine posjetio Komitet protiv torture Savjeta Evrope. Tokom boravka u Crnoj Gori eksperti Komiteta posjetili su sva mjesta na kojima se nalaze lica koja su na osnovu odluke nadležnog organa u odgovarajućem postupku lišena slobode, dakle: zatvore, popravne domove za maloljetnike, centre i odjeljenja bezbjednosti, kasarne i psihijatrijske bolnice. Članovi Delegacije Komiteta protiv torture razgovarali su nasamo sa licima lišenim slobode i slobodno komunicirali sa bilo kim ko može da pruži informacije koje proizilaze iz mandata Komiteta. Prilikom posjete ostvaren je visok stepen koordinacije između Komiteta i nadležnih državnih organa, uključujući i Ministarstvo pravde.

Komitet je 18. maja 2006. godine objavio svoj Izvještaj o posjeti Crnoj Gori uz komentare naše strane. U svom Izvještaju, Evropski komitet protiv torture je istakao da Delegaciji prilikom obilaska osuđenici i pritvorenici nisu prijavili ni jedan slučaj lošeg postupanja prema njima i da ističu posvećenost i predanost poslu zdravstvenog osoblja u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija. U poređenju sa izvještajima koji su izdati nakon posjete Komiteta drugim državama, a njih je preko pedeset, može se reći da s aspekta nadležnosti Ministarstva pravde, dakle: vršenja kontrole zakonitosti izvršenja kazne zatvora, ovo je jedan jako afirmativan izvještaj i podsticaj našem daljem radu.

Sve ovo ukazuje da je Crna Gora na dobrom putu i da u implementaciji Opcionog protokola neće biti problema. Takođe, uvjeren sam da će aktivan rad svih učesnika doprinijeti postizanju osnovnog cilja Okruglog stola, tj. upoznavanju relevantnih institucija u Crnoj Gori sa odredbama Opcionog protokola te pokretanju diskusije o postojećoj situaciji u predmetnoj oblasti.

Pozdravni govor

Okrugli sto

“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture -
Implementacija Opcionog protokola uz UN
Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih
i ponižavajućih postupaka ili kazni ”

Poštovane dame i gospodo,

Posebno mi je zadovoljstvo što vas danas mogu pozdraviti u svoje ime i u ime Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija koji je zajedno sa Misijom OEBS-a za Crnu Goru inicirao održavanje ovog okruglog stola radi upoznavanja relevantnih crnogorskih institucija sa odredbama Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, sa ciljem pronalaženja najboljeg rješenja koje će odgovarati potrebama Crne Gore u pogledu poboljšanja položaja i tretmana lica lišenih slobode.

Međunarodni propisi po pitanju postupanja sa licima lišenim slobode su veoma jasni. Po njima ne može postojati opravdanje za torturu ili neki drugi vid nehumanog, neljudskog ili surovog postupanja ili kažnjavanja.

U Konvenciji protiv torture, koju su Ujedinjene nacije usvojile 1975. godine, tortura se definiše kao akt kojim se namjerno nanosi ili podstiče značajan bol ili patnja, tjelesna ili mentalna, od strane zvaničnog lica u cilju dobijanja priznanja ili informacija od strane neke osobe, kažnjavanja za nešto što je učinio ili zbog sumnje da je učinio ili u cilju zastrašivanja te osobe ili drugih lica. Ona ne uključuje bol i patnju koja nastaje isključivo kao posljedica zakonske kazne i u obimu koji je dat u Standardnim minimalnim pravilima za postupanje sa zatvoreniciima.

Svrha ograničenja slobode u svim svjetskim društvima, pa samim tim i našem, je zaštita od kriminala. Lica kojima je ograničena sloboda, a nalaze se na izdržavanju kazne zatvora ili u pritvoru, ne mogu i ne smiju biti lišena svog ljudskog dostojanstva i prava na humano postupanje sa njima, i pored toga što su im, kroz zakonito izrečenu kaznu, uskraćena neka prava i slobode.

U Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, u odnosu na lica lišena slobode, preduzimaju se sve aktivnosti u skladu sa važećim domaćim i međunarodnim propisima, stavljajući posebno akcenat na poštovanje ljudskih prava vodeći računa o redu i bezbjednosti. Bitno je napomenuti da poštovanje principa od strane osoblja u Zavodu i lica lišenih slobode je uzajamno uslovljeno. Osuđena lica treba da pokazuju uvažavanje kako prema osoblju, tako i prema drugim osuđenim licima uz poštovanje pravila koja važe u Zavodu iz čega proizilazi da se humano postupanje sa osuđenim licima može obezbijediti samo pravilnom koordinacijom i usaglašavanjem dužnosti zaposlenih u Zavodu i osuđenih lica koja se nalaze na izdržavanju kazne.

Istakao bih da su predstavnici Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u svom izvještaju, sačinjenom prilikom obilaska Zavoda u septembru 2004. godine, istakli da nema pritužbi na maltretiranje i ponašanje pripadnika Sektora obezbjeđenja prema licima lišenim slobode. Nedostaci koje je u pomenutom izvještaju CPT istakao odnose se na: prostorne uslove za smještaj lica lišenih slobode, a samim tim i njihov tretman, njihov radni angažman, zdravstvenu zaštitu, organizaciju rada službenika u Zavodu itd.

Istakao bih samo neke projekte koje smo realizovali, a na koje su ukazali predstavnici CPT-a u svom izvještaju.

Kao što vam je poznato, u toku je izgradnja jednog novog objekta u kojem će se stvoriti uslovi za smještaj 144 osuđena lica, a nakon izgradnje ovog objekta uslijediće adaptacija postojećih. U planu imamo i izgradnju objekta za maloljetnike, žene i prihvata za strance, kao i izgradnju objekta za izdržavanje kratkih i prekršajnih kazni, kojima će se stvoriti uslovi za kategorizaciju i klasifikaciju osuđenih lica na osnovu penoloških kategorija i standarda propisanih „Evropskim zatvorskim pravilima“.

Od januara ove godine stavljen je u funkciju jedan dio Specijalne bolnice koji smo opremili: aparatom za ultrazvuk, rendgen aparatom, opremom za zubnu ambulantu, priručnom hiruškom opremom u kojoj radi stručno medicinsko osoblje. U bolnici su stvoreni uslovi za pružanje medicinske pomoći i licima zaraženim infektivnim bolestima, kao i ovisnicima od psihoaktivnih supstanci.

Stvoreni su uslovi za kvalitetnije korišćenje slobodnog vremena pa smo u tom cilju opremili računarsku učionicu, fiskulturnu salu, formirali šahovsku sekciju i organizovali šahovske turnire.

Sugestije CPT-a koje su se odnosile na organizaciju rada u Zavodu vezane su za povećanje broja izvršilaca u Sektoru obezbjeđenja i Sektoru za tretman. U cilju rješavanja ovih pitanja izradili smo Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji u Zavodu, koji je u proceduri kod Vlade RCG, a kojim smo povećali broj izvršilaca u cilju zakonitog, uspješnog i efikasno vršenja poslova u Zavodu. Povećanje broja zaposlenih uslovljeno je i činjenicom da broj lica lišenih slobode ima stalni trend rasta i sve nepovoljniju strukturu (sve veći broj lica lišenih slobode neprilagođenih oblika ponašanja, psihopatski strukturiranih ličnosti, zavisnika od psihoaktivnih supstanci, agresivnih lica), kao i izgradnju novih objekata, prestanka radnog angažmana osuđenih lica u magacinima, depozitu, kuhinji, transportu itd.

Primjedba je data i na vođenje knjiga evidencija, posebno onih koje vodi Sektor obezbjeđenja. U cilju rješavanja ovog pitanja posebna pažnja posvećena je vođenju evidencije sljedećih knjiga: knjiga disciplinskih kazni, knjiga oduzetih stvari od osuđenih lica, knjiga brojnog stanja osuđenih lica na izdržavanju kazne zatvora, karton evidencije prijema posjeta, knjiga molbi i žalbi osuđenih lica, knjiga pružanja pomoći u ustanovi, knjiga pružanja pomoći od drugih organa, knjiga lica puštenih na uslovni otpust, knjiga depozita osuđenih lica itd.

Primjedbe i sugestije koje je u svom izvještaju CPT dao su samo smjernica za realizaciju naših ciljeva u pogledu stvaranja uslova koji će zadovoljiti sve evropske standarde, a samim tim i eliminisati svaku mogućnost surovog i nehumanog postupanja sa licima lišenim slobode koja se nalaze kod nas.

U tom pravcu nadam se da će biti usmjeren i današnji rad na ovom okruglom stolu i da ćemo zajednički na najbolji način zakoračiti u pronalaženje mode-

la za uspostavljanje nacionalnog mehanizma u skladu sa Opcionim protokolom uz Konvenciju UN.

Ovom prilikom bih se zahvalio g-đi Badesku, šefu Misije OEBS-a u Crnoj Gori na nesebičnoj pomoći u realizaciji ovog projekta, g-dinu Pringlu na spremnosti da nam danas prenese svoje znanje i iskustvo, predstavnicima relevantnih crnogorskih institucija na spremnosti da daju svoj doprinos u realizaciji ovog projekta, kao i predstavnicima medija koji će danas pratiti rad ovog okruglog stola.

Hvala vam,

Vršenje nadzora nad institucijama za izvršenje kazne zatvora i mjera bezbjednosti

Na samom početku izlaganja htio bih skrenuti pažnju na nekoliko stvari za koje smatram da bi ih trebalo uzeti u obzir prilikom sagledavanja svih aspekata jedne ovako važne teme kao što je kontrola izvršenja kazne zatvora, odnosno mjera bezbjednosti. Naime, htio bih konstatovati da pravo osuđenog lica da izdržava kaznu zatvora u skladu sa domaćim zakonima i međunarodnim standardima, mora biti praćeno poštovanjem ljudskih prava tog lica, odnosno poštovanjem njegovog ličnog dostojanstva. To svakako znači da se dužnosti zaposlenih u zatvorskim ustanovama vezuju za postojanje određenih obaveza i pretpostavki, kroz čije se ispunjenje obezbjeđuje uspješno obavljanje tih dužnosti. Polazeći od toga da se kroz kontrolu izvršenja odnosnih sankcija daje doprinos efikasnom djelovanju zatvorskog sistema, neophodno je imati u vidu da je toj kontroli svojstveno i preventivno dejstvo, obzirom da se otkrivanjem propusta i nedostataka doprinosi sprječavanju posledica. Međutim, treba konstatovati da naprednom razvoju zatvorskog sistema doprinosi i pažanje pravilnog postupanja i djelovanja zaposlenih u zatvorskim ustanovama. To znači da pored detektovanja nedostataka i propusta, predmetnoj kontroli treba biti svojstveno i uočavanje pozitivnih pomaka, odnosno pomaka u pravcu unapređenja odnosnog sistema.

Kada se govori o izvršenju kazne zatvora, rekao bih da se može prepoznati nekoliko vidova kontrole tog izvršenja.

Prvi vid kontrole odnosi se na Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, odnosno to je kontrola koja se obavlja u okviru samog Zavoda. Ovdje treba imati u vidu da je riječ o posebnom organu državne uprave, organu u čijoj je nadležnosti izvršenje kazne zatvora, organu na čijoj strani stoji obaveza obezbijediti zakonito i pravilno izvršenje ove kazne, odnosno organu zaduženom za neposrednu primjenu propisa iz ove oblasti. Na neki način bi se moglo reći da ovaj vid kontrole praktično predstavlja unutrašnju kontrolu izvršenja kazne zatvora.

Ovo sve iz razloga što su kroz strukturu Zavodskog menadžmenta vidljivi različiti nivoi kontrole, te se polazeći od vrha te strukture može konstatovati:

- kontrola na nivou zavoda (**direktor, pomoćnik**);
- kontrola na nivou organizacione jedinice (**načelnik**);
- kontrola na nivou sektora (**rukovodilac**);
- kontrola na nivou odsjeka (**šef**).

(Napomena): Kada je riječ o određenoj vrsti poslova, kao što su poslovi obezbjeđenja, onda se prethodno navedenim nivoima kontrole može dodati i kontrola na nivou smjene, koju vrši vođa iste.

Prethodne konstatacije upućuju na zaključak da ovakav koncept kontrole u okviru Zavoda, odnosno aktivnosti koje se u tom pravcu preduzimaju, imaju za cilj da se na najneposredniji način obezbijedi zakoniti i stručni rad pri izvršenju kazne zatvora. U tom smislu, zakonskim i podzakonskim aktima definisana su i posebna ovlašćenja zaposlenih, odnosno njima nadređenih, kroz koja se ostvaruje kontrola širokog spektra djelatnosti vezanih za izvršenje kazne zatvora.

Drugi vid kontrole se vezuje za Ministarstvo pravde, a tiče se: nadzora nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Zavoda i kontrole zakonitosti izvršenja kazne zatvora.

Nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Zavoda definisan je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave i u tom smislu ministarstvo: obustavlja akte koji su donijeti van upravnog postupka kada su u suprotnosti sa zakonom i drugim propisom i predlaže Vladi da ih ukine ili poništi; daje predlog za imenovanje i razrješenje starješine Zavoda, zahtijeva izvještaje i oba-vještenja o pojedinim pitanjima iz djelokruga Zavoda; daje stručna uputstva, objašnjenja, instrukcije i savjete za primjenu propisa iz nadležnosti Zavoda; organizuje kurseve i seminare u cilju potpunije implementacije propisa koje Zavod primjenjuje; daje mišljenje u postupku utvrđivanja akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda i na izvještaje o radu; određuje pojedine zadatke organu, ukazuje na slabosti i nezakonitosti u radu organa i daje predloge za njihovo prevazilaženje; upozorava organ uprave o uočenim nepravilnostima u radu, i vrši drugu kontrolu rada i postupanja organa u skladu sa propisom.

Kontrola zakonitosti izvršenja kazne zatvora je definisana Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija. Naime, izmjenama i dopunama ovog zakona iz 2003 god. definisan je način na koji se vrši ovaj oblik kontrole. Kontrola se ostvaruje preko ovlašćenog službenika Ministarstva pravde. U vršenju te kontrole ovlašćenom službeniku stoje na raspolaganju sledeća ovlašćenja:

- pregled prostorija u kojima borave osuđena lica;
- razgovor sa osuđenim licima;
- pregled opštih i pojedinačnih akata, evidencije i druge dokumentacije koja se odnosi na osuđena lica;
- utvrđivanje potebnih činjenica i
- postupanje po pritužbama osuđenih lica.

Nakon izvršene kontrole ovlašćeni službenik ima obavezu da o istoj sačini izvještaj i dostavi ga starješini organizacije. Uvid u izvještaj svakako ima i Ministar pravde. O izvještaju ovlašćenog službenika direktor Zavoda može se izjasniti u roku od tri dana od dana prijema izvještaja. Na osnovu izvještaja ovlašćenog službenika i izjašnjenja direktora Zavoda, ili samo na osnovu izvještaja, ukoliko se direktor nije izjasnio, Ministar pravde nalaže mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti. Pored ovoga, pomenutim zakonom je regulisano da je organizacija (Zavod) obavezna da, najmanje jedanput godišnje, Ministarstvu pravde dostavi izvještaj o radu i stanju u oblasti izvršenja krivičnih sankcija.

Napomenuo bih da se kontrola zakonitosti izvršenja kazne zatvora tiče ne samo osuđenih lica, već i lica koja su ovom vrstom kazne kažnjena u prekršajnom postupku.

Treći vid kontrole odnosi se na kontrolu onih djelatnosti u Zavodu koje se na određeni način tiču i položaja osuđenih lica u toku izdržavanja kazne zatvora, odnosno djelatnosti koje su inače u društvu podvrgnute kontroli. To se odnosi na:

- kontrolu sistema zdravstvene zaštite osuđenih lica;
- kontrolu kvaliteta namirnica i higijenskog spremanja hrane;
- kontrolu ispravnosti sanitarnih uređaja;
- kontrolu sistema zaštite na radu;
- kontrolu sistema protiv požarne zaštite;
- kontrolu izvođenja građevinskih radova.

Ovdje takođe treba konstatovati da se za Zavod za izvršenje krivičnih sankcija vezuje i kontrola od strane sudskih organa, a to u odnosu na izvršenje mjere za obezbjeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku – pritvora, o čemu će svakako biti više riječi od strane predstavnika ove institucije.

Sada bih se ukratko osvrnuo i na kontrolu izvršenja mjera bezbjednosti, odnosno na kontrolu izvršenja mjere **»obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi«**, obzirom da je kontrola zakonitosti izvršenja ove mjere u nadležnosti Ministarstva pravde. Predmetna mjera se kao što je to, manje više poznato, izvršava u JZU »Specijalna bolnica za psihijatriju« u Kotoru. Kontrola zakonitosti izvršenja ove mjere takođe se obavlja preko ovlašćenog službenika, i ista se u principu obavlja na način sličan kontroli izvršenja kazne zatvora.

Vršenje ove kontrole svakako je olakšano donošenjem Zakona o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica (2005 god.), iz čijeg sadržaja bih za ovu priliku izdvojio odredbe o pravima mentalno oboljelih lica i lica koja sprovode njihovu zaštitu i liječenje, kao i odredbe o kontroli zaštite i ostvarivanja prava mentalno oboljelih lica.

Naime, ovim zakonom su definisana prava mentalno oboljelih lica, način ostvarivanja, kao i ograničenja tih prava. U svrhu kontrole zaštite i ostvarivanja prava ovih lica, predviđeno je osnivanje Komisije za mentalno zdravlje (za obavljanje stručnih poslova) i nezavisnog multidisciplinarnog tijela (radi staranja o zaštiti prava mentalno oboljelih lica).

**NACIONALNI MEHANIZMI ZA PREVENCIJU
TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH I
PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA**

- OKRUGLI STO -

DR KRSTO NIKOLIĆ
MINISTARSTVO ZDRAVLJA

Podgorica, 10. jul 2006.

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI
(Službeni list 39/2004)

Članovi 112-118

**PROVJERA
KVALITETA
STRUČNOG
RADA**

- **INTERNA PROVJERA** – obavlja se kontinuirano i organizuje je zdravstvena ustanova
- **EKSTERNA PROVJERA** – organizuje je i sprovodi Ministarstvo zdravlja
 - **REDOVNA** – kontinuirana
 - **VANREDNA** – u vanrednim slučajevima

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

PROVJERA KVALITETA I STRUČNOG RADA PODRAZUMIJEVA PROCJENU I MJERENJE:

- ispunjenosti uslova rada zdravstvenih ustanova
- primjenu važećih standarda u zdravstvu
- smanjivanje neželjenih, nepotrebnih i neodgovarajućih procesa
- preduzimanje mjera stručnog usavršavanja i edukacije zdravstvenih radnika

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Članovi 67 i 68

ETIČKI KOMITET

Zdravstvene ustanove obrazuju **Etički komitet**.

Etički komitet prati primjenu etičkih načela zdravstvene struke u obavljanju djelatnosti zdravstvene ustanove.

Etički komitet, po pravilu, ima pet članova i to:

- tri predstavnika zdravstvene ustanove
- dva predstavnika iz reda pravosudnih, naučnih i drugih stručnih organa ili organizacija

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Član 133

INSPEKCIJSKI NADZOR

Poslove inspekcijskog nadzora iz nadležnosti Ministarstva zdravlja obavljaju zdravstveni inspektori

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

(Službeni list 32/2005)

Članovi 48 - 50

**KONTROLA ZAŠTITE I OSTVARIVANJE
PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA**

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

NEZAVISNO MULTIDISCIPLINARNO TIJELO

Radi staranja o zaštiti prava mentalno oboljelih lica u psihijatrijskoj ustanovi se obrazuje nezavisno multidisciplinarno tijelo, kojeg čine stručnjaci iz:

- psihijatrije i neuropsihijatrije
- socijalne zaštite
- pravosuđa
- zaštite ljudskih prava i sloboda i
- drugih srodnih oblasti

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

Nezavisno multidisciplinarno tijelo, između ostalog:

- nadgleda postovanje ljudskih prava i sloboda i dostojanstva mentalno oboljelih lica
- ispituje pojedinačne slučajeve prisilnog zadržavanja i prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu naročito maloljetnih lica i lica nesposobnih da daju pristanak
- preduzima potrebne radnje radi provjere zaštite i ostvarivanja prava mentalno oboljelih lica

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

ETIČKI KOMITET

Radi praćenja primjene etičkih načela zdravstvene struke u oblasti psihijatrije i davanja mišljenje o etičkim pitanjima u ovoj oblasti, u psihijatrijskim ustanovama na tercijarnom i sekundarnom nivou obrazuje se Etički komitet

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

KOMISIJA ZA MENTALNO ZDRAVLJE

Za obavljanje stručnih poslova u oblasti zaštite i ostvarivanja prava mentalno oboljelih lica, nadležni organ državne uprave obrazuje Komisiju za mentalno zdravlje iz reda stručnjaka iz oblasti:

- psihijatrije i neuropsihijatrije
- socijalne zaštite
- pravosuđa
- zaštite ljudskih prava i sloboda i
- drugih srodnih oblasti

ZAKON O ZAŠTITI I OSTVARIVANJU PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA

Komisija za mentalno zdravlje, između ostalog:

- utvrđuje mjere za unapređenje postupanja sa mentalno oboljelim licima
- nadgleda uslove i način sprovođenja zaštite prava i liječenja mentalno oboljelih lica
- utvrđuje mjere za unapređenje zaštite prava i liječenja mentalno oboljelih lica

SPECIJALNA USTANOVA ZA PSIHIJATRIJSKE BOLESTI DOBROTA

U skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, Vlada RCG je odredila Specijalnu bolnicu za psihijatriju u Dobroti za smještaj i liječenje lica kojima su izrečene mjere bezbjednosti:

- obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje i
- obavezno liječenje alkoholičara i narkomana

SPECIJALNA USTANOVA ZA PSIHIJATRIJSKE BOLESTI DOBROTA

Sudsko odjeljenje nalazi se u prizemlju
paviljona 7 u okviru Specijalne
psihijatrijske bolnice "Dobrota", Kotor

Sudsko odjeljenje Specijalne psihijatrijske bolnice Dobrota

Sudsko odjeljenje Specijalne psihijatrijske bolnice Dobrota

Ukupna korisna površina odjeljenja je 223,05

Odjeljenje se sastoji od:

- sedam bolesničkih soba
- prostorije za dnevni boravak
- sobe namjenjene obezbijedenju
- ambulante
- ljekarske sobe
- komunikacija i
- pratećih prostorija

Nekada...

Sudsko odjeljenje Specijalne psihijatrijske bolnice Dobrota

Opredjeljena su sredstva za adaptaciju Sudskog odjeljenja u skladu sa savremenim kriterijumima vezanim za:

- zdravstvenu djelatnost
- bezbjednost
- zaštitu prava mentalno oboljelih lica sa izrečenom mjerom bezbjednosti
- spriječavanje torture

Sudsko odjeljenje Specijalne psihijatrijske bolnice Dobrota

Sanacijom i adaptacijom Sudskog odjeljenja stvoreni su uslovi za adekvatan smještaj i liječenje bolesnika, kojima su izrečene mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi

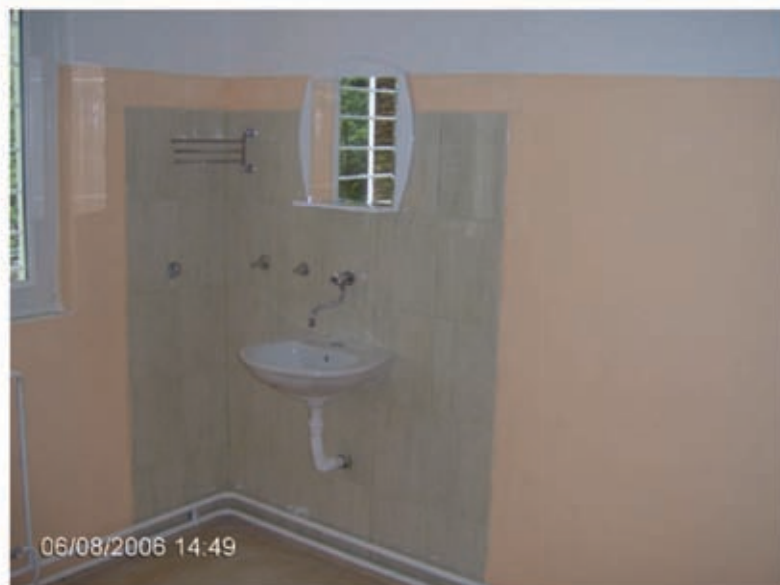
Sada...

**SPECIJALNA USTANOVA ZA
PSIHIJATRIJSKE BOLESTI
DOBROTA**

Predstoji neophodna edukacija
zdravstvenog osoblja i čuvarske
službe

Okrugli sto

“ Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture - Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni ”

Podgorica, 10. jul 2006.godine

Poštovane dame i gospodo,

Želim da Vas pozdravim i izrazim zadovoljstvo prisustvom na Okruglom stolu, čija je tema implementacija Opcionog protokola uz Konvenciju UN protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka, jedan od kapitalnih parametara i kriterijuma u sagledavanju civilizacijskih vrijednosti društva.

Svoje izlaganje ću fokusirati na vršenje nadzora nad Upravom policije, kao institucije koja, shodno pozitivnim zakonima, može lišavati slobode i pritvarati lica, tim prije što je pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti jedno od osnovnih ljudskih prava, a lična sloboda je osnov integriteta i dostojanstva svakog ljudskog bića.

Poznato je da pravne razloge za lišavanje slobode propisuju Zakon o policiji i Zakonik o krivičnom postupku, a ukoliko lišavanje slobode nije u skladu sa ovim razlozima, ima tretman nezakonitog i kažnjivog akta.

Sa tog aspekta, veoma je bitno i pitanje prava lica lišenih slobode, što je regulisano odredbama Zakonika o krivičnom postupku.

Ovi Zakoni doneseni su i usklađeni sa standardima koji važe u državama

Evropske Unije i kao takvi, ocijenjeni su i okarakterisani kao kvalitetni normativni akti.

Zakon o policiji precizno je definisao policijska ovlašćenja, pri čemu je poseban akcenat stavljen na ona ovlašćenja kojima se mogu kršiti ljudska prava.

Po prvi put su decidno precizirana policijska ovlašćenja i dužnosti koje policijski službenik smije preduzimati, a regulisana su i ograničenja policijskih ovlašćenja.

Redefinisanjem policijskih ovlašćenja stvorene su pretpostavke za uspostavljanje povjerenja između policije i građana, što podrazumijeva profesionalnost i osposobljenost policijskih službenika i težnju da se zaštite ugled, čast i dostojanstvo svakog lica.

Dio Zakona o policiji je Kodeks policijske etike, koji predstavlja skup etičkih načela i svoje utemeljenje ima u normama međunarodnog i nacionalnog prava.

Prilikom donošenja Zakona o policiji, odnosno dijela koji se odnosi na poštovanje ljudskih prava, saglasno preporukama Organizacije Ujedinjenih nacija, Evropske Unije i OEBS-a, Zakon je predvidio tri oblika kontrole i to:

- **parlamentarnu**, koju vrši Skupština Republike Crne Gore preko Skupštinskog odbora za kontrolu rada policije,
- **građansku**, kroz aktivnosti Savjeta za građansku kontrolu rada policije i
- **unutrašnju kontrolu**, koju sprovodi i realizuje Odjeljenje za unutrašnju kontrolu i kontrolu zakonitosti primjene ovlašćenja.

U posljednjem periodu policijska organizacija je, imajući u vidu značaj unutrašnje kontrole, svoju aktivnost usmjerila na osavremenjavanje rada i metoda djelovanja ovog Odjeljenja.

Pored toga, Uprava policije, u cilju sprečavanja zloupotreba ovlašćenja, maltretiranja i drugih oblika mučenja, sprovodi i primjenjuje posebne oblike policijske obuke i obrazovanja.

Pažnja je usmjerena na primjeni policijskih ovlašćenja, zakonitom i humanom postupanju prilikom preduzimanja službenih radnji, u skladu sa odredbama Zakona o policiji i Kodeksom etičkog ponašanja, sa zahtjevom doslednog i potpunog pridržavanja zakonskih rješenja prilikom lišavanja slobode i zadržavanja lica i odnosa prema tim licima.

Uprava policije redovno vrši analize postupanja i primjene sredstava prinude.

Na osnovu tih analiza, konstatovano je da je u poslednjem periodu nije bilo slučajeva mučenja i ponašanja koja bi ukazala na torturu.

Međutim, konstatovano je da je bilo slučajeva prekoračenja ovlašćenja i prema odgovornim službenicima preduzete su mjere, odnosno podnošene su krivične i prekršajne prijave i inicijative za vođenje disciplinskog postupka.

Ukoliko je u tim slučajevima u disciplinskom postupku utvrđena odgovornost, izricane su najteže disciplinske mjere.

Radi zadovoljavanja, odnosno primjene standarda predviđenih Konvencijom, Uprava policije, shodno materijalno – finansijskim mogućnostima, preduzima mjere na adaptaciji prostorija za zadržavanje u svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti.

Osposobljene su i adaptirane prostorije, namijenjene za obavljanje razgovora sa zadržanim licima, a riješeno je i pitanje ishrane lica lišenih slobode.

Poštovane dame i gospodo,

Potpuno podržavam stav da je usvajanje, implementacija i razvijanje oblasti ljudskih prava i, u okviru toga, prava na slobodu i bezbjednost ličnosti, stalni zadatak progresivnih snaga pa i generacija koje dolaze.

Cijenim da je u tom pravcu ostalo još prostora u iznalaženju kvalitetnih i humanih rješenja.

Uvjeren sam da će Crna Gora i institucije sistema, uz uključivanje nevladinog sektora, ombudsmana sa eventualnim širim ovlašćenjima i građana, u sa-

radnji sa relevantnim međunarodnim organizacijama, uspješno pratiti stanje u oblasti ljudskih prava i na osnovu toga uspostaviti efikasan mehanizam za prevenciju torture.

Smatram da u institucijama sistema, kojem pripada i Uprava policije, ima kapaciteta da na ovom planu ostvare rezultate koji će Crnu Goru u bliskoj budućnosti svrstati u red država sa visokim stepenom poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Zahvaljujem na pažnji!

Ljudska prava i zatvori – uloga Ombudsmana

Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda predviđene su posebne odredbe, odnosno ovlašćenja za zaštitu prava lica lišenih slobode – ovlašćenja Zaštitnika. Naime članom 28 pomenutog zakona predviđeno je da: Zaštitnik može, bez najave, izvršiti pregled svih prostorija u zatvorima i drugim mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode; Zaštitnik ima pravo da sa licima koja su lišena slobode razgovara bez prisustva službenih lica; lica lišena slobode imaju pravo da pritužbu podnesu u zapečaćenoj kovrti; pismena dobijena od lica koja su lišena slobode se odmah prosleđuju Zaštitniku neotvarana i nepročitana a na isti način se postupa i sa svakim odgovorom Zaštitnika.

U dvo i po godišnjem radu kancelariji Zaštitnika pritvorena lica su se obraćala kancelariji kako pismeno tako i putem telefona. Broj obraćanja pismenim putem smo evidentirali i prezentirali Parlamentu u izvještajima o radu Zaštitnika za 2004. i 2005.godinu. Pritvorena lica su se obraćala kako iz Zaveda za izvršenje krivičnih sankcija - Spuž tako i iz Zatvora Bijelo Polje. Takođe i pritvorena lica u Centrima bezbjednosti iz pojedinih gradova sa teritorije Republike Crne Gore.

Pismena koja su dobijena od lica koja su lišena slobode iz Zatvora za izvršenje krivičnih sankcija – Spuž u početnom periodu rada kancelarije dobijali smo uglavnom preko Uprave zatvora i otvorena. Nakon nekoliko sastanaka sa Upravom zatvora i obilaska prostorija gdje borave lica lišena slobode upozorena je Uprava da ne prosleđuju otvorena pisma od pritvorenih lica odnosno upozoreni su da postupaju u smislu člana 28 Zakona o Zaštitniku. Sada u zadnjoj godini taj problem je otklonjen tako da Uprava zatvora postupa u smislu naprijed pomenutog člana.

Pritvorena lica su se u početnom periodu rada žalila uglavnom na pravosnažne sudske odluke. Prilikom posjete istih upoznavali smo ih sa nadležnostima tako da je u kasnijem periodu bilo manje pritužbi na pravosnažne odluke. Bilo je pritužbi i na nekorektno postupanje Uprave zatvora. Nakon obrađenih predmeta u ovom periodu rada kancelarije do sada nijesmo utvrdili da su prekršena prava prema pritvorenim licima, odnosno o tom podatku smo takođe

obavijestili Parlament u Izvještajima za 2004. i 2005. godinu, svi predmeti su obrađeni i o svim predmetima je sačinjena konstatacija u izvještajima koje smo prosljedili Parlamentu. Naveo bih slučaj kada je upala Specijalna policija u Zatvoru nakon ubistva visokog policijskog funkcionera. Prikupili smo izvještaje o povredama lica i druge podatke i o tom predmetu smo obavijestili Parlament. Do sada nijesmo obaviješteni od nadležnog tužioca da li je pokrenut krivični postupak protiv nekog lica iz Ministarstva unutrašnjih poslova ili ne. Pored toga navešću još jedan slučaj gdje se jedno lice žalilo zbog torture, da je vezan više dana i da je u tom periodu upotrebljavao ljekove koje mu je prepisao neuropsihijatar. Taj predmet je takođe u fazi ispitivanja.

Više pritvorenika koji se nalaze u istražnom postupku obraćalo se Zaštitniku za pomoć da im se ubrza postupak jer se nalaze u pritvoru duže od 2 godine.

Kancelarija Zaštitnika ima 23 zapošljena. Poslovi su podijeljeni tako da se neki bave manjinama, neki dječjim pravima, neki sudskim predmetima, lokalnom upravom, a jedan od savjetnika zajedno sa Zaštitnikom obrađuje predmete kada su pitanju pritužbe lica lišenih slobode.

Smatram da bi kancelariju Zaštitnika trebalo kadrovski ojačati odnosno predvidjeti još jedno mjesto zamjenika Zaštitnika koji bi se bavio pritužbama pritvorenih lica kao i njihovim pravima. U svakom slučaju treba predvidjeti Budžetom i sredstva za rad tih lica, a pored toga bi trebalo i uraditi izmjenu Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda gdje bi se predvidjelo odnosno preciziralo jedno mjesto zamjenika Zaštitnika koji bi se bavio pritvorenim licima i ovlašćenjima kao i nadležnosti u odnosu na ta lica.

Do sada kancelarija Zaštitnika nije primila nijednu pritužbu duševno oboljelih lica iz centara gdje se sprovodi njihovo liječenje.

Pored naprijed pomenutog predloga da se u okviru kancelarije Zaštitnika predvidi jedno mjesto Zamjenika, za obavljanje tih poslova smatram da bi se zakonom mogla predvidjeti i posebna Komisija koja bi se bavila pitanjima prava pritvorenih lica, a koja bi izvještaj dala Parlamentu. U svakom slučaju smatram da bi naprijed pomenuti predlog u okviru kancelarije Zaštitnika bio efikasniji i ekonomičniji.

Hvala

Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka – Nacionalni mehanizmi za prevenciju

Uvod

Region Evrope i Centralne Azije koji obuhvata više od 50 država, je region prepun različitosti, specifičnosti koje se reflektuju na mnogo različitih nivoa, pa i u pogledu zaštite ljudskih prava. Dok određene zemlje u regionu obezbjeđuju visok nivo zaštite ljudskih prava, uključujući i zaštitu od torture i drugih oblika lošeg postupanja, žalosna je istina da su u drugim zemljama širok obim kršenja ljudskih prava, uključujući torturu i druge oblike lošeg postupanja, uobičajena, a na nekim instancama, i sistemska pojava.

Prava na zaštitu od torture i drugih oblika lošeg postupanja su zagarantovana kao pravilo običajnog međunarodnog prava, ali i kao pravilo nekoliko međunarodnih ugovora čije su potpisnice skoro sve države regiona Evrope i Centralne Azije¹. Princip da su tortura i drugi oblici lošeg postupanja apsolutno zabranjeni u svim okolnostima je takođe jasno utvrđen u nacionalnim propisima većine ovih zemalja.

Ipak i pored ovih međunarodnih i nacionalnih zakonskih garancija, supervizori ljudskih prava (supervizori) nastavljaju da bilježe i dokumentuju tvrdnje i iskaze o aktima torture i drugih oblika lošeg postupanja prema licima lišenim slobode od strane javnih službenika širom Evrope i Centralne Azije. Na osnovu prijava supervizora, akti torture i drugih oblika lošeg postupanja su uočljivi

1 Na primjer, sve osim dvije zemlje članice OEBSa su ratifikovale UN Konvenciju protiv torture, dok samo tri zemlje još uvijek nijesu ratifikovale Međunarodnu konvenciju o građanskim i političkim pravima. Svih 55 zemalja članica OEBS-a, koje su članice Savjeta Evrope, su i potpisnice Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Evropske konvencije za sprečavanje torture i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni.

u raznim mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode (pritvorska mjesta). Dok se, sa jedne strane, vrste ovih akata torture mogu značajno razlikovati od zemlje do zemlje, mjesta na kome se dešavaju rijetko kad se razlikuju.

Paradoksalno, veliki broj država u regionu – kao i širom svijeta – još uvijek može učiniti mnogo da stane na kraj praksi torture i drugih oblika lošeg postupanja u svojim zemljama i da izgradi povjerenje javnosti u institucije izvršne vlasti. Crna Gora nije izuzetak u ovom smislu, kako se može vidjeti po nalazima raznih supervizora nad ljudskim pravima, u prvom redu Evropskog Komiteta za sprečavanje torture. Ratifikacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih neljudskih ili ponižavajućih postupaka i kazni (OPCAT) je primjer jedne jednostavne, ali izuzetno efikasne, mjere koju države mogu preduzeti u sprečavanju ovakvih neprihvatljivih zloupotreba. Asocijacija za prevenciju torture (APT) vjeruje da, zajedno sa preduzimanjem drugih mjera, OPCAT može pomoći u stvaranju kulture prevencije torture u mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode širom Evrope i Centralne Azije, uključujući i Crnu Goru.

Takođe je veoma značajno da su, na Evropskom regionalnom nivou, različita međuvladina tijela urgirala kod država potpisivanje i ratifikaciju Opcionog protokola. Na primjer, u izvještaju sa sastanka OSCE Supplementary Human Dimension koji se održao jula 2005. godine na temu “Ljudska prava i borba protiv terorizma”, date su preporuke zemljama članicama OEBS-a da bi “trebalo ozbiljno da razmotre ranu ratifikaciju i, kasnije, efikasnu implementaciju Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture”, koja “će poslati snažnu poruku međunarodnoj zajednici o značaju koji svaka država pridaje borbi protiv torture”². Može se primijetiti da su Parlamentarna skupština Savjeta Evrope i Evropski parlament napravili slične preporuke u skoroj prošlosti.

Ne možemo zaboraviti da član 2 UN Konvencije protiv torture navodi da su zemlje potpisnice “dužne da preduzmu efikasne zakonodavne, upravne, pravosudne ili druge mjere u cilju sprečavanja akata torture na teritoriji pod njenom nadležnošću”. Opcioni protokol je nesumnjivo jedna od takvih mjera, koju bi vlasti trebali razmotriti kao stvar prioriteta.

2 *Finalni izvještaj sa OSCE Supplementary Human Dimension sastanka o “Ljudskim pravima i borbi protiv terorizma”, 10 Avgust 2005 - strana 12.*

Vrijeme održavanja ove konferencije i uključivanje OPCAT-a kao teme za diskusiju je posebno povoljno u kontekstu sve veće pažnje koja se pridaje konceptu monitoringa nad mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode i sve većeg značaja koji države pridaju Opcionom protokolu uz UN Konvenciju protiv torture. Čak iako je ovaj instrument Generalna Skupština UN-a usvojila u decembru 2002.godine, već su ga ratifikovale 21 država, a 51 država ga je potpisala³.

Instrument je formalno stupio na snagu mjesec dana nakon dvadesete ratifikacije, 22 juna 2006. godine. Ne možemo potcijeniti značaj stupanja na snagu Opcionog protokola, kako je to g.din Kofi Annan, Generalni sekretar UN-a, istakao 26. juna 2006.godine:

“Veoma pozdravljam nedavno stupanje na snagu Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. Stvaranjem sistema međunarodnih i nacionalnih posjeta mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode, Protokol može pomoći u sprečavanju lošeg postupanja za zatvorenicima. Odredbe ovog Protokola takođe mogu pomoći u radu Specijalnog izvjestioca o pitanjima torture. Pozivam sve države koje to nijesu uradile do sada da ratifikuju Konvenciju i njen Opcioni Protokol, i da dozvole žrtvama ovakvog postupanja da se žale u okviru odredbi ovih instrumenata”.

Šta više, Specijalni izvjestilac UN-a o pitanjima torture, Manfred Nowak, je zgodno naglasio značaj stupanja na snagu OPCAT-a, svojom izjavom: *“OP-CAT je najznačajniji razvoj efikasne prevencije torture na opštem nivou”.*

Opšti cilj moje prezentacije danas je da predstavim Opcioni protokol i da pokrenem niz pitanja u pogledu njegovog značaja za region Evrope i Centralne Azije, uključujući i Crnu Goru. Iako sa jedne strane neki učesnici konferencije mogu u potpunosti poznavati Opcioni protokol, njegovo poznavanje od strane drugih učesnika može biti manje. Tako, ne isključujući nikoga iz današnje diskusije, ova kratka prezentacija će na samom početku konferencije pružiti kratak uvod u Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture, prije naglašavanja nekih značajnijih pitanja.

Okvir Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture

Iskustva iz prakse su pokazala da su posjete mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode (u daljem tekstu: pritvorska mjesta) jedno od najznačajnijih sredstava za prevenciju torture i drugih oblika lošeg postupanja, kao i za poboljšanje uslova pritvaranja. Posjete nemaju samo zastrašujući efekat, već takođe omogućavaju stručnjacima da iz prve ruke ispituju i provjere načine postupanja sa licima lišenim slobode i uslove njihovog pritvaranja. Opcioni protokol uz UN konvenciju protiv torture ostvaruje ovaj koncept kreiranjem sistema nezavisnih provjera pritvorskih mjesta u cilju sprečavanja torture i drugih oblika lošeg postupanja, kao i u cilju provjere uslova pritvaranja nađenih u takvim objektima.

Na osnovu Opcionog protokola, sa jedne strane će se formirati međunarodni mehanizam za posjete – međunarodni Podkomitet za prevenciju koji će u početku imati 10 međunarodnih eksperata – dok će na drugoj strani, države potpisnice biti dužne da odrede, održavaju ili uspostave jedno ili više nacionalnih tijela za posjete – takozvani Nacionalni mehanizmi za prevenciju.

I međunarodni Podkomitet za prevenciju i nacionalna tijela za posjete će vršiti redovne, periodične posjete pritvorskim mjestima. Posjete međunarodnog Podkomiteta i njegovi izvještaji o posjetama inicijalno neće biti javni (osim ako se država članica ne saglasi da se izvještaj objavi), dok će na drugoj strani rad i izvještaji nacionalnih mehanizama za posjete biti dostupni za javno ispitivanje. Namjera je da posjete i kasniji izvještaji obje vrste tijela rezultiraju dijalogom između vlasti i nadzornih mehanizama sa ciljem da se spriječe povrede ljudskih prava i utvrde drugi nedostaci.

Značajno je istaći da posjete nijesu same sebi cilj, već samo sredstvo za jačanje zaštite lica lišenih slobode. Stoga, rad poslije posjeta i mogućnost izrade preporuka je stvarna suština procedure. Efikasnost ovakvog pristupa se već vidjela u regionu Savjeta Evrope kroz uspostavljanje Evropskog komiteta za prevenciju torture.

Potreba za Opcionim protokolom uz UN Konvenciju protiv torture?

Fundamentalni koncept koji stoji iza Opcionog protokola je prilično jednostavan. Ne iznenađuje pitanje koje su postavili određeni krugovi: “zašto postoji potreba za još jednim međunarodnim instrumentom za borbu protiv prakse torture i drugih oblika lošeg postupanja i zašto baš Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture?” Nažalost, ostaje veoma unemiravajuće, iako veoma istinito, da, i pored velikog broja međunarodnih i nacionalnih zakonskih garancija koje zabranjuju akte torture i drugih oblika lošeg postupanja u svim okolnostima, supervizori ljudskih prava i dalje dokumentuju navode akata torture i drugih oblika lošeg postupanja sa licima lišenim slobode od strane javnih službenika širom svijeta, uključujući i region Evrope i Centralne Azije. Čak i u zemljama u kojima se očekuje visok stepen zaštite ljudskih prava, supervizori ljudskih prava nastavljaju da bilježe akte torture i drugih oblika lošeg postupanja, najčešće u službenim pritvorskim mjestima.⁴

Konteksti, u kojima se tortura i drugi oblici lošeg postupanja najčešće dešavaju, uključuju od momenta hapšenja, policijski pritvor, (najčešće u svrhu iznuđivanja “priznanja” od pritvorenika), pritvor i zatvor. Druga, manje tipična mjesta u kome se nalaze lica lišena slobode, takođe su bile sredine u kojima su javni službenici vršili akte fizičkog i mentalnog zlostavljanja, a to uključuje i psihijatrijske institucije, centre socijalnog staranja za osobe sa fizičkim i psihičkim nedostacima i centre za prihvat stranaca i lica koja traže azil.

Pored ovih namjernih akata fizičkog i psihičkog zlostavljanja lica lišenih slobode od strane javnih službenika, nečuvani uslovi pritvora koji su pronađeni u velikom broju pritvorskih objekata takođe predstavljaju izvor velike brige za supervizore ljudskih prava u regionu. Ova zabrinutost se odnosi na veoma veliki krug pritvorskih objekata, uključujući i ove koje smo ranije pomenuli.

Uznemiravajuća je činjenica da malo šta ukazuje da će se ova netolerantna situacija popraviti u kratkom periodu. Često uključivanje pitanja prevencije torture na agende različitih nacionalnih i međunarodnih sastanaka u prethodnim

4 Takođe ne možemo zaboraviti da u nekim državama, ljudi i dalje nastavljaju da budu žrtve akata tortuere i drugih oblika lošeg postupanja počinjenih u neslužbenim mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode

godinama je indikator ozbiljnih promjena sa kojima se međunarodna zajednica susreće, posebno oni akteri uključeni u promociju i odbranu ljudskih prava. Ukratko, Agencija za prevenciju torture vjeruje da ratifikacija OPCAT-a, ako se pravilno implementira, predstavlja primjer efikasne mjere koju države mogu preduzeti u cilju borbe protiv ovakvih neprihvatljivih zloupotreba.

Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture kao efikasno sredstvo za sprečavanje torture i drugih oblika lošeg postupanja

APT aktivno promovise Opcioni protokol, iz razloga što vjeruje da će se on dokazati kao efikasno sredstvo za prevenciju torture. Opšti koncept koji se prožima kroz Opcioni protokol nije ništa novo, već nešto što postoji već nekoliko decenija. Pristup koji je oslikan u ovom instrumentu je zasnovan na premisi da što su pritvorska mjesta otvorenija i transparentnija, to će biti manje zloupotreba. Obzirom da su pritvorska mjesta, po definiciji, zatvorena za spoljni svijet, lica lišena slobode su podvrgnuta riziku postojanja torture, lošeg postupanja i drugih oblika zlostavljanja. Nadalje, poštovanje njihovih osnovnih prava zavisi isključivo od vlasti koje rukovode mjestima u kojima se ona nalaze i ova lica su zavisna od drugih, čak i za zadovoljavanje njihovih najosnovnijih potreba. Povrede prava lica lišenih slobode mogu proizaći iz politike represije, kao što je tortura i drugi oblici lošeg postupanja, kao i iz neodgovarajućih sistema propusta.

Stoga je otvaranje pritvorskih mjesta za mehanizme spoljne kontrole, kao što je Opcioni Protokol, jedno od najefikasnijih sredstava za sprečavanje prakse zlostavljanja i za unapređenje uslova pritvora. Ova činjenica je potvrđena obimnim iskustvom institucija kao što je Međunarodni Komitet crvenog krsta i Evropski Komitet za prevenciju torture i pokazuje kako redovne posjete pritvorskim ustanovama mogu biti efikasne u praksi. Ovakve posjete mogu biti efikasne iz mnogo razloga: prvo i najznačajnije, jednostavna činjenica da možeš biti objekat spoljne kontrole ima veoma značajan zastrašujući efekat na vlasti koje u drugom slučaju mogu vjerovati da nikada neće odgovarati za svoje postupke. Posjete takođe omogućavaju nezavisnim ekspertima da iz prve ruke ispituju postupanje sa licima lišenim slobode i da procijene uslove u kojima se nalaze ta lica. Na osnovu posmatranih konkretnih situacija, eksperti mogu napraviti realne i praktične preporuke i ući u dijalog sa vlastima u cilju rešavanja uočenih problema. Konačno, posjete od strane spolj-

njeg svijeta mogu biti važan izvor moralne podrške za lica lišena slobode čija su ljudska prava povrijeđena.

Najznačajnije karakteristike Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture

Kako je prethodno naglašeno, Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture stvara dvostruki sistem nadzora nad mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode: posjete međunarodnog tijela i posjete koje vrše jedno ili više nacionalnih tijela. U stvarnosti, međutim, veći dio nadzora nad pritvorskim mjestima će se vršiti od strane domaćih tijela za posjete, prvenstveno zbog njihovog stalnog prisustva u zemlji. Posjete međunarodnog Podkomiteta za prevenciju će se vršiti periodično, i ne tako često. I pored toga, i međunarodna i nacionalna tijela za posjetu imaju nekoliko značajnih karakteristika predviđenih Protokolom, a koja će se u daljem tekstu detaljnije pojasniti:

(1) Nezavisnost i struktura nacionalnih mehanizama za prevenciju

U cilju garantovanja efikasnog i nezavisnog funkcionisanja nacionalnih mehanizama za prevenciju i u cilju obezbjeđivanja da budu slobodni od bilo kakvog neprikladnog uticaja, Opcioni protokol, po prvi put u međunarodnom instrumentu uključuje određene garancije i zaštite koje se moraju poštovati od strane država potpisnica. Ovo uključuje princip nezavisnosti članova nacionalnih mehanizama za prevenciju, funkcionalnu nezavisnost mehanizama (naime, vlasti ne mogu uticati na njihov mandat i aktivnosti) i njihovu finansijsku nezavisnost na način što će im biti dostupna neophodna sredstva za rad.

U pogledu sastava i strukture nacionalnih mehanizama za prevenciju, države su dužne da obezbijede određene efikasnosti tijela i da uzmu u obzir kvalitet članova u pogledu njihove profesionalne pozadine, ravnotežu polova i prisustvo pripadnika etničkih i manjinskih grupa u zajednici.

(2) Nadležnosti za vrijeme posjeta

Članovi i međunarodnog i nacionalnih mehanizama će biti ovlašćeni da vrše posjete pritvorskim mjestima na redovnim, periodičnim osnovama. Me-

đutim, ovlašćenja koje ovi mehanizmi imaju za vršenje posjeta su veoma značajni. Kada država ratifikuje Opcioni Protokol, ona daje svoj pristanak da će dozvoliti ulazak obje vrste mehanizama u sva mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode na svojoj teritoriji bez prethodnog pristanka. Stručnjacima koji vrše posjetu je dozvoljeno da obavljaju razgovore, nasamo i bez svjedoka, sa bilo kojim licem lišenim slobode koje oni odaberu. Takođe imaju pravo da razgovaraju i sa drugim licima kao što su službenici obezbjeđenja ili zdravstveno osoblje ili članovi porodice lica lišenog slobode. Članovi tijela za posjetu imaju neograničen pristup kompletnim dosijeima pritvorenika ili osuđenih lica i imaju pravo da pregledaju disciplinska pravila, sankcije i druge relevantne dokumente kao što su evidencije o broju lica lišenih slobode i broju pritvorskih mjesta. Konačno, tim za posjetu će biti ovlašćen da redovno provjerava sve prostorije u pritvorskim mjestima i imaće slobodan pristup svim prostorijama uključujući, npr. spavaone, trpezarije, kuhinje, ćelije za izolaciju, kupatilo, vježbaone i zdravstvene jedinice. Stoga, nadležnosti obje vrste tijela za posjetu su, bez svake sumnje, veoma velike.

(3) Širok krug mjesta koja se mogu posjetiti

Termin “mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode” je veoma široko definisan Opcionim Protokolom. Ovo je iz razloga da se obezbijedi puna zaštita svih lica lišenih slobode pod svim okolnostima. To znači da se posjete nacionalnih i međunarodnih stručnih tijela neće ograničavati na zatvore i policijske stanice, već će takođe uključivati i mjesta kao što su istražni zatvori, centri za maloljetnike, mjesta upravnog pritvora, stanice snaga bezbjednosti, centri za pritvore migranata i lica koja traže azil, tranzitne zone na aerodromima, kontrolni punktovi na granicama kao i medicinske i psihijatrijske institucije. Stoga je potencijalni domet međunarodnog Podkomiteta za prevenciju i nacionalnih mehanizama za prevenciju veoma velik.

(4) Obaveza pregovaranja u otvorenoj atmosferi

Opcioni protokol predviđa obavezu država da uđu u dijalog sa međunarodnim i nacionalnim mehanizmima o mogućim mjerama za implementaciju. Ovu obavezu ne možemo podcijeniti. Konačno, ako države jednostavno ignorišu nalaze i međunarodnih i nacionalnih tijela sveukupan rad bi bio irelevantan. Stoga se od država potpisnica zahtijeva da rade na implementaciji ovih preporuka u duhu dobre volje.

Pored toga, atmosfera otvorenosti će upotpuniti dio ovog dijaloga, naime razmjenu informacija između državnih vlasti i domaćih tijela za posjetu. Dok, sa jedne strane, razgovori između međunarodnog Podkomiteta za prevenciju i države ostaju povjerljivi (osim ako se država ne saglasi da se izvještaj i preporuke objave), izvještaji nacionalnih tijela za posjetu, sa druge strane, nisu predmet principa povjerljivosti. Čak šta više, države potpisnice su dužne da objave godišnji izvještaj ovih tijela. Međutim, očekuje se da će – kako je to bilo i iskustvo Evropskog komiteta za prevenciju torture – većina država na vrijeme odlučiti da skine oznaku povjerljivosti sa izvještaja međunarodnog Podkomiteta za prevenciju.

Kako posjete nijesu same sebi cilj, već sredstvo za jačanje zaštite pritvorenika, ova obaveza država potpisnica da dobre volje uđu u dijalog sa tijelima za posjetu i njihova sposobnost da naprave preporuke predstavlja stvarnu suštinu ovog postupka.

(5) Odnosi između Međunarodnog Podkomiteta i nacionalnih mehanizama za prevenciju

Konačno, sistem nadzora će biti samo onoliko dobar koliko su ljudi i strukture koje vrše taj nadzor dobri. Na sreću, Opcioni Protokol rješava ovo veoma značajno pitanje, obzirom da međunarodni Podkomitet za prevenciju ima inovativnu ulogu u pogledu efikasnog funkcionisanja nacionalnih mehanizama. Međunarodni podkomitet za prevenciju će biti ovlašćen da upućuje i savjetuje države potpisnice prilikom uspostavljanja nacionalnih mehanizama, kao i da priprema preporuke za jačanje njihovih mogućnosti za sprečavanje torture i drugih oblika lošeg postupanja.

Međunarodni Podkomitet za prevenciju će takođe biti u mogućnosti da održava direktne i, ukoliko to bude neophodno, povjerljive kontakte sa nacionalnim mehanizmima i da im nudi usavršavanja i tehničku pomoć u smislu jačanja njihovih kapaciteta. Takođe će biti u mogućnosti da savjetuje i pruža pomoć nacionalnim mehanizmima u procjeni potreba i sredstava neophodnih za jačanje zaštite lica lišenih slobode. Veoma značajno je i to što će biti dostupna i finansijska sredstva za nacionalne mehanizme koji budu imali potrebe za usavršavanjem.

Implementacija Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture u praksi.

U ovom trenutku, države koje su potpisale ili ratifikovale ovaj instrument su u procesu razmatranja pitanja šta da rade u pogledu nacionalnih tijela za posjetu. Veoma je važno pomenuti da tekst Opcionog protokola ne predviđa neku posebnu formu koju ovi mehanizmu moraju imati. Stoga, države potpisnice ovog instrumenta imaju znatan stepen fleksibilnosti u tom pogledu i slobodne su ili da uspostave potpuno novu strukturu ili da odrede jedan ili više već postojećih mehanizama za posjete. Ovo može uključivati komisije za ljudska prava, ombudsmana, parlamentarne komisije, organizacije laika, organizacije civilnog društva, kao i mješovite šeme koje bi kombinovale elemente nekih gore pomenutih organizacija.

Za više od tri godine od kako je Generalna skupština UN-a usvojila Opcioni protokol, APT veoma aktivno prati razvoje na nacionalnom nivou, posebno u vezi sa nacionalnim tijelima za posjete koje su države potpisnice odredile ili uspostavile. Na osnovu informacija dobijenih od strane APT, čini se da većina država razmatra određivanje jednog od već postojećih nacionalnih mehanizama za posjete – obično je to već postojeća komisija za ljudska prava ili kancelarija Ombudsmana. Moguće je da se ovakva tijela odrede kao dio nacionalnog mehanizma za prevenciju predviđenog OPCAT-om, kako bi takvo određivanje moglo znatno unaprijediti njihovu nadzornu ulogu. Mislimo da su u regionu Evrope, takav pristup prihvatili Republika Češka, Estonija, Poljska, Slovenija i Švedska.

Takođe postoji manji broj zemalja koje treba ili su već odredile više od jednog već postojećeg mehanizma za posjete. Tu spada Ujedinjeno kraljevstvo koje je odredilo više od 20 postojećih tijela, i moguće Danska u kojoj je u toku rasprava o određivanju mješavine istaknutih nevladinih organizacija i nacionalnih institucija za ljudska prava. Stoga se u određenim državama očekuje da će nevladine organizacije takođe imati značajnu ulogu u ovom kontekstu. U Gruziji, koja je prva i do sada jedina zemlja bivšeg Sovjetskog Saveza koja je ratifikovala ili pristupila ovom instrumentu, u toku je rasprava u smislu odlučivanja koja će tijela ispunjavati ovu funkciju domaćeg nadzora. Na osnovu ovih rasprava koje su u toku, više od ovih institucija mogu preuzeti ovu ulogu.

Konačno, postoji mali broj zemalja koje su već ili su u toku razmatranja formiranja potpuno nove strukture koja bi funkcionisala kao nacionalno tijelo za posjete, u prvom redu Švajcarska i Njemačka, koje su obije federalne države. Na primjer, u Švajcarskoj se očekuje da će, čim se završi proces ratifikacije, Nacionalna komisija za prevenciju torture koja će imati ovlaštenja da posjećuje sva pritvorska mjesta u svih 26 kantona, početi sa radom. Biće interesantno vidjeti da li će, osim Njemačke i Švajcarske, druge federalne države usvojiti ovaj pristup ispunjavanja uslova za uspostavljanje jednog ili više nacionalnih mehanizama za posjete. APT je takođe dobila informaciju o prilično zanimljivom predlogu u Austriji koji se odnosi na uspostavljanje potpuno novog tijela koje će se sastojati od nacionalnog tijela za koordinaciju i mogućih do 10 regionalnih komisija koje će imati ovlaštenja da uđu u sva mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode.

Nezavisno od toga da li će države odlučiti da odrede jedno ili više postojećih nacionalnih tijela ili će formirati potpuno novi mehanizam, najznačajniji element je da takva tijela ispunjavaju kriterije predviđene tekstom Opcionog Protokola u pogledu njihove nezavisnosti, sastava, ovlaštenja i nadležnosti. Savjet APT-a je da je potrebno održati nacionalne debate ili rasprave o ovom pitanju sa svim relevantnim akterima, uključujući predstavnike vlade, nevladinih organizacija, nacionalnih institucija za ljudska prava, parlamentarnih komisija i nezavisnih eksperata kako bi se našlo najefikasnije rješenje. Konačni cilj Opcionog protokola je stvaranje sistema nadzora koje će efikasno kontrolisati tretman lica lišenih slobode i uslove njihovog pritvora. Manje je značajno koliko će i koje vrste tijela sprovoditi ove aktivnosti, od toga koliko će efikasno vršiti taj posao.

Završne napomene

Suštinski značaj Opcionog protokola je da on predviđa sistem posjeta pritvorskih mjesta. Sistem koji će se uspostaviti Opcionim protokolom akcent stavlja na sprečavanje povreda prije nego na reagovanje kada se one već dese. Ovaj preventivni pristup predviđen Opcionim protokolom je zasnovan na redovnim i periodičnim nadzorima nad mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode kroz posjete koje će vršiti stručna lica u cilju sprečavanja zloupotreba. Sa druge strane, većina postojećih institucija za zaštitu ljudskih prava nadziru situaciju samo onda kada prime izjavu o povredi.

Opcioni protokol je takođe zasnovan na premisi saradnje sa državama potpisnicama u cilju sprečavanja povreda, prije nego na javnoj osudi države potpisnice za već počinjene povrede. Iako postojeće institucije za zaštitu ljudskih prava takođe traže konstruktivan dijalog, one se zasnivaju na javnom ispitivanju da li države ispunjavaju svoje obaveze, kroz izvještaje ili sisteme individualne komunikacije. Sistem predviđen Opcionim protokolom je više zasnovan na procesu dugoročno održive saradnje i dijaloga, a sve u cilju pružanja pomoći državama potpisnicama u implementaciji svih neophodnih promjena radi srečavanja torture i drugih oblika lošeg postupanja. Stoga je Opcioni protokol i značajan i nov instrument za zaštitu ljudskih prava..

Nekoliko najznačajnijih odlika Opcionog protokola je vrijedno opet pomenuti. Prvo, opšta nadležnost međunarodnog Podkomiteta za prevenciju je jedinstvena i nijedno drugo međunarodno tijelo za nadzor nad pritvorskim mjestima nema tako globalan domet. Čak šta više, nisu svi regioni svijeta trenutno predmet redovnog međunarodnog sistema inspekcija, najznačajniji izuzetak je Savjet Evrope i njegov Evropski komitet za prevenciju torture. Ako se Opcioni protokol globalno ratifikuje i efikasno implementira, predstavljaće ogroman korak naprijed u borbi protiv torture i drugih oblika lošeg postupanja širom svijeta. Iz tog razloga, države u evropskom regionu imaju značajnu ulogu stvaranja standarda na globalnoj pozornici.

Široka definicija “mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode” se takođe može posmatrati kao dalji uspjeh Opcionog protokola, obzirom da se povrede ljudskih prava od strane javnih službenika ne dešavaju samo u policijskim stanicama, pritvorima i zatvorima. Postoji veliki broj drugih konteksta u kojima se mogu desiti ozbiljne povrede ljudskih prava.

Konačno, sistem inspekcija je dobar samo onoliko koliko su dobri pojedinci i strukture koje vrše te inspekcije, i to je pitanje koje reguliše Opcioni protokol. Države potpisnice su dužne da domaćim mehanizmima za posjete dodijele određena ovlašćenja u pogledu njihovih posjeta pritvorskim mjestima kao i da im pruže određene garancije kojima će osigurati njihovu nezavisnost. Značaj ovih obaveza se ne bi trebao potcijeniti.

Informacije koje nacionalni mehanizmi za prevenciju prikupe u toku svojih posjeta pritvorskim mjestima će takođe biti od izuzetnog značaja. Prvo, međunarodni Podkomitet za prevenciju će biti u mogućnosti da se poziva na in-

formacije koje će biti dostupne kroz češće posjete sprovedene od strane nacionalnih tijela. Drugo, pojavljivanje u javnosti informacija o postupanju sa licima lišenim slobode mogu takođe imati uticaj na razvijanja svijesti o ljudskim pravima u društvu, kroz informisanje relevantnih pojedinaca, članova civilnog društva i medija i pokretanje debate o tome.

Opcioni protokol je sada otvoren za potpisivanje i ratifikaciju. APT vjeruje da je Opcioni protokol jedinstven međunarodni instrument koji će pomoći državama potpisnicama UN Konvencije protiv torture u boljoj implementaciji njihovih postojećih obaveza u sprečavanju torture i drugih oblika lošeg postupanja, uključujući Crnu Goru.

Nadalje, iako su većina država Evrope i regiona Centralne Azije države članice Savjeta Evrope i iz tog razloga, su subjekti ad hoc i periodičnih posjeta Evropskog komiteta za prevenciju torture, ovo se ne može koristiti kao argument takvih država za odbijanje potpisivanja i ratifikovanja Opcionog protokola uz UN Konvenciju protiv torture. Ne samo da u Evropskoj Konvenciji za prevenciju torture i neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka ne postoje odredbe o domaćim tijelima za posjete, već veliki broj zemalja članica Savjeta Evrope dobija posjete Evropskog komiteta za prevenciju torture prosječno jednom u tri godine.

APT veoma pozdravlja odluku onih država koje su do sada ratifikovale ili pristupile Opcionom protokolu uz UN Konvenciju protiv torture. Mi takođe veoma snažno podržavamo i druge države, uključujući i Crnu Goru, da prate njihov pozitivan primjer i preduzmu neposredne korake ka otvaranju svojih pritvorskih mjesta za vršenje međunarodnog i nacionalnog nadzora nad poštovanjem ljudskih prava.

Za dalje informacije o pitanjima pomenutim u ovom dokumentu ili u cilju dobijanja drugih materijala iz Asocijacije za prevenciju torture možete posjetiti web stranicu APT-a (www.apt.ch) ili kontaktirati programskog službenika za region Evrope i Centralne Azije, Mathew Pringla (mpringle@apt.ch).

KRATAK PREGLED I ZAKLJUČCI OKRUGLOG STOLA

Okrugli sto je bio organizovan u dvije sesije - jutarnju plenarnu sesiju i radionicu koja se održala popodne. U toku jutarnjeg dijela okruglog stola crnogorski učesnici su predstavili trenutnu situaciju u crnogorskim pritvorskim mjestima kao i rad institucija koje vrše nadzor nad ovim pritvorskim mjestima, a u odnosu na kriterijume predviđene Opcionim protokolom uz UN Konvenciju protiv torture. Predstavnik Ministarstva pravde je svoje izlaganje fokusirao na zakonske i institucionalne osnove i okvire u kojima to ministarstvo trenutno vrši nadzor nad zakonitošću rada Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija. Predstavnik Ministarstva zdravlja je govorio o ulozi tog ministarstva u odnosu na vršenje kontrole rada Specijalne bolnice u Dobroti, obzirom da je ovo jedina institucija nad kojom Ministarstvo zdravlja vrši kontrolu u smislu Opcionog protokola.

Nakon toga, direktor Uprave policije je ukazao na značaj nadzorne uloge te uprave nad policijskim pritvorom, uzimajući u obzir činjenicu da je policija ovlašćena da lice liši slobode pod uslovima predviđenim Zakonom o krivičnom postupku i Zakonom o policiji. Crnogorski Ombudsman je opisao svoju ulogu i nadležnosti u pogledu zaštite ljudskih prava lica lišenih slobode. Predstavio je nekoliko slučajeva koji su bili prijavljeni Kancelariji Ombudsmana, i opisao postupanja relevantnih institucija na koje su se odnosile pritužbe. Nakon izlaganja Ombudsmana, predstavnici nevladinog sektora su predstavili svoja zapažanja u pogledu zaštite ljudskih prava sa stanovišta civilnog društva i odnosa između državnih institucija i nevladinih organizacija.

Na kraju jutarnje sesije, pravni savjetnik Asocijacije za prevenciju torture iz Ženeve je pojasnio značaj Opcionog protokola i predstavio moguće modalitete njegove implementacije u Crnoj Gori, navodeći da Opcioni protokol ne predviđa neku posebnu formu koju nacionalni mehanizmi za prevenciju torture moraju imati. On je posebno naglasio značaj određenih karakteristika koje nacionalni mehanizmi za prevenciju moraju imati u skladu sa Opcionim protokolom, a koje između ostalog uključuju:

(1) Nezavisnost i struktura nacionalnih mehanizama za prevenciju

Ovo uključuje princip nezavisnosti članova nacionalnih mehanizama za prevenciju, funkcionalnu nezavisnost mehanizama (naime, vlasti ne mogu uti-

cati na njihov mandat i aktivnosti) i njihovu finansijsku nezavisnost na način što će im biti dostupna neophodna sredstva za rad, a u pogledu sastava i strukture nacionalnih mehanizama za prevenciju, po Opcionom protokolu, države su dužne da obezbijede određene efikasnosti tijela i da uzmu u obzir kvalitet članova u pogledu njihove profesionalne pozadine, ravnotežu polova i prisustvo pripadnika etničkih i manjinskih grupa u zajednici.

(2) Nadležnosti za vrijeme posjeta

Članovi i međunarodnog i nacionalnih mehanizama će biti ovlašćeni da vrše posjete svim pritvorskim mjestima na redovnim, periodičnim osnovama. Kada država ratifikuje Opcioni Protokol, ona daje svoj pristanak da će dozvoliti ulazak objema vrstama mehanizama u sva mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode na svojoj teritoriji bez prethodnog pristanka.

(3) Širok krug mjesta koja se mogu posjetiti

Termin “mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode” je veoma široko definisan Opcionim Protokolom, sve iz razloga da se obezbijedi puna zaštita svih lica lišenih slobode pod svim okolnostima. To znači da se posjete nacionalnih i međunarodnih stručna tijela neće ograničavati na zatvore i policijske stanice, već će takođe uključivati i mjesta kao što su istražni zatvori, centri za maloljetnike, mjesta upravnog pritvora, stanice snaga bezbjednosti, centri za pritvoren migranata i lica koja traže azil, tranzitne zone na aerodromima, kontrolni punktovi na granicama kao i medicinske i psihijatrijske institucije.

(4) Obaveza pregovaranja u otvorenoj atmosferi

Opcioni protokol predviđa obavezu država da uđu u dijalog sa međunarodnim i nacionalnim mehanizmima o mogućim mjerama za implementaciju. Atmosfera otvorenosti će upotpuniti dio ovog dijaloga, naime razmjenu informacija između državnih vlasti i domaćih tijela za posjetu. Dok, sa jedne strane, razgovori između međunarodnog Podkomiteta za prevenciju i države ostaju povjerljivi (osim ako se država ne saglasi da se izvještaj i preporuke objave), izvještaji nacionalnih tijela za posjetu, sa druge strane, nijesu predmet principa povjerljivosti.

(5) Odnosi između Međunarodnog Podkomiteta i nacionalnih mehanizama za prevenciju

Međunarodni podkomitet za prevenciju će biti ovlašten da upućuje i savjetuje države potpisnice prilikom uspostavljanja nacionalnih mehanizama, kao i da priprema preporuke za jačanje njihovih mogućnosti za sprečavanje torture i drugih oblika lošeg postupanja. Međunarodni Podkomitet za prevenciju će takođe biti u mogućnosti da održava direktne i, ukoliko to bude neophodno, povjerljive kontakte sa nacionalnim mehanizmima i da im nudi usavršavanja i tehničku pomoć u smislu jačanja njihovih kapaciteta. Takođe će biti u mogućnosti da savjetuje i pruža pomoć nacionalnim mehanizmima u procjeni potreba i sredstava neophodnih za jačanje zaštite lica lišenih slobode. Veoma značajno je i to što će biti dostupna i finansijska sredstva za nacionalne mehanizme koji budu imali potrebe za usavršavanjem.

Pravni savjetnik Asocijacije za prevenciju torture je naglasio potrebu za nacionalnom debatom sa svim relevantnim akterima, uključujući predstavnike vlasti, nevladinih organizacija, nacionalnih institucija koje se bave ljudskim pravima, parlamentarnih komisija i nezavisnih eksperata u cilju pronalaženja najboljih rešenja. Konačni cilj Opcionog protokola je uspostavljanje sistema kontrole koji će efikasno kontrolisati postupanje sa licima lišenim slobode kao i uslove njihovog pritvaranja. Iz tog razloga, mnogo je manje značajno koliko i koje vrste tijela će vršiti ovaj nadzor od toga koliko će te aktivnosti biti efikasne.

Za vrijeme druge sesije koja je bila organizovana u vidu radionice, pravni savjetnik Asocijacije za prevenciju torture je predstavio listu kriterija predviđenih Opcionim protokolom koje je neophodno poštovati prilikom uspostavljanja ili određivanja nacionalnih mehanizama za prevenciju. Nakon toga su učesnici okruglog stola formirali radnu grupu u okviru koje su analizirali kriterije i predstavili predlog za dalje razmatranje. Naime, predlog je bio da se mandat Kancelarije Ombudsmana proširi u smislu preuzimanja uloge nacionalnog mehanizma za prevenciju. Radna grupa je došla do zaključka da u određenim aspektima Institut Ombudsmana ne zadovoljava minimum kriterija predviđenih Opcionim protokolom, posebno u odnosu na profesionalnu različitost zaposlenih i načina na koji se oni zapošljavaju u smislu Zakona o Ombudsmanu. Nadalje, svako proširivanje mandata koje bi Ombudsmanu omogućilo da preuzme ulogu nacionalnog mehanizma za prevenciju, bi neminovno uključilo identifikovanje neophodne finansijske podrške.

Zaključeno je da je ovaj okrugli sto prvi korak u ranoj implementaciji Opcionog protokola u Crnoj Gori. Misija OEBS-a će nastaviti da pruža podršku i savjetuje među-ministarsku i multidisciplinarnu radnu grupu koja je formirana kao rezultat Okruglog stola.

Aneksi

- UN Konvencija protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka
- **Opcioni Protokol uz UN Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka**
- **Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture**
- **Najčešće postavljana pitanja i odgovori**
- **Lista kriterija za pomoć pri procjeni potencijalnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture**

“Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori, br. 9/91

Na osnovu člana 315. tačka 3. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Predsedništvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije izdaje

UKAZ O PROGLAŠENJU ZAKONA O RATIFIKACIJI KONVENCIJE PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA

Proglašava se Zakon o ratifikaciji Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, koji je usvojila Skupština SFRJ, na sednici Saveznog veća od 20. juna 1991. godine.

P br. 1400

20. juna 1991. godine Beograd

Predsednik
Predsedništva SFRJ,
Stjepan Mesić, s.r.

Predsednik
Skupštine SFRJ,
dr Slobodan Gligorijević, s.r.

ZAKON O RATIFIKACIJI KONVENCIJE PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA

Član 1.

Ratifikuje se Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, usvojena 10. decembra 1984. godine u Njujorku, u originalu na arapskom, engleskom, francuskom, kineskom, ruskom i španskom jeziku.

Član 2.

Tekst Konvencije u originalu na engleskom i u prevodu na srpskohrvatski jezik glasi:

KONVENCIJA PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA

Države članice ove konvencije,
Smatrajući da, shodno principima Povelje Ujedinjenih nacija, priznavanje jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice predstavlja osnove slobode, pravde i mira u svetu,

Smatrajući da ta prava proističu iz dostojanstva neodvojivog od ljudske ličnosti, Smatrajući da su države dužne da, na osnovu Povelje, naročito člana 55. podstiču opšte i stvarno poštovanje prava čoveka i osnovnih sloboda, Vodeći računa o članu 5. Opšte deklaracije o pravima čoveka i o članu 7. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima prema kojima niko ne može biti podvrgnut torturi, niti surovim, neljudskim ili ponižavajućim kaznama ili postupcima, Vodeći računa, takođe, o Deklaraciji o zaštiti svih lica od mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je usvojila Generalna skupština 9. decembra 1975. godine,

U želji da povećaju efikasnost borbe protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka u čitavom svetu,

Saglasile su se o sledećem:

PRVI DEO

Član 1.

U smislu ove konvencije, izraz "tortura" označava svaki akt kojim se jednom licu namerno nanose bol ili teške fizičke ili mentalne patnje u cilju dobijanja od njega ili nekog trećeg lica obaveštenja ili priznanja ili njegovog kažnjavanja za delo koje je to ili neko treće lice izvršilo ili za čije izvršenje je osumnjičeno, zastrašivanja tog lica ili vršenja pritiska na njega ili zastrašivanja ili vršenja pritiska na neko treće lice ili iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije ako taj bol ili te patnje nanosi službeno lice ili bilo koje drugo lice koje deluje u službenom svojstvu ili na njegov podsticaj ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj izraz se ne odnosi na bol ili patnje koje su rezultat isključivo zakonitih sankcija, neodvojivih od tih sankcija ili koje te sankcije prouzrokuju.

Ovaj član je bez štete po bilo koji međunarodni instrument ili bilo koji nacionalni zakon koji sadrži ili može sadržavati odredbe šireg značaja.

Član 2.

Svaka država članica preduzima zakonske, administrativne, sudske ili druge efikasne mere kako bi sprečila izvršenje akata torture na teritoriji pod njenom jurisdikcijom.

Kao opravdanje za torturu ne može se navoditi nikakva izuzetna okolnost bilo da se radi o ratnom stanju ili opasnosti od rata, unutrašnjoj političkoj nestabilnosti ili bilo kom drugom vanrednom stanju.

Kao opravdanje za torturu ne može se navoditi naredba neke pretpostavljene ličnosti ili organa vlasti.

Član 3.

Ni jedna država članica neće proterati, isterati niti izručiti jedno lice drugoj državi ako postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da može biti podvrgnuto torturi.

Da bi utvrdili postojanje takvih razloga, nadležni organi vodiće računa o svim relevantnim okolnostima, uključujući, eventualno, postojanje niza sistematskih, ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda prava čoveka u toj državi.

Član 4.

Svaka država članica nastoji da se prema njenom krivičnom pravu sva akta torture smatraju krivičnim delima. Isti je slučaj i sa pokušajem vršenja torture ili nekog drugog akta koji izvrši neko lice, a koji predstavlja saučesništvo ili učestvovanje u aktu torture.

Svaka država članica određuje za ova krivična dela odgovarajuće kazne kojima je uzeta u obzir njihova težina.

Član 5.

Svaka država članica preduzima potrebne mere kako bi utvrdila svoju nadležnost za krivična dela spomenuta u članu 4. u sledećim slučajevima:

- (a) ako je krivično delo izvršeno na teritoriji pod jurisdikcijom spomenute države ili na vazduhoplovima ili brodovima upisanim u toj državi;
- (b) ako je navodno izvršilac krivičnog dela državljanin spomenute države;
- (c) ako je žrtva državljanin spomenute države i ako ona to smatra potrebnim.

Svaka država članica preduzima, takođe, potrebne mere kako bi utvrdila svoju nadležnost za spomenuta krivična dela u slučaju da je navodni izvršilac tih dela na teritoriji pod njenom jurisdikcijom i da ga spomenuta država ne izručuje, shodno članu 8, jednoj od država spomenutih u tački 1. ovog člana. Ova konvencija ne isključuje ničiju krivičnu nadležnost zasnovanu na nacionalnom zakonodavstvu.

Član 6.

Ako smatra da je okolnostima to opravdano, nakon razmatranja obaveštenja kojima raspolaže, svaka država članica na čijoj se teritoriji nalazi lice za koje se sumnja da je izvršilo krivično delo spomenuto u članu 4. obezbeđuje hapšenje tog lica ili preduzima sve potrebne sudske mere kako bi obezbedila njegovu prisutnost. To hapšenje i te mere treba da budu u skladu sa zakonodavstvom spomenute države; one se mogu sprovesti samo u roku potrebnom za pokretanje krivičnog gonjenja ili postupka za izdavanje. Spomenuta država prethodno neodložno vrši istragu radi utvrđivanja činjenica.

Svako lice uhapšeno u skladu s tačkom 1. ovog člana može neodložno da stupi u kontakt sa najbližim ovlašćenim predstavnikom države čije državljanstvo ima ili, ako je reč o apatridu, sa predstavnikom države u kojoj ima uobičajeno prebivalište.

Ako je jedna država uhapsila jedno lice, u skladu s odredbama ovog člana, ona o tom hapšenju i okolnostima kojima se opravdava to hapšenje odmah obaveštava državu spomenute u tački 1. člana 5. Država koja sprovodi prethodnu istragu spomenutu u tački 2. ovog člana ubrzo o tome saopštava zaključke spomenutim državama i obaveštava ih o tome da li namerava da vrši svoju nadležnost.

Član 7.

Država članica na teritoriji pod čijom jurisdikcijom je otkriven navodni izvršilac krivičnog dela spomenutog u članu 4. ako ne izvrši izdavanje tog izvršioca, u slučajevima spomenutim u članu 5, podnosi predmet nadležnim organima kako bi sproveli krivični postupak.

Ti organi donose odluku pod istim uslovima kao i za svako drugo teško krivično delo opšteg prava u skladu s pravnim propisima te države. U slučaje-

vima spomenutim u tački 2. člana 5. dokazna pravila koja se primenjuju na gonjenje i na osudu ni na koji način nisu manje stroga od pravila koja se primenjuju u slučajevima spomenutim u tački 1. člana 5.

Svako lice koje se goni za bilo koje krivično delo spomenuto u tački 4. ima zagantovano pravo na pravično postupanje u svim fazama postupka.

Član 8.

Krivična dela spomenuta u tački 4. se automatski unose u svaki ugovor o izdavanju zaključen između država članica. Države članice se obavezuju da će uneti spomenuta krivična dela u svaki ugovor o izdavanju koji budu zaključile između sebe.

Ako jednoj državi članici koja izdavanje uslovljava postojanjem ugovora druga država članica, sa kojom nije vezana ugovorom o izdavanju, podnese zahtev za izdavanje, ona može ovu konvenciju smatrati kao pravnu osnovu za izdavanje u pogledu spomenutih krivičnih dela. Izdavanje zavisi od drugih uslova predviđenih pravom zamoljene države.

Države članice koje izdavanje ne uslovljavaju postojanjem ugovora međusobno priznaju spomenuta krivična dela kao slučajeve za izdavanje u uslovima predviđenim pravom zamoljene države.

Između država članica spomenuta krivična dela se smatraju, radi izdavanja, kao učinjena, kako prema mestu njihovog izvršenja tako i prema teritoriji pod jurisdikcijom država koje su dužne da utvrde svoju nadležnost prema tački 1. člana 5.

Član 9.

Države članice pružaju jedne drugima najširu moguću pravnu pomoć u svakom krivičnom postupku u vezi s krivičnim delima spomenutim u članu 4. uključujući i dostavljanje svih dokaznih elemenata kojima raspolažu i koja su potrebna radi postupka.

Države članice izvršavaju svoje obaveze u skladu s tačkom 1. ovog člana shodno svakom ugovoru o pravnoj pomoći koji može postojati između njih.

Član 10.

Svaka država članica će se starati da upoznavanje i informisanje o zabrani tor-

ture bude sastavni deo obrazovanja civilnog ili vojnog osoblja zaduženog za primenu zakona, medicinskog osoblja, vršilaca javnih funkcija i ostalih lica koja na bilo koji način mogu učestvovati u čuvanju, saslušanju ili ophođenju sa nekom uhapšenom, ili pritvorenom ili zatvorenom osobom.

Svaka država članica unosi spomenutu zabranu u utvrđena pravila ili uputstva u vezi s obavezama i dužnostima tih lica.

Član 11.

Svaka država članica vrši sistematski nadzor nad pravilima, uputstvima, metodama i praksom saslušanja i nad odredbama u vezi sa čuvanjem i postupanjem na bilo koji način sa uhapšenim, pritvorenim ili zatvorenim licima na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom, a radi sprečavanja svakog slučaja torture.

Član 12.

Svaka država članica se stara da nadležni organi neodložno izvrše nepristrasnu istragu svaki put kad postoje opravdani razlozi da se posumnja da je akt torture izvršen na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom.

Član 13.

Svaka država članica obezbeđuje svakom licu koje tvrdi da je bilo podvrgnuto torturi na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom pravo da se žali nadležnim organima spomenute države koji će neodložno i nepristrasno ispitati slučaj. Preduzeće se mere radi obezbeđenja zaštite lica koje se žalilo i lica kao svedoka od svakog lošeg postupanja ili bilo kakvog zastrašivanja zbog podnesene žalbe ili bilo kakve date izjave.

Član 14.

Svaka država članica, u svom pravnom sistemu, garantuje žrtvi nekog akta torture pravo dobijanja naknade i pravednog i odgovarajućeg obeštećenja, uključujući sredstva potrebna za njegovu što potpuniju rehabilitaciju. U slučaju smrti žrtve akta torture, imaoci prava te žrtve polažu pravo na obeštećenje.

Ovaj član ne isključuje nikakvo pravo na obeštećenje koje bi imala žrtva ili bilo koje drugo lice u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

Član 15.

Svaka država članica se stara da izjava za koju se dokaže da je dobijena torturom ne može da bude navedena kao dokazni element u nekom postupku, osim protiv lica optuženog za torturu da bi se utvrdilo da je izjava data.

Član 16.

Svaka država članica se obavezuje da će na teritoriji pod svojom jurisdikcijom zabraniti primenu drugih dokumenata o uvođenju surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, a koja nisu akta torture utvrđena u članu 1, ako takva akta vrši predstavnik javne funkcije ili neko drugo lice koje istupa u službenom svojstvu ili na njegovo podsticanje ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom. Posebno, obaveze navedene u čl. 10, 11, 12. i 13. primenjuju se tako što će pojam torture biti zamenjen pojmom drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Odredbe ove konvencije ne idu na štetu odredaba bilo kog međunarodnog instrumenta ili nacionalnog zakona koji zabranjuje surove, neljudske ili ponižavajuće kazne ili postupke ili koji se odnose na izdavanje ili proterivanje.

DRUGI DEO

Član 17.

Obrazovan je Komitet protiv torture (u daljem tekstu: Komitet) čije su funkcije definisane. Komitet čini deset eksperata visokih moralnih kvaliteta čija je kompletnost u oblasti prava čoveka priznata i koji zasedaju u ličnom svojstvu. Eksperte biraju države članice, vodeći računa o pravednoj geografskoj zastupljenosti i značaju učešća u radu Komiteta nekih lica sa pravnim iskustvom.

Članovi Komiteta se biraju tajnim glasanjem prema listi kandidata koje odrede države članice. Svaka država članica može odrediti jednog kandidata koga bira među svojim državljanima. Države članice imaju u vidu značaj činjenice da određeni kandidati istovremeno budu članovi Komiteta za prava čoveka, osnovanog u skladu s Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, koji su spremni da budu članovi Komiteta protiv torture.

Članovi Komiteta se biraju prilikom sastanaka država članica koje saziva generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija i koji se održavaju svake dru-

ge godine. Na tim sastancima, na kojima kvorum čine dve trećine država članica, za članove Komiteta biraju se kandidati koji dobijaju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika država članica koji su prisutni i koji glasaju.

Prvi izbori će se obaviti najkasnije šest meseci posle datuma stupanja na snagu ove konvencije. Četiri meseca najmanje pre datuma svakog izbora, generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija upućuje pismo državama članicama i poziva ih da svoje kandidature podnesu u roku od tri meseca. Generalni sekretar sačinjava listu prema alfabetskom redu svih tako određenih kandidata, navodeći države članice koje su ih odredile i dostavlja je državama članicama.

Članovi Komiteta se biraju ne četiri godine. Oni se mogu ponovo izabrati ako budu ponovo kandidovani. Međutim, mandat pet članova izabranih na prvim izborima prestaje nakon dve godine. Neposredno posle prvih izbora, ime tih pet članova izvlači žrebom predsednik sastanka spomenutog u tački 3. ovog člana.

Ako jedan član Komiteta premine, razreši se funkcija ili iz bilo kog razloga više ne bude u stanju da obavlja svoje funkcije u Komitetu, država članica koja ga je odredila imenuje drugog eksperta, svog državljanina, koji ostaje u Komitetu za preostalo vreme mandata, pod rezervom odobrenja većine država članica. Smatra se da je ovo odobrenje dobijeno, osim ako polovina država članica ili više od polovine ne iznese suprotno mišljenje u roku od šest nedelja od trenutka kada ih generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija obavesti o predloženom imenovanju.

Države članice snose troškove članova Komiteta za period u kome obavljaju funkcije u Komitetu.

Član 18.

Komitet bira svoj biro za period od dve godine. Članovi biroa mogu biti ponovo birani.

Komitet sam utvrđuje svoj poslovnik. Taj poslovnik, međutim, treba da sadrži naročito sledeće odredbe:

- (a) za kvorum je potrebno prisustvo šest članova;
- (b) odluke Komiteta usvajaju se većinom glasova prisutnih članova.

Generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija stavlja na raspolaganje Komitetu osoblje i prostorije koji su mu potrebni za efikasno obavljanje poslova poverenih mu u skladu sa ovom konvencijom.

Generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija saziva prvi sastanak članova Komiteta. Posle svog prvog sastanka, Komitet se sastaje u svim prilikama predviđenim njegovim poslovnikom.

Države članice snose troškove održavanja sastanaka država članica i Komiteta, uključujući plaćanje Organizaciji ujedinjenih nacija svih troškova, kao što su troškovi osoblja i prostorije koje Organizacija bude angažovala u skladu sa stavom 3. ovog člana.

Član 19.

Države članice podnose Komitetu, posredstvom generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija, izveštaj o merama koje su preduzele da bi ispunile svoje obaveze u skladu sa ovom konvencijom, u roku od godinu dana, računajući od dana stupanja na snagu Konvencije za zainteresovanu državu članicu. Zatim, države članice svake četvrte godine podnose dopunski izveštaj o svim novim preduzetim merama i druge izveštaje koje Komitet zatraži.

Generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija dostavlja izveštaj svim državama članicama.

Komitet razmatra svaki izveštaj i može da daje uopštene komentare o izveštaju koje oceni potrebnim i dostavlja ih svakoj zainteresovanoj državi članici. Ta država članica može da ih dostavi Komitetu kao odgovor na sve primedbe koje smatra korisnim.

Komitet može odlučiti da u godišnjem izveštaju, koji sačinjava u skladu sa članom 24, ponovi sve komentare koje je formulisao u skladu sa tačkom 3. ovog člana, zajedno sa primedbama koje su po tom pitanju dobijene od zainteresovane države članice. Ako zainteresovana država članica to zahteva, Komitet, tačke, može ponoviti izveštaj koji je podneo na osnovu tačke 1. ovog člana.

Član 20.

Ako Komitet primi verodostojna obaveštenja za koja mu se učini da sadrže pouzdana obaveštenja o tome da se tortura sistematski primenjuje na teritoriji

jedne države članice, on poziva tu državu da sarađuje u razmatranju tih obaveštenja i da ga, u tom cilju, obavesti o svojim opaskama o tom pitanju.

Vodeći računa o svim primedbama koje eventualno podnese zainteresovana država članica i o ostalim odgovarajućim obaveštenjima kojima raspolaže, Komitet može, ako to smatra opravdanim, da zaduži jednog ili više svojih članova da pristupe poverljivoj istrazi i da mu o tome hitno podnesu izveštaj.

Ako se istraga sprovodi u skladu sa tačkom 2. ovog člana, Komitet traži saradnju zainteresovane države članice. U dogovoru sa tom državom članicom, a radi istrage, može se predvideti poseta teritoriji te države.

Nakon što razmotri zaključke koje mu član ili članovi podnesu shodno tački 2. ovog člana, Komitet dostavlja te zaključke zainteresovanoj državi članici, kao i sve komentare i sugestije koje smatra umesnim imajući u vidu datu situaciju.

Celokupna aktivnost Komiteta spomenuta u tač. 1. do 4. ovog člana poverljiva je, a u svim etapama tog rada teži se postizanju saradnje sa državom članicom. Kada završi rad u vezi sa istragom vođenom u skladu sa tačkom 2. i nakon konsultovanja sa zainteresovanom državom članicom, Komitet može odlučiti da se u godišnji izveštaj koji on sačinjava u skladu sa članom 24. unese kratak izveštaj o rezultatima rada.

Član 21.

Svaka država članica ove konvencije može, u skladu sa ovim članom, izjaviti u svakom trenutku da priznaje da je Komitet nadležan da prima i razmatra saopštenja u kojima jedna država članica tvrdi da neka druga država članica ne ispunjava svoje obaveze na osnovu ove konvencije. Ta saopštenja se mogu primati i razmatrati u skladu sa ovim članom samo ako potiču od države članice koja je dala izjavu da priznaje, što se nje tiče, nadležnost Komiteta. Komitet ne prima nikakvo saopštenje koje se odnosi na državu članicu koja nije dala takvu izjavu. Navedena procedura se primenjuje u vezi sa saopštenjima koja se prime u skladu sa ovim članom:

- (a) Ako država članica ove konvencije smatra da neka druga država takođe članica Konvencije ne primenjuje odredbe Konvencije, ona može, pismenim putem, da skrene pažnju toj državi na to pitanje. U roku od tri me-

seca, računajući od datuma prijema saopštenja, država kojoj je to saopštenje upućeno dostaviće državi koja je uputila saopštenje, objašnjenje ili bilo koju drugu pismenu izjavu kojom se objašnjavaju pitanja i koja treba da sadrži što je moguće više i što korisnija obaveštenja o pravilima postupka i o pravnim sredstvima, bilo da su već korišćena, bilo da se koriste ili se tek mogu koristiti;

- (b) Ako u roku od šest meseci, računajući od datuma kada država kojoj je saopštenje upućeno primi to originalno saopštenje, pitanje ne bude rešeno na zadovoljstvo dveju zainteresovanih država članica, obe imaju pravo da podnesu to pitanje Komitetu, upućujući po jedno saopštenje Komitetu i drugoj zainteresovanoj državi;
- (c) Komitet može biti nadležan za predmet koji mu je podnesen u skladu sa ovim članom samo nakon što bude siguran da su sva raspoloživa interna pravna sredstva iskorišćena i iscrpljena, u skladu sa opštepriznatim principima međunarodnog prava. To pravilo se ne primenjuje u slučajevima u kojima žalidbeni postupci prekoračuju razumne rokove niti u slučajevima u kojima je malo verovatno da će žalidbeni postupci dati zadovoljenje licu koje je žrtva kršenja ove konvencije;
- (d) Komitet održava svoje sednice iza zatvorenih vrata kada razmatra saopštenja predviđena ovim članom;
- (e) Pod rezervom odredaba stava (c), Komitet stavlja svoje dobre usluge na raspolaganje zainteresovanim državama članicama kako bi postigle mirno rešenje pitanja, zasnovano na poštovanju obaveza predviđenih ovom konvencijom. U tom cilju, Komitet može, ako to smatra potrebnim, osnovati ad hoc komisiju za pomirenje;
- (f) U svakom sporu koji mu je podnesen u skladu sa ovim članom, Komitet može da zatraži od zainteresovanih država članica navedenih u stavu (b) da mu dostave sva odgovarajuća obaveštenja;
- (g) Zainteresovane države članice navedene u stavu (b) imaju pravo da budu zastupljene za vreme dok Komitet razmatra predmete i da daju primedbe usmeno ili pismeno ili u jednoj i u drugoj formi;
- (h) Komitet mora podneti izveštaj u roku od dvanaest meseci računajući od dana kada je primio saopštenje navedeno u stavu (b):
 - (i) Ako je bilo moguće naći rešenje u skladu sa odredbama stava (e), Komitet se u svom izveštaju ograničava na kratko iznošenje činjenica i postignutog rešenja;
 - (ii) Ako se rešenje nije moglo naći u skladu sa odredbama stava (e), Komitet se u svom izveštaju ograničava na kratko iznošenje činje-

nica; tekst pismenih primedaba i zapisnik o usmenim primedbama koje su iznele zainteresovane države članice dodaju se izveštaju. Za svaki predmet izveštaj se dostavlja zainteresovanim državama članicama.

Odredbe ovog člana stupaju na snagu kada pet država članica ove konvencije daju izjavu predviđenu tačkom 1. ovog člana. Spomenutu izjavu država članica deponuje kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija koji kopije te izjave dostavlja drugim državama članicama. Izjava se može povući u svakom trenutku saopštenjem upućenim generalnom sekretaru. To povlačenje je bez štete po razmatranje svakog pitanja koje je predmet saopštenja već dostavljenog u skladu sa ovim članom; nikakvo drugo saopštenje jedne države članice neće se primiti u skladu sa ovim članom nakon što generalni sekretar primi saopštenje o povlačenju izjave, osim ako zainteresovana država članica ne da novu izjavu.

Član 22.

Svaka država članica ove konvencije može, shodno ovom članu, izjaviti u svakom trenutku da priznaje da je Komitet nadležan da primi i razmatra saopštenja koja su mu dostavili pojedinci ili su dostavljena u ime pojedinaca koji su pod njenom jurisdikcijom i koji utvrde da su žrtve kršenja odredaba Konvencije od strane neke države članice. Komitet ne prima nikakvo saopštenje koje se odnosi na jednu državu članicu koja nije dala takvu izjavu.

Komitet oglašava neprihvatljivim svako saopštenje koje je podneseno u skladu sa ovim članom, a koje je anonimno ili za koje on smatra da predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje takvih saopštenja ili da je nespojivo sa odredbama ove konvencije.

Pod rezervom odredaba tačke 2, svako saopštenje koje mu je podneseno u skladu sa ovim članom Komitet upućuje državi članici ove konvencije koja je dala izjavu u skladu sa tačkom 1, a koja je navodno prekršila bilo koju odredbu Konvencije. U roku sledećih šest meseci, spomenuta država podnosi Komitetu pismeno objašnjenje ili izjavu kojom se objašnjavaju pitanja i navode, u slučaju potrebe, mere koje bi ona mogla preduzeti radi poboljšanja situacije.

Komitet razmatra saopštenja koja je primio u skladu sa ovim članom, vodeći računa o svim informacijama koje su mu podneli pojedinci ili su podnesene u ime pojedinaca ili su ih podnele zainteresovane države članice.

Komitet neće razmatrati ni jedno saopštenje pojedinca u skladu sa ovim članom, a da se prethodno ne uveri u sledeće:

- (a) da isto pitanje nije razmatrano i da se ne razmatra pred nekom drugom međunarodnom instancom nadležnom za istragu ili rešavanje spora;
- (b) da je pojedinac iscrpeo sva interna raspoloživa sredstva; to pravilo se ne primenjuje ako žalbeni postupci premašuju razumne rokove ili ako je malo verovatno da će oni dati zadovoljenje pojedincu koji je žrtva kršenja ove konvencije.

Komitet održava sednice iza zatvorenih vrata ako razmatra saopštenja predviđena ovim članom.

Komitet saopštava svoje konstatacije zainteresovanoj državi članici i pojedincu.

Odredbe ovog člana stupaju na snagu kada pet država članica ove konvencije daju izjavu predviđenu u tački 1. ovog člana. Država članica deponuje tu izjavu kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija, koji dostavlja kopije te izjave ostalim državama članicama. Izjava se može povući u svakom trenutku saopštenjem upućenim generalnom sekretaru. To povlačenje je bez štete po razmatranje svakog pitanja koje je predmet saopštenja koje je već dostavljeno u skladu sa ovim članom. Nikakvo drugo saopštenje koje je dostavio pojedinac ili je dostavljeno za račun pojedinca neće biti primljeno u skladu sa ovim članom nakon što generalni sekretar primi saopštenje o povlačenju izjave, osim ako zainteresovana država članica nije dala novu izjavu.

Član 23.

Članovi Komiteta i članovi ad hoc komisija za pomirenje koji bi mogli biti naimenovani u skladu sa stavom (e) tačke 1. člana 21. imaju pravo na olakšice, privilegije i imunitete koji su priznati ekspertima u službi Organizacije ujedinjenih nacija, kao što su navedeni u odgovarajućim delovima Konvencije o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija.

Član 24.

Komitet podnosi državama članicama i Generalnoj skupštini Organizacije ujedinjenih nacija godišnji izveštaj o aktivnostima koje će preduzeti u svrhe primene ove konvencije.

TREĆI DEO

Član 25.

Ova konvencija je otvorena za potpisivanje svim državama.

Ova konvencija podleže ratifikaciji. Instrumenti o ratifikaciji će biti deponovani kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija.

Član 26.

Sve države mogu pristupiti ovoj konvenciji. Pristupanje će se vršiti deponovanjem instrumenta o pristupanju kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija.

Član 27.

Ova konvencija stupa na snagu tridesetog dana od dana deponovanja kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili o pristupanju.

Za svaku državu koja bude ratifikovala ovu konvenciju ili joj pristupi posle deponovanja dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili o pristupanju, Konvencija stupa na snagu trećeg dana od datuma kada ta država deponuje svoj instrument o ratifikaciji ili o pristupanju.

Član 28.

Svaka država će moći, u trenutku kada potpiše ili ratifikuje ovu konvenciju ili joj pristupi, izjaviti da ne priznaje nadležnost datu Komitetu u skladu sa članom 20.

Svaka država članica koja bude formulisala rezervu u skladu sa odredbama tačke ovog člana moći će u svakom trenutku povući tu rezervu saopštenjem upućenim generalnom sekretaru Organizacije ujedinjenih nacija.

Član 29.

Svaka država članica ove konvencije može da predloži amandman i da podnese svoj predlog generalnom sekretaru Organizacije ujedinjenih nacija. Generalni sekretar saopštava predlog amandmana državama članicama tražeći od njih da mu saopšte da li prihvataju organizovanje konferencije država člani-

ca radi razmatranja predloga i njegovog stavljanja na glasanje. Ako se za četiri meseca od datuma takvog saopštenja najmanje jedna trećina država članica izjasni za održavanje te konferencije, generalni sekretar organizuje konferenciju pod pokroviteljstvom Organizacije ujedinjenih nacija. Svaki amandman koji usvoji većina država članica koje prisustvuju konferenciji i koje glasaju, generalni sekretar će podneti na prihvatanje svim državama članicama.

Amandman usvojen prema odredbama tačke 1. ovog člana stupa na snagu kada dve trećine država članica ove konvencije obaveste generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija da su ga prihvatile u skladu sa procedurom predviđenom njihovim ustavom.

Kada stupe na snagu, amandmani imaju obavezujuću snagu za države članice koje ih prihvate, pri čemu ostale države članice ostaju vezane odredbama ove konvencije i svim prethodnim amandmanima koje su prihvatile.

Član 30.

Svaki spor između dve ili više država članica u vezi sa tumačenjem ili primenom ove konvencije koji se ne može rešiti pregovorima podnosi se arbitraži na traženje jedne od tih država. Ako za šest meseci od datuma zahteva za arbitražu strane ne postignu sporazum o organizovanju arbitraže, svaka od njih može podneti spor Međunarodnom sudu pravde podnoseći žalbu u skladu sa Statutom Suda.

Svaka država može, u trenutku kada potpiše ili ratifikuje ovu konvenciju ili joj pristupi, izjaviti da se ne smatra vezanom odredbama tačke 1. ovog člana. Ostale države članice neće biti vezane spomenutim odredbama u odnosu na svaku državu članicu koja bude formulisala takvu rezervu.

Svaka država članica koja bude formulisala rezervu u skladu sa odredbama tačke ovog člana moći će u svakom trenutku povući tu rezervu saopštenjem upućenim generalnom sekretaru Organizacije ujedinjenih nacija.

Član 31.

Država članica može otkazati ovu konvenciju pismenim saopštenjem upućenim generalnom sekretaru Organizacije ujedinjenih nacija. Otkazivanje dobija dejstvo godinu dana posle datuma kada saopštenje primi generalni sekretar.

Takvo otkazivanje ne oslobađa državu članicu obaveza koje joj pripadaju u skladu sa ovom konvencijom u vezi sa svakim aktom ili svakim propustom koji počini pre datuma kada otkazivanje dobije dejstvo. Otkazivanje nije prepreka za nastavljanje razmatranja svakog pitanja koje je već bilo izneseno pred Komitetom na dan kada je otkazivanje dobilo dejstvo.

Posle datuma kada otkazivanje od jedne države članice dobije dejstvo, Komitet ne preduzima razmatranje ni jednog novog pitanja u vezi sa tom državom.

Član 32.

Generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija saopštava svim državama članicama Organizacije ujedinjenih nacija i svim državama koje budu potpisale ovu konvenciju ili joj budu pristupile:

- (a) potpise, ratifikacije i pristupanja primljene na osnovu čl. 25. i 26;
- (b) datum stupanja na snagu Konvencije na osnovu člana 27. i datum stupanja na snagu svakog amandmana primenom člana 29;
- (c) otkazivanja primljena na osnovu člana 31.

Član 33.

Ova konvencija, čiji su tekstovi na arapskom, engleskom, francuskom, kineskom, ruskom i španskom jednako verodostojni, biće deponovana kod generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih nacija.

Generalni sekretar Organizacije ujedinjenih nacija dostaviće po jednu propisno overenu kopiju ove konvencije svim državama.

Član 3.

Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije daje sledeću izjavu:

“ - Jugoslavija priznaje, u skladu sa članom 21. stav 2. Konvencije, nadležnost Komiteta protiv torture da prima i razmatra saopštenja u kojima jedna država članica tvrdi da druga država članica ne ispunjava svoje obaveze na osnovu ove konvencije;

- Jugoslavija priznaje, u skladu sa članom 22. stav 1. Konvencije, nadležnost Komiteta protiv torture da prima i razmatra saopštenja koja su im dostavili pojedinci ili su dostavljena u ime pojedinaca koji su pod njenom jurisdikcijom i koji tvrde da su žrtve kršenja odredaba Konvencije od strane neke države članice.”

Član 4.

O izvršavanju odredaba ovog zakona staraće se Savezni sekretarijat za pravosuđe i upravu.

Član 5.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom listu SFRJ” - Međunarodni ugovori.

Na osnovu člana 26. alineja 7. Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, donosim

**UKAZ O PROGLAŠENJU ZAKONA O RATIFIKACIJI
OPCIONOG PROTOKOLA UZ KONVENCIJU PROTIV
TORTURE I DRUGIH SUROVIH,
NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA**

Proglašava se Zakon o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, koji je donela Skupština Srbije i Crne Gore, na sednici od 1. decembra 2005. godine.

P br. 250
1. decembra 2005. godine
Beograd

Predsednik
Srbije i Crne Gore
Svetozar Marović, s.r.

**ZAKON O RATIFIKACIJI OPCIONOG PROTOKOLA UZ
KONVENCIJU PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH,
NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA**

Član 1.

Ratifikuje se Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, sačinjen u Njujorku, 18. decembra 2002. godine, u originalu na arapskom, engleskom, francuskom, kineskom, ruskom i španskom jeziku.

Član 2.

Tekst Protokola u originalu na engleskom i u prevodu na srpski jezik glasi:

OPCIONI PROTOKOL UZ KONVENCIJU PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NEHUMANIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA PREAMBULA

Države potpisnice ovog Protokola,

Potvrđujući da je tortura i drugo surovo, nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje zabranjeno i predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava, Ubedene da su potrebne dalje mere radi postizanja ciljeva Konvencije protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: Konvencija) i radi jačanja zaštite lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka,

Podsećajući da članovi 2 i 16 Konvencije obavezuju svaku državu potpisnicu da preduzme delotvorne mere radi sprečavanja torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka na čitavoj teritoriji pod njenom nadležnošću,

Potvrđujući da države imaju primarnu odgovornost za implementaciju ovih članova, da je jačanje zaštite lica lišenih slobode i puno poštovanje njihovih ljudskih prava zajednička obaveza svih, i da međunarodna implementirajuća tela dopunjuju i jačaju nacionalne mere,

Podsećajući da delotvorno sprečavanje torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka zahteva edukaciju i kombinaciju različitih zakonskih, upravnih, sudskih i drugih mera,

Podsećajući takođe da se Svetska konferencija o ljudskim pravima čvrsto odredila da naponi za iskorenjivanje torture treba pre svega da budu usmereni na prevenciju i pozvala je da se usvoji fakultativni protokol uz Konvenciju čija je namera da se uspostavi preventivni sistem redovnih poseta pritvorskim jedinicima,

Ubedene da se zaštita lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka može ojačati van sudskim merama preventivnog karaktera zasnovanim na redovnim posetama pritvorskim ustanovama,

Sporazumele su se o sledećem:

PRVI DEO

OPŠTI PRINCIPI

Član 1

Cilj ovog Protokola je da uspostavi sistem redovnih poseta mestima gde se nalaze lica lišena slobode od strane nezavisnih međunarodnih i domaćih tela, radi prevencije torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Član 2

Podkomitet za prevenciju torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: Podkomitet za prevenciju) se uspostavlja i vršiće funkcije utvrđene ovim Protokolom.

Podkomitet za prevenciju obavljaće svoje poslove unutar okvira utvrđenog poveljom Ujedinjenih nacija i vodiće se principima i ciljevima navedenim u istoj kao i normama Ujedinjenih nacija koje se odnose na postupanje sa licima lišenim slobode.

Jednako tome, Podkomitet za prevenciju vodiće se principima poverljivosti, nepristrasnosti, neselektivnosti, univerzalnosti i objektivnosti.

Podkomitet za prevenciju i države potpisnice saradivaće u implementaciji ovog Protokola.

Član 3

Svaka država potpisnica će uspostaviti, odrediti ili imati jedno ili više tela koja vrše posete radi prevencije torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: nacionalni mehanizam za prevenciju).

Član 4

Svaka država potpisnica dozvoliće posete, u skladu sa ovim Protokolom, od strane mehanizama navedenih u članu 2 i 3 svakom mestu pod njenom nadležnošću i upravom, gde se nalaze ili se mogu nalaziti lica lišena slobode bilo po osnovu naredbe izdate od strane državnog organa ili na njegov poti-

caj, ili uz njenu saglasnost ili pristanak (u daljem tekstu: pritvorske ustanove). Ove posete preduzimaće se u nameri da se ojača, ukoliko je potrebno, zaštita ovih lica od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

U smislu ovog Protokola lišavanje slobode znači bilo koji oblik pritvora ili zatvaranja ili stavljanje lica u javno ili privatno mesto čuvanja, koje to lice prema odluci sudskog, upravnog ili drugog tela ne može da napusti svojevolljno.

DRUGI DEO

PODKOMITET ZA PREVENCIJU

Član 5

Podkomitet za prevenciju sastoji se od 10 članova. Nakon pedesete ratifikacije ili pristupanja ovom Protokolu, broj članova Podkomiteta za prevenciju povećaće se na 25.

Za članove Podkomiteta biraju se lica visokih moralnih kvaliteta, sa dokazanom stručnošću u oblasti pravosuđa, posebno krivičnog prava, zatvorske ili policijske uprave, ili u drugim oblastima koje imaju veze sa postupanjem sa licima lišenim slobode.

Pri sastavu Podkomiteta odgovarajuća pažnja biće data pravednoj geografskoj raspodeli i zastupljenosti različitih civilizacija i pravnih sistema država potpisnica.

Pri sastavu pažnja će takođe biti data izbalansiranoj zastupljenosti polova na osnovu principa jednakosti i nediskriminacije.

Država potpisnica ne može imati više od jednog člana Podkomiteta.

Članovi Podkomiteta obavljaju svoju dužnost kao pojedinci, nezavisno i nepristrasno i biće na raspolaganju da efikasno obavljaju svoje dužnosti u Podkomitetu.

Član 6

Svaka država potpisnica može predložiti, u skladu sa stavom 2, do dva kandi-

data koji ispunjavaju uslove navedene u članu 5, i uz predlog će dostaviti detaljne podatke o kvalifikacijama kandidata.

- (a) Kandidati će biti državljani država potpisnica ovog Protokola;
- (b) Najmanje jedan od dva kandidata će biti državljanin države koja ga kandiduje;
- (c) Neće biti kandidovano više od dva državljana jedne države potpisnice;
- (d) Pre nego što država potpisnica kandiduje državljana druge države potpisnice mora da zatraži i dobije saglasnost te države potpisnice.

Najkasnije pet meseci pre datuma sastanka država članica na kome će se izvršiti izbor, Generalni sekretar Ujedinjenih nacija uputiće dopis državama potpisnicama pozivajući ih da dostave imena svojih kandidata u roku od tri meseca. Generalni sekretar će dostaviti spisak sačinjen po abecednom redu svih lica koja su na taj način predložena, navodeći koje su ih države potpisnice kandidovale.

Član 7

Članovi Podkomiteta za prevenciju se biraju na sledeći način:

- (a) Prvenstveno će se uzimati u obzir ispunjenje uslova i kriterijuma iz člana 5 ovog Protokola;
- (b) Preliminiran izbor izvršiće se najkasnije šest meseci nakon stupanja na snagu ovog Protokola;
- (c) Države potpisnice biraju članove Podkomiteta tajnim glasanjem;
- (d) Izbori za članove Podkomiteta održaće se na sednici država potpisnica koja se održava svake dve godine, a koju saziva Generalni sekretar Ujedinjenih nacija. Na tim sednicama, gde kvorum čine dve trećine država potpisnica, u Potkomisiju će se izabrati lica koja dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova prisutnih predstavnika zemalja potpisnica koji glasaju.

Ukoliko, tokom izbornog postupka, dva državljana jedne zemlje potpisnice ispunjavaju uslove za imenovanje u Potkomisiju za prevenciju, imenovaće se kandidat koji je dobio veći broj glasova. Kada državljani dobiju isti broj glasova, primeniće se sledeći postupak:

- (a) Kada je samo jedan kandidovan od strane države potpisnice čiji je on državljanin, taj državljanin biće imenovan u Potkomisiju za prevenciju;

- (b) Kada su oba kandidata državljani države potpisnice koja ih kandiduje, održaće se posebno tajno glasanje radi utvrđivanja koji će od kandidata biti imenovan kao član;
- (c) Kada nijedan od kandidata nije imenovan od države potpisnice čiji su oni državljani, održaće se posebno tajno glasanje radi utvrđivanje koji će od kandidata biti imenovan za člana.

Član 8

Ukoliko član Podkomiteta umre ili da ostavku, ili zbog bilo kog drugog razloga ne može da obavlja svoje dužnosti, država potpisnica koja je kandidovala tog člana imenovaće drugo podobno lice koje poseduje kvalifikacije i ispunjava uslove navedene u članu 5, imajući u vidu potrebu za pravilnom zastupljenošću različitih polja stručnosti, koje će obavljati tu funkciju do sledeće sednice država potpisnica, a uz saglasnost većine država potpisnica. Smatraće se da je saglasnost data ukoliko se polovina ili više od polovine država potpisnica se ne izraze negativno u roku od šest nedelja po dobijanju obaveštenja od Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o predloženom imenovanju.

Član 9

Članovi Podkomiteta za prevenciju se biraju na period od četiri godine. Mogu biti ponovo izabrani još jedanput ukoliko budu ponovo kandidovani. Trajanje mandata polovine izabranih članova se navršava po isteku dve godine; odmah nakon prvog izbora, imena ovih članova biće određena žrebom od strane predsedavajućeg sednice navedene u članu 7, stav 1 (d).

Član 10

Podkomitet za prevencije bira svoje službenike na period od dve godine. Mogu biti ponovo izabrani.

Podkomitet za prevenciju donosi svoj poslovnik. Ovim poslovnikom se između ostalog propisuje, da:

- (a) Polovina plus jedan član konstituiše kvorum;
- (b) Podkomitet za prevenciju donosi odluke većinom glasova
 - (a) Prisutnih članova;
 - (b) Sednice Podkomiteta za prevenciju održavaju se bez prisustva javnosti.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija saziva prvu sednicu Podkomiteta za prevenciju. Vreme održavanje sledećih sednica se utvrđuje Poslovnikom. Podkomitet za prevenciju i Komisija protiv torture održavaće svoje sednice istovremeno najmanje jedanput godišnje.

TREĆI DEO

MANDAT PODKOMITETA ZA PREVENCIJU

Član 11

Podkomitet za prevenciju:

- (a) Obilazi mesta navedena u članu 4 i daje preporuke državama potpisnicama u vezi sa zaštitom lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- (b) U odnosu na nacionalne mehanizme za prevenciju:
 - (i) Daje savete i pomaže države potpisnice, kada je to potrebno, u njihovom uspostavljanju;
 - (ii) Održava direktan i, ukoliko je potrebno, poverljiv kontakt sa nacionalnim mehanizmima za prevenciju i pruža im obuku i tehničku pomoć u cilju jačanja njihovih kapaciteta;
 - (iii) Pruža im savete i pomoć u proceni potreba i sredstava potrebnih za jačanje zaštite lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
 - (iv) Daje preporuke i zapažanja državama potpisnicama u cilju jačanja kapaciteta i mandata nacionalnih mehanizama za prevenciju torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- (c) Saraduje, u cilju prevencije torture uopšte, sa odgovarajućim telima Ujedinjenih nacija kao i sa međunarodnim, regionalnim i domaćim institucijama i organizacijama koje rade na jačanju zaštite lica od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Član 12

Da bi se omogućilo Podkomitetu za prevenciju da izvrši svoj mandat na način naveden u članu 11, države potpisnice će:

- (a) Prihvatiti Podkomitet za prevenciju na svojoj teritoriji i dozvoliti mu prisup svim pritvorskim ustanovama kako je definisano članom 4 ovog Protokola;

- (b) Dostaviti sve relevantne informacije koje Podkomitet za prevenciju može tražiti radi procene potreba i mera koje se trebaju usvojiti radi jačanja zaštite lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- (c) Podsticati i omogućiti kontakte između Podkomiteta za prevenciju i nacionalnih mehanizama za prevenciju;
- (d) Razmotriti preporuke Podkomiteta za prevenciju i stupiti u dijalog sa istim o mogućim implementacionim merama.

Član 13

Podkomitet za prevenciju uspostaviće, u početku žrebom, program redovnih poseta državama potpisnicama radi ispunjenja svog mandata kako je utvrđeno članom 11.

Podkomitet za prevenciju će, nakon konsultacija, obavestiti o svom programu države potpisnice da bi ove mogle, bez odlaganja, da izvrše praktične pripreme u cilju realizacije ovih poseta.

Posete će vršiti najmanje dva člana Podkomiteta za prevenciju. Ove članove mogu pratiti, ukoliko je potrebno, eksperti i sa dokazanim stručnim iskustvom i znanjem u oblastima koje obuhvata sadašnji Protokol, koji će biti odabrani sa spiska stručnjaka koji je pripremljen na osnovu predloga država potpisnica, Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava i Centra Ujedinjenih nacija za prevenciju kriminala. U pripremi spiska, države potpisnice neće predlagati više od pet domaćih stručnjaka. Država potpisnica u kojoj se poseta vrši može odbiti uključivanje određenog eksperta, nakon čega će Podkomitet za prevenciju predložiti drugog stručnjaka.

Ukoliko Podkomitet za prevenciju smatra odgovarajućim može predložiti kraću naknadnu posetu nakon redovne posete.

Član 14

Da se omogućilo Podkomitetu za prevenciju da ispuni svoj mandat, države potpisnice ovog Protokola su saglasne da mu pruže:

- (a) Neograničen pristup svim informacijama u vezi broja lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama definisanim članom 4, kao i broj takvih mesta i njihove lokacije;

-
- (b) Neograničen pristup svim informacijama koje se odnose na postupanje sa tim licima kao i o uslovima pritvora;
 - (c) U zavisnosti od stava 2, neograničen pristup svim pritvorskim ustanovama i njihovim postrojenjima i objektima;
 - (d) Mogućnost da nasamo razgovaraju sa licima lišenim slobode bez svedoka, bilo lično ili uz pomoć prevodioca ukoliko se smatra potrebnim, kao i sa bilo kojim drugim licem za koje Podkomitet za prevenciju veruje da može da pruži relevantne informacije;
 - (e) Slobodu izbora mesta koja želi da poseti i lica sa kojima želi da obavi razgovor.

Protivljenje poseti određenoj pritvorskoj ustanovi se može istaći isključivo na osnovu hitnih i izuzetnih potreba državne odbrane, javne bezbednosti ili ozbiljnog narušavanja reda u ustanovi koja se želi posetiti a koje privremeno sprečavaju realizaciju takve posete. Države potpisnice se neće pozivati na postojanje proglašenja vanrednog stanja kao takvog kao razlog za protivljenje poseti.

Član 15

Nijedan organ ili službeno lice ne može naložiti, primeniti ili dopustiti bilo koju sankciju protiv bilo kog lica ili organizacije zato što su Podkomitetu za prevenciju ili njenim predstavnicima preneli neku informaciju, bilo istinitu ili lažnu, i nijedno takvo lice ili organizacija ne sme biti ograničena na bilo koji drugi način.

Član 16

Podkomitet za prevenciju poverljivo saopštava svoje preporuke i zapažanja državi potpisnici, i po potrebi, nacionalnom mehanizmu.

Podkomitet za prevenciju objavljuje svoj izveštaj, zajedno sa komentarima države potpisnice, kadgod država potpisnica to zatraži. Ukoliko država potpisnica objavi neki deo izveštaja, Podkomitet za prevenciju može da objavi izveštaj u celini ili delimično. Međutim, lični podaci ne mogu se objavljivati bez izričitog pristanka lica o kom se radi.

Podkomitet za prevenciju podnosi javni godišnji izveštaj o svojim aktivnostima Komisiji za borbu protiv torture.

Ukoliko država potpisnica odbije da saraduje sa Podkomitetom za prevenciju u smislu članova 12 i 14 ili da preduzme korake da popravi situaciju u skladu

sa preporukama Podkomiteta, Komisija za borbu protiv torture može, na zahtev Podkomiteta za prevenciju, glasovima većine svojih članova odlučiti, nakon što država potpisnica dobije priliku da saopšti svoje stavove, da izda saopštenje za javnost u vezi sa tim pitanjem ili da objavi izveštaj Podkomiteta.

ČETVRTI DEO

NACIONALNI MEHANIZMI ZA PREVENCIJU

Član 17

Svaka država potpisnica je dužna da ima, odredi ili uvede, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog Protokola ili nakon njegove ratifikacije ili pristupanja ovom Protokolu, jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na unutrašnjem nivou. Mehanizmi koje uspostavljaju decentralizovane jedinice mogu biti određeni kao nacionalni mehanizmi za prevenciju u smislu ovog Protokola, ukoliko su u skladu sa njegovim odredbama.

Član 18

Države potpisnice dužne su da garantuju funkcionalnu nezavisnost nacionalnih mehanizama za prevenciju kao i nezavisnost njihovog osoblja.

Države potpisnice dužne su da preduzimaju neophodne mere da bi stručno osoblje nacionalnih mehanizama imalo potrebne sposobnosti i znanja. Dužne su da nastoje da osiguraju jednaku zastupljenost polova, kao i etničkih i manjinskih grupa u zemlji.

Države potpisnice se obavezuju da stave na raspolaganje neophodna sredstva za funkcionisanje nacionalnih mehanizama za prevenciju.

Prilikom uspostavljanja nacionalnih preventivnih mehanizama, države potpisnice su dužne da uzmu u obzir principe koji se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za unapređenje i zaštitu ljudskih prava.

Član 19

Nacionalni mehanizmi za prevenciju moraju najmanje imati ovlašćenje da:

- (a) redovno proveravaju tretman lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama kako su definisane u članu 4, sa ciljem da se, ukoliko je potrebno, pojača njihova zaštita od torture, surovog, neljudskog ili degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja;
- (b) daju preporuke nadležnim organima u cilju poboljšanja tretmana i uslova lica lišenih slobode i da spreče mučenje, surovi, neljudski ili degradirajući tretman ili kažnjavanje, uzimajući u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija;
- (c) podnose predloge i daju mišljenja u vezi sa važećim ili predloženim zakonima.

Član 20

Da bi nacionalni mehanizmi za prevenciju mogli da izvršavaju svoja ovlašćenja, države potpisnice ovog Protokola obavezuju se da im obezbede:

- (a) Pristup svim podacima o broju lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama definisanim u članu 4, kao i broju ustanova i njihovoj lokaciji;
- (b) Pristup svim podacima o tretmanu ovih lica i uslovima njihovog pritvorra;
- (c) Pristup svim pritvorskim ustanovama, njihovim instalacijama i objektima.
- (d) Mogućnost da vode privatne razgovore sa licima lišenim slobode bez prisustva svedoka, bilo lično ili sa prevodiocem ukoliko je potrebno, kao i bilo kojom drugom osobom za koju nacionalni mehanizam za prevenciju smatra da može da pruži značajne informacije;
- (e) Slobodu da biraju mesta koja žele da posete i lica sa kojima žele da razgovaraju;
- (f) Pravo da imaju kontakte sa Podkomitetom za prevenciju, da mu dostavljaju podatke i sastaju se sa njim.

Član 21

Nijedan organ ili službeno lice ne mogu da nalože, primene, dopuste ili tolerišu bilo koju sankciju protiv bilo kog lica ili organizacije zato što su nacionalnom mehanizmu za prevenciju saopštili neku informaciju, bilo istinitu ili neistinitu, i nijedno takvo lice ili organizacija ne smeju se ograničiti na bilo koji način.

Poverljive informacije koje pribavlja nacionalni mehanizam za prevenciju biće zaštićene. Lični podaci ne smiju biti objavljeni bez izričite saglasnosti lica o kom se radi.

Član 22

Nadležne vlasti države potpisnice dužne su da razmotre preporuke nacionalnog mehanizma za prevenciju i stupe u dijalog sa njim u vezi sa mogućim merama implementacije.

Član 23

Države potpisnice ovog Protokola obavezuju se da će objaviti i distribuisati godišnje izveštaje nacionalnih mehanizama za prevenciju.

PETI DEO

DEKLARACIJA

Član 24

Nakon ratifikacije, države potpisnice mogu da donesu deklaraciju kojom odlažu izvršenje svojih obaveza prema poglavlju III ili IV ovog Protokola.

Odlaganje će važiti najviše tri godine. Nakon što država potpisnica da odgovarajuću izjavu i nakon konsultacija sa Podkomitetom za prevenciju, Komisija za borbu protiv torture može da produži ovaj period za još dve godine.

ŠESTI DEO

FINANSIJSKE ODREDBE

Član 25

Troškove koje načini Podkomitet za prevenciju pri implementaciji ovog Protokola snose Ujedinjene nacije.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dužan je da obezbedi neophodno oso-

blje i sredstva za efikasno vršenje dužnosti Podkomiteta u skladu sa ovim Protokolom.

Član 26

Osniva se posebni fond u skladu sa relevantnim procedurama Generalne skupštine, kojim će se upravljati u skladu sa finansijskim propisima i pravilima Ujedinjenih nacija, da bi se pomoglo finansiranje implementacije preporuka koje Podkomitet za prevenciju daje državi potpisnici nakon posete, kao i obrazovnih programa za osoblje nacionalnih mehanizama za prevenciju.

Posebni fond može da se finansira putem dobrovoljnih doprinosa od strane vlada država, međudržavnih i nevladinih organizacija i drugih javnih subjekata.

SEDMI DEO

ZAVRŠNE ODREDBE

Član 27

Ovaj Protokol mogu da potpišu sve zemlje koje su potpisale Konvenciju.

Ovaj Protokol podleže ratifikaciji bilo koje države koja je ratifikovala ili pristupila Konvenciji. Instrumenti ratifikacije se deponuju kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Ovaj Protokol je otvoren za pristupanje svakoj državi koja je ratifikovala ili pristupila Konvenciji.

Pristupanje se vrši deponovanjem instrumenta pristupanja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija obaveštava sve zemlje koje su potpisale ovaj Protokol ili mu pristupile o deponovanju svakog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.

Član 28

Ovaj Protokol stupa na snagu tridesetog dana nakon datuma deponovanja dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Za svaku državu koja ratifikuje ovaj Protokol ili mu pristupi nakon deponovanja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja, ovaj Protokol stupa na snagu tridesetog dana nakon dana deponovanja njenog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.

Član 29

Odredbe ovog Protokola primenjuju se na sve delove federalnih država bez bilo kakvih ograničenja ili izuzetaka.

Član 30

Rezerve na ovaj Protokol nisu dozvoljene.

Član 31

Odredbe ovog Protokola ne utiču na obaveze država potpisnica koje proizilaze iz bilo koje regionalne konvencije kojom se uspostavlja sistem poseta pritvorskim ustanovama. Podkomitet za prevenciju i organi uspostavljeni u skladu sa takvim regionalnim konvencijama podstiču se da saraduju i međusobno konsultuju u cilju izbegavanja dupliranja i efikasnog ostvarenja ciljeva ovog Protokola.

Član 32

Odredbe ovog Protokola ne utiču na obaveze država potpisnica četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. i njihovih Dopunskih Protokola od 8. Juna 1977., ili mogućnosti bilo koje države potpisnice da odobri Međunarodnoj komisiji Crvenog krsta da poseti pritvorske ustanove u situacijama koje nisu obuhvaćene međunarodnim humanitarnim pravom.

Član 33

Bilo koja država potpisnica može da otkáže ovaj Protokol u bilo kom trenutku pismenim obaveštenjem upućenim Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji će o tome obavestiti ostale države potpisnice ovog Protokola i Konvencije. Otkazivanje stupa na snagu godinu dana nakon datuma prijema obaveštenja od strane Generalnog sekretara.

Otkazivanje neće imati dejstvo oslobađanja države potpisnice od njenih obaveza prema ovom Protokolu u odnosu na bilo koji čin ili situaciju koja nastupi pre datuma kada otkazivanje stupi na snagu, ili radnji koje je Podkomitet za prevenciju odlučila ili će odlučiti da usvoji u odnosu na dotičnu državu potpisnicu, niti će otkazivanje na bilo koji način ograničiti dalje razmatranje bilo kog pitanja koje je Podkomitet za prevenciju počela da razmatra pre datuma kada otkazivanje stupi na snagu.

Nakon datuma kada otkazivanje od strane države potpisnice stupi na snagu, Podkomitet za prevenciju neće započinjati razmatranje bilo kog pitanja vezanog za tu zemlju.

Član 34

Bilo koja država potpisnica ovog Protokola može da predloži amandman i podnese ga Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar zatim obaveštava države potpisnice ovog Protokola o predloženom amandmanu sa zahtevom da ga obaveste da li prihvataju održavanje konferencije u cilju razmatranja i glasanja o predlogu. U slučaju da u roku od četiri meseca od takvog saopštenja, barem jedna trećina država potpisnica prihvata takvu konferenciju, Generalni sekretar će sazvati konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Bilo koji amandman kojeg prihvati dvotrećinska većina država potpisnica koje prisustvuju i glasaju na konferenciji Generalni sekretar Ujedinjenih nacija podnosi svim državama potpisnicama za prihvatanje.

Amandman koji se prihvati u skladu sa stavom 1 ovog člana stupa na snagu kada ga prihvati dvotrećinska većina država potpisnica ovog Protokola u skladu sa svojim ustavnim postupkom.

Kada amandmani stupe na snagu, postaju obavezujući za one države potpisnice koje su ih prihvatile, dok za ostale države potpisnice i dalje važe odredbe ovog Protokola i prethodnih amandmana koje su prihvatile.

Član 35

Članovi Podkomiteta za prevenciju i nacionalnih mehanizama za prevenciju imaće privilegije i imunitete koji su neophodni za nezavisno izvršavanje njihovih funkcija. Članovi Podkomiteta za prevenciju imaće privilegije i imunitete utvrđene u odeljku 22 Konvencije o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija od 13. februara 1946. u zavisnosti od odredbi odeljka 23 te Konvencije.

Član 36

Prilikom posete državi potpisnici, članovi Podkomiteta za prevenciju će, ne ograničavajući odredbe i ciljeve ovog Protokola i privilegije i imunitete koje imaju:

- (a) poštovati zakone i propise zemlje domaćina, i
- (b) uzdržavati se od bilo kojih radnji ili aktivnosti koje nisu u skladu sa nepristrasnim i međunarodnim karakterom njihovih dužnosti.

Član 37

Ovaj Protokol, čiji su arapski, kineski, engleski, francuski, ruski i španski tekstovi jednako verodostojni, deponuje se kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dostaviće overene prepise ovog Protokola svakoj državi.

Član 3.

Prilikom predaje ratifikacionih instrumenata za Opcioni Protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, Srbija i Crna Gora će dati izjavu sledeće sadržine:

“Srbija i Crna Gora, u skladu sa članu 24, odlaže izvršenje obaveza iz poglavlja III i IV Opcionog protokola za period od tri godine od stupanja Protokola na snagu”.

Član 4

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom listu SCG - Međunarodni ugovori”.

Implementacija
opcionog protokola
Konvencije UN protiv torture

Uspostavljanje i
imenovanje
nacionalnih preventivnih mehanizama

Ženeva, novembar 2003.
(II izdanje)

Uvod

Asocijacija za sprječavanje torture (APT) je međunarodna nevladina organizacija koja je posvećena sprječavanju mučenja i lošeg postupanja širom svijeta. APT posebno promovise uspostavljanje preventivnih kontrolnih mehanizama, kao što su posjete pritvorskim jedinicama. APT je tako odigrala ključnu ulogu u realizaciji Opcionog protokola Konvencije UN protiv torture (OP-CAT)⁵. Ovaj sporazum ima za cilj uspostavljanje sistema posjeta pritvorskim jedinicama od strane nezavisnih međunarodnih i nacionalnih ekspertskih tijela da bi se spriječilo mučenje i druge vrste lošeg postupanja⁶. Ovaj inovativni dvostruki pristup koji podrazumijeva osnivanje jednog novog međunarodnog tijela, Podkomiteta Komiteta protiv torture, i obavezu država članica da imaju komplementarne nacionalne preventivne mehanizme, pruža jedno novo sredstvo za sprječavanje mučenja.

Posjete pritvorskim jedinicama su se već pokazale kao djelotvorno sredstvo za sprječavanje mučenja i poboljšanje uslova u pritvorskim jedinicama. Međutim, do sada nije bilo međunarodnog instrumenta kao sredstva za sprovođenje posjeta širom svijeta. Podkomitet koji se osniva će sprovoditi takve posjete u svim državama potpisnicama.

Nadalje, po prvi put u nekom nacionalnom instrumentu su postavljeni kriterijumi i garancije za nacionalne preventivne mehanizme. Konačno, Opcioni protokol otvara novo poglavlje propisujući komplementarni međuodnos između preventivnih napora na međunarodnom i nacionalnom nivou, imajući za cilj da osigura djelotvornu implementaciju međunarodnih standarda na lokalnom nivou.

Nakon ratifikacije Opcionog protokola, države potpisnice će biti u obavezi da uspostave, imenuju ili održavaju nacionalne preventivne mehanizme. Neke države će morati da osnuju novo tijelo, dok će ostale, koje možda već imaju takav mehanizam, morati da razmotre da li je on u potpunosti usaglašen sa obavezama koje proističu iz Opcionog protokola.

Svrha ovog rada je da da komentar na odredbe sadržane u Opcionom protokolu u odnosu na nacionalne preventivne mehanizme i da predstavi stavove i preporuke APT-a u pogledu zahtjeva za osnivanjem i djelotvornim funkcionisanjem ovih tijela.

On sadrži neke praktične primjere odabrane na osnovu seminara orgizovanog

5 *Usvojena od strane Generalne skupštine UN 18. decembra 2002. godine.*

6 *Član 1 Opcionog protokola Konvencije UN protiv mučenja.*

od strane APT-a i Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) u Ženevi u julu 2003. godine. Čitav niz domaćih tijela za posjete⁷ učestvovao je u ovoj aktivnosti sa ciljem razmjene iskustava u sprječavanju mučenja putem posjeta pritvorskim jedinicama.

Uključivanje tih tijela u ovu publikaciju ne bi, stoga, trebalo posmatrati kao podršku njima da oni budu imenovani za nacionalne preventivne mehanizme po OPCAT-u. Oni više služe kao ilustracija raznovrsnosti tijela za posjete koja već postoje širom svijeta i raznorodnih pristupa koji se već preduzimaju po tom pitanju.

Debra Long
APT UN i službenik na pravnom programu

Sabrina Oberson
APT Asistent na programu

⁷ *Za potrebe ovog rada, termin nacionalni preventivni mehanizam se odnosi na mehanizam predviđen OPCAT-om, dok se termin domaća tijela za obilaske u principu odnosi na tijela koja sprovode obilaske pritvorskih jedinica na nacionalnom nivou.*

Dio prvi:

Obaveze država članica da uspostavljaju, imenuju ili održavaju nacionalne preventivne mehanizme

“Član 3

Svaka država potpisnica će uspostaviti, imenovati ili održavati na domaćem nivou jedno ili nekoliko tijela za posjete za sprječavanje mučenja i ostalih surovih, nečovječnih ili ponižavajućih postupanja ili kazni (koji se u ovom dokumentu označavaju kao nacionalni preventivni mehanizam).”

“Član 17

Svaka država potpisnica će održavati, imenovati ili osnovati, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog Protokola ili njegove ratifikacije ili pristupanja, jedan ili više nezavisnih nacionalnih preventivnih mehanizama za sprječavanje torture na domaćem nivou. Mehanizmi koje uspostave decentralizovane jedinice mogu biti imenovani za nacionalne preventivne mehanizme za potrebe ovog Protokola, ukoliko su u saglasnosti sa njegovim odredbama.”

U skladu sa članovima 3 i 17, države potpisnice su u obavezi da uspostave, imenuju ili održavaju jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za obiliske pritvorskih jedinica da bi spriječili torturu i drugo surovo, nečovječno i ponižavajuće postupanje ili kaznu.

1. Do kada moraju mehanizmi biti uspostavljeni?

Države potpisnice se obavezuju da uspostave nacionalne preventivne mehanizme u roku od godinu dana od stupanja na snagu Opcionog protokola ili, kada je on već na snazi, godinu dana nakon ratifikacije ili pristupanja Opcionom protokolu. Međutim, nakon ratifikacije, po članu 24, države mogu objaviti da privremeno odlažu svoje obaveze u pogledu nacionalnih mehanizama (ili međunarodnih mehanizama) za prve tri godine, uz mogućnost da to produže za još dvije godine⁸.

⁸ **Obratite pažnju da država ne može da odloži svoje obaveze u pogledu i domaćih i međunarodnih preventivnih mehanizama:**

2. Koju formu moraju da imaju nacionalni mehanizmi?

Opcioni protokol ne propisuje neku posebnu formu koju moraju imati nacionalni preventivni mehanizmi. Tako države potpisnice imaju fleksibilnost da odaberu vrstu nacionalnih mehanizama koja je najprikladnija za dati kontekst u zemlji, odnosno političku ili geografsku strukturu. Čitav niz raznovrsnih domaćih tijela koja imaju mandat da sprovedu obiliske već postoje širom svijeta i ona obuhvataju: komisije za ljudska prava, ombudsman, parlamentarne komisije, šeme koje uključuju laike, nevladine organizacije, kao i složene mehanizme koji kombinuju više gore pomenutih elemenata. Bilo ko od njih može biti imenovan kao nacionalni preventivni mehanizam po Opcionom protokolu, ukoliko zadovoljavaju kriterijume postavljene u ovom instrumentu.

Mogućnost da se ima više mehanizama je posebno predviđena za savezne države, gdje decentralizovana tijela mogu biti imenovana kao nacionalni preventivni mehanizmi.

Države potpisnice takođe mogu odlučiti da imaju nekoliko nacionalnih preventivnih mehanizama na osnovu tematske, a ne geografske podjele. Ukoliko država već ima dobro uhodan preventivni mehanizam, na primjer za psihijatrijske institucije, on može da nastavi sa radom, a drugi se mogu stvoriti za različite vrste pritvorskih jedinica.

APT preporučuje, kada država potpisnica odluči da ima više nacionalnih preventivnih mehanizama, bilo da su oni regionalni ili tematski, da je od suštinske važnosti pronaći načine da se postigne saradnja među njima. Vjerujemo da bi u tom slučaju bilo preporučljivo imati jedno koordinirajuće tijelo na nacionalnom nivou, da usaglasi rad svakog preventivnog mehanizma.

3. Mandat nacionalnih preventivnih mehanizama

Član 4

1. *Svaka država potpisnica će dozvoliti, u skladu sa ovim Protokolom, mehanizmima na koje se upućuje u članovima 2 i 3 obiliske svih jedinica pod nje-*

Član 24

1. *Nakon ratifikacije, države članice mogu dati izjavu kojom odlažu implementaciju svojih obaveza postavljenih bilo u Dijelu III ili Dijelu IV ovog Protokola.*
 2. *Ovo odlaganje će važiti najviše tri godine. Nakon propisane pritužbe države potpisnice i nakon konsultacija sa Podkomitetom za sprječavanje, Komitet protiv mučenja može produžiti taj period za dodatne dvije godine.*
-

nom jurisdikcijom i kontrolom u kojima ljudi jesu ili mogu biti lišeni slobode, bilo na osnovu naredbe koju je izdalo neko javno ovlašteno tijelo ili na njenu inicijativu ili uz njen pristanak (u daljem tekstu: pritvorske jedinice). Posjeta se vrši u smislu osnaživanja, ukoliko je potrebno, zaštite ovih osoba od mučenja i drugih surovih, nečovječnih ili degradirajućih postupanja ili kazni.

2. *Za potrebe ovog Protokola, lišavanje slobode znači svaka vrsta pritvora ili zatvorske kazne ili po nalogu sudskog, administrativnog ili nekog drugog tijela stavljanje osobe u javnu ili privatnu instituciju koju ta osoba ne smije da napušta slobodnom voljom “.*

“Član 19

Nacionalnom preventivnom mehanizmu će biti garantovana najmanje sledeća ovlaštenja:

- (a) da redovno ispituje postupanje sa osobama lišenim slobode u pritvorskim jedinicama kako su definisane članom 4, u smislu osnaživanja, ukoliko je potrebno, njihove zaštite od mučenja, surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne;*
- (b) da daje preporuke relevantnim vlastima sa ciljem poboljšanja postupanja i uslova osoba lišenih slobode i da spriječe mučenje i drugo surovo, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kaznu, imajući u vidu relevantne norme Ujedinjenih nacija;*
- (c) da daju predloge i opservacije koje se tiču postojećih ili nacрта propisa.”*

U skladu sa ovim odredbama, nacionalni mehanizmi treba da imaju mandat da sprovedu redovne obilaskе pritvorskih jedinica i da daju preporuke da bi se spriječilo mučenje i poboljšali uslovi pritvora.

Primjer:

- a) Komisija za ljudska prava Ugande⁹ osnovana je 1995. godine Ustavom Republike Ugande (član 51) a u skladu sa Pariskim principima. Komisija je ovlaštena po članu 53 „da obilazi zatvorske i pritvorske jedinice ili s njima povezane jedinice radi procjene i kontrole stanja zatvorenika i pritvorenika i da daje preporuke”. Ova Komisija, koja posjeduje kvazi-sudska ovlaštenja, ima dodatna ovlaštenja da naredi puštanje pritvorene ili osobe kojoj je ograničena sloboda i da naredi isplatu obeštećenja.*

9 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.uhrc.org>

b) Bugarski Helsinški komitet (BHC)¹⁰ je nevladina organizacija stvorena 1992. godine. Po članu 99 bugarskog Zakona o izvršenju kazni¹¹, BHC pregovara sporazume sa relevantnim ministarstvima odgovornim za pritvorske jedinice¹². U skladu sa tim, BHC može da prati uslove pritvora ljudi lišenih slobode da bi utvrdili usaglašenost objekata i okruženja u takvim jedinicama sa relevantnim UN i evropskim standardima.

Iako će se nacionalni preventivni mehanizmi, imenovani po OPCAT-u, usredrediti na sprječavanje mučenja i drugih oblika lošeg postupanja, to ne isključuje mogućnost da ovi mehanizmi imaju širi mandat. To bi im omogućilo da uzmu u obzir i druge povezane povrede ljudskih prava kojima osobe lišene slobode mogu biti izložene (kao što je pravo na medicinsku pomoć, na primanje posjeta, na odgovarajuću hranu, itd.) ili da koriste i druga sredstva, osim posjeta pritvorskih jedinica, da spriječe mučenje i loše postupanje.

a) Jedinice koje se obilaze

APT smatra da pritvorske jedinice, u širokom smislu definisanom Protokolom, obuhvataju, ali se ne ograničavaju na: policijske stanice; stanice snaga bezbjednosti; sve centre za pritvor prije suđenja; istražne zatvore: zatvore za izvršenje kazni; centre za maloljetnike; imigracione centre, tranzitne zone u međunarodnim lukama, centre za pritvorene azilante, psihijatrijske institucije i jedinice za administrativni pritvor.

Važno je naglasiti da ovo nije iscrpan popis, budući da neka postojeća domaća tijela za obilaskes provode obilaskes i drugih pritvorskih jedinica osim onih ovdje navedenih¹³.

10 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.bghelsinki.org>

11 Prema toj odredbi, nevladinim organizacijama je u Bugarskoj dozvoljeno da obilaze pritvorske jedinice.

12 BHC ima sporazum sa nekoliko ministarstava u Bugarskoj kao što je Ministarstvo pravde, Ministarstvo socijalnog staranja, Ministarstvo obrazovanja i Ministarstvo zdravlja.

13 Bugarski Helsinški komitet sprovodi obilaskes vojnih odjeljenja, a Komisija za ljudska prava Ugande obilazi izbjegličke kampove, kao i kampove za interno raseljena lica. Još jedan primjer je Kancelarija Komesara za zaštitu građanskih prava u Poljskoj, koja je osnovana 1987. godine, i koja obilazi posebne jedinice za ljude pod pretjeranim uticajem alkohola (poznate kao „komore za otrježnjivanje”).

b) Učestalost posjeta

Da bi bili djelotvorni, APT preporučuje da nacionalni preventivni mehanizmi treba da budu u stanju da utvrde tačnu učestalost svojih posjeta, uzimajući u obzir različite vrste pritvorskih jedinica. Na primjer, jedinice za pritvor prije suđenja mogle bi se obilaziti češće nego kaznene jedinice zbog brže promjene osoba lišenih slobode i njihovog ograničenog kontakta sa spoljašnjim svijetom.

Mora se naglasiti da je redovnost posjeta važna iz nekoliko razloga, naime da se prati poboljšanje ili pogoršanje uslova pritvora i da se zaštite ljudi lišeni slobode uopšte, a pogotovo od odmazdi. Nadalje, sprovođenje redovnih posjeta će omogućiti timovima za obilaske da ostvare konstruktivan dijalog i sa pritvorenim osobama i sa vlastima i da procijene uslove rada za osoblje.

Primjer:

U Argentini je Kancelarija vladinog prokuratora za zatvorski sistem¹⁴ stvorena 1993. godine odlukom predsjednika i ima posebni mandat da štiti ljudska prava zatvorenika u saveznom zatvorskom sistemu. Da bi ispunio svoj mandat, Prokurator za zatvore sprovodi sedmične posjete (uglavnom u Buenos Airesu gdje se nalazi 60% nacionalne populacije zatvorenika) i privatne razgovore sa pritvorenim osobama i time održava stalan dijalog i sa njima i sa zatvorskim vlastima.

APT takođe smatra da bi nacionalni mehanizmi djelotvorno sprječavali mučenje i druge oblike lošeg postupanja, oni treba da imaju pristup svim pritvorskim jedinicama u svakom trenutku. Prema tom principu, nacionalni preventivni mehanizmi mogu, osim redovnih planiranih posjeta, da reaguju u posebnim situacijama i da sprovode ad hoc posjete.

U praksi, većina postojećih domaćih tijela za obilaske širom svijeta ima reaktivan pristup i sprovodi obilaske pritvorskih jedinica tek nakon što dobiju prigovor. Ipak, neka domaća tijela za obilaske kombinuju reaktivan pristup sa preventivnim pristupom. Ovo je slučaj, na primjer, sa poljskim Ombudsmanom i Kancelarijom ombudsmana Kolumbije koji sprovode preventivne obilaske prema godišnjem planu, kao i obilaske po određenom zahtjevu ili pritužbi.

¹⁴ Za dodatne informacije pogledati: <http://www.jus.gov.ar/Ppn>

Dio drugi:

Kriterijumi i garancije za djelotvorno funkcionisanje nacionalnih preventivnih mehanizama

“Član 18

- 1. Države potpisnice će garantovati funkcionalnu nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama, kao i nezavisnost njihovog osoblja.*
- 2. Države potpisnice će preduzeti neophodne mjere da obezbijede da eksperti nacionalnog preventivnog mehanizma imaju odgovarajuće osposobljenosti i profesionalno znanje. Trudiće se da postignu rodnu uravnoteženost i odgovarajuću zastupljenost etničkih i manjinskih grupa u zemlji.*
- 3. Države potpisnice će se obavezati da učine dostupnima neophodne resurse za funkcionisanje nacionalnih preventivnih mehanizama.*
- 4. Prilikom uspostavljanja nacionalnih preventivnih mehanizama, države će razmotriti Principe koji se odnose na status nacionalnih institucija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava.”*

Kada se gleda u cjelini, član 18 postavlja konkretne garancije koje će obezbijediti da su nacionalni mehanizmi oslobođeni uplitanja od strane države. Ove odredbe nisu uzajamno isključive, one su međupovezane i moraju se razmatrati zajedno da bi se osigurala nezavisnost ovih tijela.

U skladu sa članom 18(4), Opcioni protokol zahtijeva od država potpisnica da razmotre „Principe koji se odnose na status nacionalnih institucija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava” (Pariški principi). Ovi Principi definišu kriterijume za djelotvorno funkcionisanje nacionalnih institucija za ljudska prava i pružaju važne vodeće principe za nacionalne preventivne mehanizme. Opcioni protokol je razradio Pariške principe koji su najrelevantniji i najprimjenljiviji za konkretni mandat nacionalnih preventivnih mehanizama. Propisao je karakteristične kriterijume i garancije za djelotvorno funkcionisanje preventivnih mehanizama koji sprovode obilasku.

Važno je naglasiti da, dok su Pariški principi primjenljivi samo na nacionalne institucije za ljudska prava, OPCAT ne navodi da nacionalni preventivni mehanizam mora da ima tu formu.

1. Funkcionalna nezavisnost

Nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama je od suštinske važnosti

da bi se osigurala djelotvornost ovih tijela u pokušaju da spriječe mučenje i druge oblike lošeg postupanja.

Član 18(1) Opcionog protokola je osnovna odredba koja garantuje funkcionalnu nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama. U praksi to znači da nacionalni preventivni mehanizmi moraju biti u stanju da djeluju nezavisno i bez sprječavanja od strane državnih vlasti, pogotovo zatvorskih i policijskih, vlade i političkih partija. Takođe je važno da se nacionalni preventivni mehanizmi percipiraju kao nezavisni od državnih vlasti.

Da bi se obezbijedila funkcionalna nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama, APT preporučuje da države potpisnice treba da razmotre sledeće aspekte:

a) Nezavisna osnova:

Nacionalni preventivni mehanizmi bi na neki način trebali biti odovjeni od izvršne i sudske vlasti da bi održali stvarnu i percipiranu nezavisnost. Zbog toga se osnova za njihovo osnivanje mora definisati na odgovarajući način da obezbijedi da nacionalne preventivne mehanizme ne može raspustiti niti njihov mandat mijenjati država, na primjer prilikom promjene vlade. Pravna osnova za njihov mandat mogla bi se utvrditi, na primjer, ustavom (npr. Komisija za ljudska prava Fidžija i poljski Komesar za zaštitu građanskih prava)¹⁵, nekim aktom parlamenta (npr. Nacionalna komisija za ljudska prava Nepala i Parlamentarna komisija za obilasku Kantona Ženeve) ili odlukom predsjednika (npr. Komitet za ljudska prava Senegala i Kancelarija vladinog prokuratora za zatvorski sistem, Argentina).

Nadalje, APT preporučuje da bi nacionalni preventivni mehanizmi trebali biti u stanju da izrade sopstvena pravila i procedure koje ne smiju biti otvorene za modifikacije od strane bilo kojih eksternih vlasti.

b) Nezavisno osoblje:

Da bi se osigurala nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama u cjelini, APT preporučuje da bi trebalo da ih sačinjavaju nezavisni eksperti i posebno bi oni trebalo da budu nezavisni od državnih vlasti. Ovi eksperti moraju imati slobodu da imenuju svoje osoblje.

15 Južnoafrička Komisija za ljudska prava, Kancelarija ombudsmana Kolumbije i Komisija za ljudska prava Ugande su takođe zasnovane na ustavnom zakonu.

c) Nezavisna procedura imenovanja:

“Pariški principi:

Sastav i garancije nezavisnosti i pluralizma: (...)

3. Da bi se osigurao stabilan mandat za članove institucije, bez koga nema stvarne nezavisnosti, njihovo imenovanje vršiće se zvaničnim aktom kojim će se odrediti trajanje mandata. Mandat se može obnoviti, pod uslovom da se obezbijedi pluralizam u članstvu institucije.”

Pariški principi predstavljaju vodič za odgovarajuću proceduru imenovanja ekspertskeg člana (članova) nacionalnih preventivnih mehanizama koji će garantovati nemiješanje državnih vlasti.

Još konkretnije, APT preporučuje da procedura imenovanja treba da definiše:

- način imenovanja;
- kriterijume za imenovanje;
- trajanje imenovanja;
- imunitet i privilegije;
- proceduru za otpuštanje i žalbe.

APT smatra da je dobar proces imenovanja onaj koji je transparentan i uključuje djelotvorne konsultacije sa relevantnim grupama civilnog društva kao što su nevladine organizacije, društvene i profesionalne organizacije, univerziteti i drugi eksperti, da bi se identifikovali odgovarajući potencijalni kandidati za članove nacionalnog preventivnog organizma.

APT preporučuje da bi bilo poželjno da član(ovi) nacionalnih preventivnih mehanizama budu imenovani na utvrđeni minimalni period od najmanje dvije godine.

Primjeri:

a) Južnoafrička Komisija za ljudska prava¹⁶ je osnovana 1995. godine u skladu sa članom 184 Ustava Južne Afrike i ima mandat da sprovodi obiliske pritvorskih jedinica. Komesari se biraju većinom glasova poslanika Nacionalne skupštine, a predsjednik potvrđuje imenovanje. Komesari se imenuju na utvrđeni period, koji ne prelazi sedam godina. Iako Zakon o Komisiji

16 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.sahrc.org.za>

za ljudska prava ne navodi da se proces imenovanja mora sprovesti u konsultacijama sa civilnim društvom, u praksi je ovaj proces otvoren i transparentan, sa javnim intervjuima.

b) Kancelarija Komesara za zaštitu građanskih prava (Ombudsman)¹⁷ u Poljskoj je osnovana Ustavom 1987. godine. Komesara imenuje Sejm¹⁸ po odobrenju Senata na utvrđeni rok od pet godina. On/a mora biti državljanin/ka Poljske sa izuzetnim poznavanjem prava, profesionalnim iskustvom i velikim ugledom koji uživa zbog svojih ličnih moralnih vrijednosti i društvene senzitivnosti. Tim za obilaske se sastoji od najmanje tri ili četiri osobe i Ombudsman ima pravo da poziva specijaliste kao što su ljekari (ljekari sudske medicine, ljekari iz privatnog sektora) da učestvuju u obilasku institucije.

d) Finansijska nezavisnost:

“Pariški principi:

Sastav i garancije nezavisnosti i pluralizma: (...)

2. Nacionalna institucija će imati infrastrukturu koja je prikladna za nesmetano obavljanje aktivnosti, a pogotovo odgovarajuće finansiranje. Svrha ovakvog finansiranja je da obezbijedi da ima sopstveno osoblje i prostorije da bi bila nezavisna od Vlade i da ne bi podlijezala finansijskoj kontroli koja bi mogla uticati na njenu nezavisnost.”

Finansijska nezavisnost je osnovni kriterijum bez koga nacionalni preventivni mehanizmi ne bi bili u stanju da sprovode svoju operativnu autonomiju, niti da imaju nezavisnost u odlučivanju. Pariški principi naglašavaju važnost odgovarajućeg finansiranja kao sredstva za osiguravanje nezavisnosti.

APT preporučuje da, gdje god je to moguće, izvor i priroda finansiranja bude navedena u instrumentu o inauguraciji nacionalnih preventivnih mehanizama. Bilo bi preporučljivo da nacionalni preventivni mehanizmi imaju sopstveni budžet, radije nego da im je budžet pod nekim ministarstvom ili odjeljenjem vlade. To bi osiguralo da je nacionalni preventivni mehanizam finansijski i nezavisno u stanju da obavlja svoju osnovnu funkciju. Ekspertskim čla-

17 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.brpo.gov.pl>

18 Sejm je jedan od dva doma poljske Narodne skupštine. Drugi je Senat.

novima se mora omogućiti da plaćaju svoje osoblje, ponovo kao sredstvo osiguravanja nezavisnosti.

e) **Transparentnost:**

Javno izvještavanje o radu i funkcionisanju će pomoći nezavisnosti i percipiranoj nezavisnosti nacionalnih preventivnih mehanizama. Zbog toga APT smatra da je od suštinske važnosti omogućiti relevantnim grupama civilnog društva pristup informacijama koje se odnose na rad nacionalnih preventivnih mehanizama i da učestvuju u i daju komentare na djelotvorno funkcionisanje i nezavisnost nacionalnih preventivnih mehanizama.

2. Sastav nacionalnih preventivnih mehanizama

U skladu sa članom 18(2) Opcionog protokola, države potpisnice će preduzeti neophodne mjere da osiguraju da ekspertske član(ovi) imaju neophodne sposobnosti i profesionalno znanje da na odgovarajući način obavljaju svoj posao. Takođe savjetuje da se trudi postići rodna ravnoteža i odgovarajuća zastupljenost etničkih grupa i manjina u sastavu nacionalnih preventivnih mehanizama. Ova odredba je u skladu sa Pariškim principima, koji takođe naglašavaju važnost pluralističkog sastava.

APT preporučuje da je za nacionalne mehanizme koji vrše obilaskе pritvorskih jedinica najprimjereniji pluralistički, multidisciplinarni sastav koji uključuje: advokate, doktore uključujući i specijaliste sudske medicine, psihologe, predstavnike NVO, kao i stručnjake za pitanja ljudskih prava, humanitarnog prava, sistema kazneno-popravnih institucija i policije.

Primjer:

U Rio de Žaneiru, Brazil, jedno od najaktivnijih tijela u odbrani prava ljudi lišenih slobode je Savjet zajednice. Stvoren 1992. godine, ovaj Savjet, koji funkcioniše na dobrovoljnoj osnovi, ima ovlaštenja da vrši nenajavljene i neometane obilaskе svih kaznenih institucija. Sastavljen je od raznorodnih ljudi iz civilnog društva i javnih institucija raznih provincija uključujući i predstavnike NVO, bivše zatvorenike, socijalne radnike, univerzitetsko osoblje i javne pravobranioce. Njegov heterogeni sastav čini jednu od najboljih strana ovog mehanizma.

3. Garancije i ovlaštenja u pogledu posjeta

Opcioni protokol takođe propisuje određena ovlaštenja koja države potpisnice moraju dati nacionalnim preventivnim mehanizmima u vršenju njihovog mandata.

a) Pristup mjestima, informacijama i ljudima

“Član 20

Da bi omogućile nacionalnim preventivnim mehanizmima da vrše svoj mandat, države članice ovim Protokolom preuzimaju da im omoguće:

- a) pristup svim informacijama koje se odnose na broj osoba lišenih slobode u pritvorskim jedinicama kako su definisane Članom 4, kao i o broju tih jedinica i njihove lokacije;*
- b) pristup svim informacijama koje se odnose na postupanje sa ovim osobama, kao i uslove pritvora;*
- c) pristup svim pritvorskim jedinicama i njihovim instalacijama i objektima;*
- d) mogućnost da se obavljaju privatni razgovori sa osobama lišenim slobode uz njihov pristanak i bez svjedoka, bilo lično ili uz prevodioca ukoliko se smatra potrebnim, kao i sa bilo kojom drugom osobom za koju nacionalni preventivni mehanizam vjeruje da može pružiti relevantne informacije;*
- e) slobodu da bira mjesta koja želi da obiđe i osobe sa kojima želi da razgovara;*
- f) pravo da ima kontakte sa Podkomitetom za sprječavanje, da mu šalje informacije i da se sastaje sa njim.”*

Član 20 predstavlja jedan od temelja djelotvornog funkcionisanja nacionalnih preventivnih mehanizama u sprovođenju svog preventivnog mandata.

Po članu 20 (a) i (b), nacionalnim preventivnim mehanizmima se dozvoljava pristup svim neophodnim informacijama koje će im pomoći da dobiju punu sliku vrsta pritvorskih jedinica koje postoje, situacije u pogledu uslova pritvora, da li ima prenatrpanosti. Pristup dosijeima pritvorenih osoba je posebno važna garancija zaštite.

Član 20 (c) obezbjeđuje da nacionalnim preventivnim mehanizmima bude dozvoljen pristup ne samo svim pritvorskim jedinicama već i svim prostorijama ili objektima unutar takvih jedinica, kao što su na primjer: stambene prostorije, samice, dvorišta, prostori za vježbanje, kuhinje, radionice, obrazovni kapaciteti, medicinski kapaciteti, sanitarne instalacije, prostorije za osoblje. Obilaskom svih područja u jedinicama za pritvor, nacionalni preventivni mehanizmi mogu steći potpun utisak uslova pritvora i postupanja sa osobama lišenim slobode. Mogu vizualizovati raspored objekata za pritvor, njihov sistem fizičkog obezbjeđenja, arhitekturu, itd. što sve igra važnu ulogu u svakodnevnom životu osoba lišenih slobode. Iscrpan pregled svih prostorija garantuje da ništa nije sakriveno pogledu.

Član 20(d) takođe daje nacionalnim preventivnim mehanizmima ovlaštenja

da vode privatne razgovore sa osobama po svom izboru. Ova odredba je od suštinske važnosti za garancije da NPM dobije kompletniji uvid u stanje u objektu za pritvor time što ima priliku da čuje one na koje to direktno utiče. Mogućnost privatnih razgovora je ključna da se omogući ljudima lišenim slobode da govore otvorenije i sa manje straha od odmazde.

Po članu 20 (e), mehanizmi takođe mogu da odluče koje pritvorske jedinice će običi i sa kojim osobama će razgovarati. To je još jedna zaštita da se obezbijedi da nacionalni preventivni mehanizmi djeluju nezavisno i da im se dozvoljava da dobiju realnu i potpunu sliku svih osoba lišenih slobode.

Član 20 (f) omogućava nacionalnim preventivnim mehanizmima da imaju kontakt sa međunarodnim Podkomitetom koji će biti osnovan po ovom Opcionom protokolu. To je od suštinske važnosti da bi se osiguralo da međunarodni i nacionalni preventivni mehanizmi djeluju na komplementaran način. Takođe je od suštinske važnosti što se nacionalnim preventivnim mehanizmima eksplicitno u Dijelu IV Opcionog protokola daju ovlaštenja da imaju kontakt sa Podkomitetom jer države potpisnice mogu odlučiti, po članu 24, da se privremeno isključe iz svojih obaveza u pogledu Podkomiteta u Dijelu II ili nacionalnih preventivnih mehanizama po Dijelu IV da bi se pripremile za punu implementaciju Opcionog protokola.

Ukoliko se države pozovu na ovu opciju, onda bi i dalje bilo neophodno da međunarodni i nacionalni preventivni mehanizmi imaju međusobne kontakte. Bez direktnog upućivanja koje garantuje i jednom i drugom mehanizmu pravo na međusobni kontakt, onda bi država potpisnica mogla da se upliće u dijalog između ovih mehanizama tokom perioda za koji je isključena iz primjene protokola, vremena koje je osmišljeno kao pripremanje terena za obilaske i od strane međunarodnih i nacionalnih preventivnih mehanizama.

Zato, posmatrano u cjelini, odredbe člana 20, kada ih se pridržava, omogućiće nacionalnim preventivnim mehanizmima da vrše posjete u potpunosti i bez ometanja od strane državnih vlasti.

b) Zaštita od uplitanja

“Član 21

- 1. Nijedno tijelo ni zvaničnik ne može da naredi, primijeni, dozvoli ili toleriše bilo koju sankciju protiv bilo koje osobe ili organizacije što je prosljedila nacionalnom preventivnom mehanizmu bilo koju informaciju, bilo tačnu ili lažnu, i nijedna takva osoba niti organizacija neće na neki drugi način biti oštećena.*

2. *Povjerljive informacije koje prikupi nacionalni preventivni mehanizam biće zaštićene od dužnosti saopštavanja. Lični podaci se neće objavljivati bez izričitog pristanka osobe na koju se odnose.”*

Ova odredba obezbjeđuje zaštitu od bilo kakvog miješanja ili odmazde od strane državnih vlasti kao i osiguranja za osobe, pogotovo one lišene slobode, i organizacije koje dolaze u kontakt sa nacionalnim preventivnim mehanizmima. Nadalje, sve povjerljive informacije koje prikupe nacionalni preventivni mehanizmi kao što su medicinski podaci, moraju biti zaštićene. To osigurava poštovanje prava na privatnost pojedinca.

Kao dodatno osiguranje od uplitanja države, član(ovi) nacionalnih preventivnih mehanizama takođe dobijaju zaštitu i imunitet koji im je neophodan da osiguraju nezavisno vršenje svog mandata. To treba da uključi imunitet od hapšenja, pritvora i od zaplijene ličnog prtljaga kao posljedice vršenja njihovih funkcija¹⁹.

4. Preporuke, izvještaji i postupak nakon posjeta

“Član 22

Nadležne vlasti države potpisnice će razmotriti preporuke nacionalnog preventivnog mehanizma i stupiti u dijalog sa njima o mogućim mjerama implementacije “.

“Član 23

Države potpisnice ovog Protokola preuzimaju da objavljuju i distribuiraju godišnje izvještaje nacionalnih preventivnih mehanizama.”

a) Preporuke

Nacionalni preventivni mehanizmi imaju mandat ne samo da vrše obilasku već i da daju preporuke odgovarajućim vlastima u kojima se daje pregled sredstava za uvođenje poboljšanja. U skladu sa odredbama gore navedenim, relevantne vlasti imaju konkretnu obavezu da razmotre ove preporuke.

Ovaj aspekt je međupovezan sa opštim ciljevima Opcionog protokola da se uspostavi saradnja i dijalog između relevantnih vlasti i nacionalnih preventivnih mehanizama.

19 Vidi član 35 OPCAT-a i Konvencije UN o zaštiti i imunitetu, UN Treaty Series No. 15, 13. februar 1946.

APT preporučuje, u cilju potpomaganja ovog procesa, da relevantne vlasti treba da budu informisane o rezultatu posjete što je prije moguće od strane delegacije nacionalnog preventivnog mehanizma koja je išla u posjetu. To će omogućiti mehanizmima da daju neposredne preporuke za poboljšanja i da uspostave konstruktivni dijalog sa vlastima.

Primjer:

Udruženje mladih pravnika Gruzije (GYLA)²⁰ je neprofitni savez osnovan 1994. godine. Osim godišnjeg izvještaja i internih izvještaja, razne komisije koje vrše obilaskne pritvorskih jedinica mogu davati preporuke o ukupnom zatvorskom ili policijskom sistemu i o pojedinačnim slučajevima zatvorskoj upravi. Ove preporuke se mogu davati neposredno nakon posjete.

APT smatra da treba organizovati najmanje jedan usmeni sastanak sa onima koji su direktno zaduženi za pritvorske objekte i da je to korisno i za onaj formalniji pisani izvještaj koji se daje što je prije moguće nakon posjete.

b) Izvještaji

Da bi se osiguralo održivo poboljšanje postupanja sa osobama lišenim slobode i uslova pritvora, nacionalni preventivni mehanizmi moraju biti u stanju da izvještavaju o i distribuiraju svoje nalaze. Član 23 osigurava da se godišnji izvještaj o radu nacionalnih preventivnih mehanizama objavljuje i distribuira od strane samih država potpisnica.

APT smatra da ova odredba ne sprječava nacionalne preventivne mehanizme da objavljuju i distribuiraju svoje godišnje izvještaje nezavisno od zvaničnog izvještaja države potpisnice. To bi obezbijedilo dodatnu garanciju da će se ovi izvještaji objaviti i da postoji transparentnost u funkcionisanju nacionalnih preventivnih mehanizama.

Primjeri:

a) Parlamentarna komisija za obilaskne Kantona Ženeve, Švajcarska, na osnovu kantonalnih propisa, predstavlja godišnji izvještaj u kome je sadržan sumarni pregled svih aktivnosti kao i relevantne preporuke ili opservacije. Ovaj izvještaj se šalje Savjetu država i Opštem pravobraniocu na razmatranje, kao i institucijama koje su posjećene i direktorima zatvorskog sistema pod kojima se upravlja ovim institucijama. Komisija takođe može, nakon plenarnih diskusija, da da preporuke direktno relevantnim vlastima.

²⁰ Za dodatne informacije pogledati: <http://www.gyla.ge>

b) *Komisija za ljudska prava Fidžija*²¹, osnovana po Ustavu Fidžija iz 1997. godine, mora (u skladu sa odjeljkom 42 Zakona o Komisiji o ljudskim pravima) u roku od tri mjeseca od isteka svake finansijske godine, da podnese Predsjedniku izvještaj o vršenju svojih funkcija (i da po jedan primjerak obezbijedi za svaki dom Parlamenta), koji uključuje obiliske pritvorskih jedinica. Nakon podnošenja Godišnjeg izvještaja u oba doma Parlamenta, Komisija mora da održi javni sastanak na kome se raspravlja o sadržaju izvještaja i izvršavanju njenih funkcija tokom godine.

APT preporučuje da osim ovog opšteg izvještaja, izvještaji konkretnih posjeta nacionalnih preventivnih mehanizama takođe treba da se objave, poštujući povjerljive informacije i potrebu za izričitim pristankom prije objavljivanja ličnih podataka, kako je predviđeno članom Član 21(2).

Primjeri:

a) *Udruženje za zaštitu ljudskih prava i osoba u pritvoru, u Burundiju, osnovano je 1997. godine. Da bi povećalo svoju transparentnost, Udruženje šalje svoje izvještaje medijima kao i međunarodnim nevladinim organizacijama. Udruženje takođe izdaje hitne apele i radi sa medijima putem nacionalnih radio programa posvećenih razgovorima o različitim pitanjima ljudskih prava da bi povećali nivo svijesti o njima u društvu.*

b) *Kancelarija ombudsmana Kolumbije*²² osnovana je 1991. godine Ustavom. Osim objavljivanja dvogodišnjeg izvještaja, Ombudsman ima obavezu da javno osudi konkretne povrede prava putem zvaničnih rezolucija²³. Ove rezolucije, udružene sa „moralnim sudom“, koji ima za cilj da mobilise javno mnijenje putem različitih sredstava uključujući i obavještenja za javnost, pokušava da natjera vlasti da učine pozitivne promjene u slučajevima u kojima inače ne bi implementirali preporuke.

Kao dio svojih trajnih i aktivnosti poslije posjeta, u skladu sa članom 19(c), nacionalni preventivni mehanizmi mogu davati predloge i opservacije koji se odnose na postojeće ili nacрте predloga.

Primjer:

*Južnoafrička Komisija za ljudska prava*²⁴ stvorena 1994. godine Ustavom, ima

21 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.humanrights.org.fj>

22 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.defensoria.org.co>

23 Jedna od njenih rezolucija posvećena je analizi krize zatvora u zemlji.

24 Za dodatne informacije pogledati: <http://www.sahrc.org.za>

mandat da daje preporuke u širokoj oblasti zakonskih propisa. U tom okviru, Komisija je uvela promjene i dala preporuke za Zakon o promovisanju pristupa informacijama..

c) Druge aktivnosti nakon posjeta

Druge aktivnosti nakon posjeta koje nacionalni preventivni mehanizmi treba da razmotre mogu uključivati aktivnosti na promovisanju i obuci kao što je organizovanje seminara za relevantno osoblje koje se bavi ili je zaduženo za osobe lišene slobode, kao i aktivnosti na informisanju javnosti.

Primjeri:

- a) Udruženje za zaštitu ljudskih prava i osoba u pritvoru organizuje redovne seminare sa sudskim vlastima, kao i sa sudijama osnovnih sudova, administrativnim osobljem i predstavnicima civilnog društva.*
- b) Udruženje mladih pravnika Gruzije (GYLA) djeluje u tri osnovne oblasti: besplatna pravna pomoć pritvorenim osobama, podizanje svijesti i pravna obuka. GYLA ima Centar za pravnu pomoć i informisanje koji obezbjeđuje obuku raznim grupama društva ali posebno profesionalnom osoblju organizacije, pogotovo onima koji vrše obiliske pritvorskih jedinica. U tom okviru, Udruženje radi sa nacionalnim i međunarodnim partnerskim organizacijama.*

APT je uvjerenja da civilno društvo treba da odigra ključnu ulogu u distribuciji izvještaja i aktivnostima nakon posjeta od strane nacionalnih preventivnih mehanizama, što može dovesti do povećanog nivoa svijesti i nacionalne debate o relevantnim pitanjima, kao i pomoć oko obrazovnih programa, obuke i drugih aspekata implementacije preporuka.

Dio treći:

Saradnja i dijalog

1. Saradnja između vlasti i nacionalnih preventivnih mehanizama

Djelotvornost Opcionog protokola kao preventivnog instrumenta leži u principu saradnje i dijaloga, koji potcrtava odredbe ovog instrumenta. Prethodno navedene odredbe eksplicitno definišu način na koji državne vlasti treba da saraduju sa nacionalnim preventivnim mehanizmima.

Osim već opisanih obaveza, i državne vlasti i nacionalni preventivni mehanizmi moraju poštovati pravo na privatnost pojedinaca. Zbog toga, u skladu sa članom Član 21(2), (gore navedenom), sve povjerljive informacije do kojih dođu nacionalni preventivni mehanizmi se moraju tretirati kao informacije zaštićene od objavljivanja i niti državne vlasti niti nacionalni preventivni mehanizmi ne smiju objavljivati nikakve lične podatke bez izričitog pristanka osobe na koju se odnose.

APT preporučuje da će samo putem konstruktivnog rada sa državnim vlastima i uspostavljanjem odgovarajućeg i redovnog dijaloga sa njima nacionalni preventivni mehanizmi moći da osiguraju djelotvornu implementaciju svojih preporuka, a time pomoći da se spriječi mučenje i poboljšaju uslovi pritvora. Zbog toga nacionalni preventivni mehanizmi moraju aktivno da traže načine na koje da uspostave odnos saradnje sa relevantnim vlastima.

Primjer:

Služba mira i pravde (SERPAJ) u Urugvaju, NVO osnovana 1981. godine, redovno vrši monitoring nacionalnih zatvora već gotovo petnaest godina. Osim što podijele svoje inicijalne zaključke sa upravicima zatvora nakon svake posjete, SERPAJ šalje godišnje izvještaje i preporuke svim relevantnim vlastima, posebno poslanicima u parlamentu, Direktoruu zatvorskog sistema i Sekretaru unutrašnjih poslova, nakon svake konkretne akcije. Na taj način su postigli konkretne napretke kao što je osnivanje parlamentarne komisije koja rješava po hitnim pitanjima zatvorskog sistema, u kojoj SERPAJ igra aktivnu ulogu.

Mora se primijetiti da ovaj praktični i produktivni odnos sa vlastima neće imati za posledicu smanjenje nezavisnosti nacionalnih preventivnih mehanizama, već će je, naprotiv, osnažiti time što će osigurati da njihov rad ima veći i djelotvorniji učinak. Zauzvrat, države članice će imati tu korist što će dobiti praktične savjete i pomoć u sprječavanju mučenja i poboljšanja uslova pritvora.

APT preporučuje da nacionalni preventivni mehanizmi takođe treba da uspostave konstruktivan odnos sa drugim postojećim tijelima koja nadziru pritvorske jedinice da bi poboljšali svoje komplementarne napore na sprječavanju povreda prava ljudi lišenih slobode.

Primjer:

Sudija za izricanje kazni iz Kosta Rike ustanovljen je 1998. godine. Prema Zakonu o krivičnom postupku, sudija za izricanje kazni ima obavezu da obilazi zatvore i rješava pojedinačne žalbe ljudi lišenih slobode. U ovom okviru sudija za izricanje kazni saraduje sa drugim domaćim tijelima koja vrše obilaske u Kosta Rici, često i na taj način što zajednički idu u obilaske pritvorskih jedinica i vrše aktivnosti koje slijede nakon toga.

Saradnja sa grupama civilnog društva bi takođe bila vrlo vrijedna za nacionalne preventivne mehanizme, pošto oni čine nezavisan i vrijedan izvor informacija, često su vrlo posvećeni i aktivni u radu ka postizanju istih ciljeva koje imaju i nacionalni preventivni mehanizmi.

Primjer:

Austrijski savjetodavni odbor za ljudska prava osnovan je 1999. godine. Odbor ima opšti mandat da vrši nadzor i posmatra aktivnost policije. Da bi se uspostavio dijalog o njegovim aktivnostima i razmjenjena informacija, Savjetodavni odbor organizuje sastanke sa nevladinim organizacijama dvaput godišnje.

2.Saradnja i odnos sa Podkomitetom

“Član 11

Podkomitet će: (...)

(b) U pogledu nacionalnih preventivnih mehanizama:

- (i) Davati savjete i pomagati državama članicama, kada je to neophodno, pri njihovom osnivanju;*
- (ii) Održavati direktan, ako je neophodno i povjerljiv, kontakt sa nacionalnim preventivnim mehanizmima i ponuditi im obuku i tehničku pomoć u smislu osnaživanja njihovih kapaciteta;*
- (iii) Davati savjete i pomagati im u evaluaciji potreba i sredstava neophodnih za osnaživanje zaštite osoba lišenih slobode od mučenja i ostalih surovih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja ili kazni;*
- (iv) Davati preporuke i opservacije državama potpisnicama u smislu osna-*

živanja mandata nacionalnih preventivnih mehanizama za sprječavanje mučenja i ostalih surovih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja ili kazni.”

Ovaj član je izuzetno važan jer omogućava nacionalnim i međunarodnim tijelima da imaju značajnu razmjenu metoda i strategija za sprječavanje mučenja i drugih oblika lošeg postupanja. Zato se Podkomitet i nacionalni preventivni mehanizmi mogu sastajati i razmjenjivati informacije, ako je potrebno i na povjerljivoj osnovi. Nacionalni preventivni mehanizmi mogu da uzvrate prosljeđivanjem svojih izvještaja i svih drugih informacija ovom međunarodnom mehanizmu.

Druga važna dimenzija ovog odnosa je mogućnost da Podkomitet pruži pomoć i savjete državama potpisnicama u pogledu nacionalnih preventivnih mehanizama. Zato, kako predviđa član 11, Podkomitet ima mandat da savjetuje države potpisnice o uspostavljanju nacionalnih mehanizama i da daje preporuke u vezi osnaživanja njihovih kapaciteta da spriječe torturu i druge oblike lošeg postupanja.

Podkomitet će takođe moći da ponudi obuku i tehničku pomoć direktno nacionalnim preventivnim mehanizmima u smislu unapređenja njihovih kapaciteta. Podkomitet takođe može da ih savjetuje i pomaže im u evaluaciji potreba i sredstava neophodnih za poboljšanje zaštite osoba lišenih slobode.

3. Direktni kontakt sa Podkomitetom

“Član 12

Da bi se omogućilo Podkomitetu za sprječavanje da vrši svoj mandat kako je predviđeno članom 11, države potpisnice preduzimaju: (...)

(c) da podstaknu i olakšaju kontakte između Podkomiteta za sprječavanje i nacionalnih preventivnih mehanizama. (...)”

“Član 20

Da bi se omogućilo nacionalnim preventivnim mehanizmima da ispune svoj mandat, države potpisnice ovog Protokola preduzimaju da im omogućuje: (...)

(f) pravo kontakta sa Podkomitetom za sprječavanje, da mu šalju informacije i sastaju se sa njim. (...)”

Članovi 12 i 20 uzeti zajedno dopunjavaju član 11 (gore pomenut) time što osiguravaju da države potpisnice imaju pozitivnu obavezu da ohrabruju i olak-

šavaju kontakt između nacionalnih preventivnih mehanizama i međunarodnog Podkomiteta.

Zaključak

Opcioni protokol je jedinstven i inovativan instrument koji daje novu dimenziju međunarodnim naporima na sprječavanju torture na nacionalnom nivou. On prepoznaje da su za djelotvornu zaštitu od mučenja i drugih vrsta lošeg postupanja neohodni stalni nacionalni i međunarodni napori.

Zbog toga države članice imaju obavezu ne samo prema Podkomitetu, već i prema nacionalnim preventivnim mehanizmima da osiguraju njihovo djelotvorno funkcionisanje. Po prvi put su u nekom međunarodnom instrumentu propisani mandat, područje primjene, sastav i metodologija nacionalnih posjeta pritvorskih jedinica.

Predviđa se da će ovaj novi pristup kodifikovanja nacionalnih napora na sprječavanju mučenja u saradnji sa međunarodnim mehanizmom pomoći u implementaciji međunarodnih standarda na lokalnom nivou. Ovaj pristup će takođe obezbijediti sredstvo za podizanje nivoa svijesti, kao i pokrenuti nacionalnu debatu o postupanju sa osobama lišenim slobode i o uslovima pritvora.

Zbog toga je od suštinske važnosti za djelotvorno funkcionisanje Opcionog protokola kao preventivnog mehanizma da države potpisnice uspostave, održavaju ili imenuju odgovarajuće, kompetentne i nezavisne nacionalne mehanizme.

ASOCIJACIJA ZA PREVENCIJU TORTURE ŽENEVA

OPCIONI PROTOKOL UZ KONVENCIJU UJEDINJENIH NACIJA PROTIV TORTURE

Najčešće postavljena pitanja

Šta je to Opcioni Protokol??

18. decembra 2002.godine Generalna skupština Ujedinjenih nacija je usvojila Opcioni protokol uz Konvenciju UN protiv torture (OPCAT). Cilj OPCAT-a je sprečavanje torture i drugih oblika lošeg postupanja kroz uspostavljanje sistema regularnih posjeta mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode, koje bi vršila nezavisna međunarodna i domaća tijela.

Ko ga može ratifikovati??

Samo one države koje su ratifikovale ili pristupile UN Konvenciji protiv torture mogu ratifikovati ili pristupiti OPCAT-u.

Zašto je on potreban??

Uprkos činjenici da su tortura i drugi oblici lošeg postupanja zabranjeni međunarodnim pravom, ove zloupotrebe i dalje nastavljaju da budu široko rasprostranjene. Lica lišena slobode su uglavnom na riziku jer su odsječeni od spoljnog svijeta i, za svoje najosnovnije potrebe i prava, potpuno su zavisni od institucije u kojoj se nalaze. OPCAT nudi novi pristup, obzirom da ni jedan drugi međunarodni ugovor ne predviđa konkretne korake da se ovakva kršenja ne vrše unutar mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode širom svijeta.

Kako posjete mogu spriječiti torturu i druge oblike lošeg postupanja??

Iskustvo iz prakse je pokazalo da su posjete mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode jedan od najefikasnijih načina za sprečavanje torture i za unapređenje uslova u tim mjestima. Posjete nemaju samo zastrašujući uticaj, već takođe omogućavaju stručnjacima ispitivanje, iz prve ruke, uslova tretmana lica lišenih slobode, i uslova njihovog pritvora. Postoji mnogo problema koji proizilaze iz neadekvatnih sistema, a koji se mogu poboljšati vršenjem redovnog nadzora. Stručnjaci koji vrše posjete su u mogućnosti da naprave preporuke za poboljšanje i da uspostave konstruktivne dijaloge sa relevantnim organima vlasti, a sve u cilju pružanja pomoći u rješavanju uočenih problema.

Kako će Opcioni protokol funkcionisati??

OPCAT će uspostaviti sistem redovnih posjeta zatvorima koje će komplementarno vršiti međunarodna i nacionalna nezavisna stručna tijela. Nakon ratifikacije ili pristupanja OPCAT-u, države članice će biti obavezne da prihvate nenajavljenje posjete zatvorima od strane ovih tijela.

Međunarodni podkomitet

Prvo tijelo u okviru ovog sistema posjeta će biti novo međunarodno tijelo, «Podkomitet» Komiteta protiv torture. Ovo tijelo će inicijalno biti sastavljeno od 10 nezavisnih multidisciplinarnih stručnjaka koji će vršiti redovne posjete mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode u svim zemljama potpisnicama ovog Protokola.

Nacionalni mehanizmi za prevenciju

Drugi dio ovog sistema će biti posjete koje će vršiti nacionalna tijela. Kada OPCAT stupi na snagu, u roku od godinu dana od ratifikacije odnosno pristupanja, države potpisnice će biti u obavezi da imaju jedan ili više nacionalnih mehanizama za prevenciju. Nije tačno preciziran model nacionalnog mehanizma, te stoga komisije za ljudska prava, ombudsman, parlamentarna komisija ili NVO-i, mogu biti određeni da vrše ovu funkciju. Države potpisnice su dužne da obezbijede da ova nacionalna tijela funkcionišu bez ikakvog uticaja od strane organa vlasti.

Šta će tijela za posjetu raditi??

I međunarodna i nacionalna tijela će vršiti redovne posjete svim mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode i moći će vršiti privatne razgovore sa licima koja oni odaberu. Nakon tih posjeta, ova tijela će pripremati preporuke za poboljšanja u pogledu tretmana i pritvaranja lica lišenih slobode. U cilju uspostavljanja atmosfere saradnje, izvještaj Podkomiteta će biti povjerljiv, osim ako država potpisnica na koju se odnosi izvještaj da svoj pristanak za objavljivanje izvještaja, ili ukoliko ne bude saradivala sa stručnjacima koji budu vršili posjetu. Povjerljivost nije zahtjev koji moraju ispuniti nacionalna tijela koja vrše posjete.

Ova tijela će nastaviti da rade sa relevantnim organima vlasti na implementaciji njihovih preporuka. Oni će takođe raditi kroz veoma blisku saradnju, razmjenu informacija i savjeta.

Koja mjesta će se posjećivati??

Mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode (zatvori) su široko definisana Protokolom i uključuju: policijske stanice, stanice snaga bezbjednosti, sve istražne centre, zatvore za povratnike, zatvore za osuđena lica, centre za maloljetnike, imigracione centre, tranzitne zone na međunarodnim lukama, centre za azilante, psihijatrijske institucije i mjesta za izvršenje upravnih kazni zatvora.

Šta je sada potrebno uraditi??

Da bi Opcioni Protokol stupio na snagu potrebno je da postoji 20 ratifikacija.

Sve zemlje potpisnice UN Konvencije protiv torture bi trebale ozbiljno da razmotre ratifikaciju OPCAT-a što je prije moguće.

Nacionalne institucije i druga tijela koja promovišu zaštitu ljudskih prava lica lišenih slobode bi se trebali informisati o svojoj potencijalnoj ulozi kao Nacionalnog mehanizma za prevenciju u skladu sa kriterijumima predviđenim OPCAT-om.

Trebalo bi pokrenuti nacionalne debate o prevenciji torture u smislu usvajanja OPCAT-a.

Civilno društvo i nevladine organizacije bi trebalo aktivno da promovišu i da budu uključeni u proces ratifikacije i implementacije OPCAT-a.

LISTA KRITERIJA ZA POMOĆ PRI PROCJENI POTENCIJALNIH NACIONALNIH MEHANIZAMA ZA PREVENCIJU PREDVIĐENIH OPCIONIM PROTOKOLOM UZ UN KONVENCIJU PROTIV TORTURE (OPCAT)

Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nehumanih i ponižavajućih kazni i postupaka (OPCAT), koji su Ujedinjene nacije usvojile 2002. godine, uspostavlja sistem redovnih posjeta svim zatvorskim ustanovama (gdje se misli na sva mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode) u cilju sprečavanja torture i lošeg postupanja. Posjete će sprovoditi međunarodni podkomitet uspostavljen od strane UN i jedan ili više Nacionalnih mehanizama za prevenciju (NPM) koje su države članice dužne da uspostave, odrede ili održavaju. Iako Protokol sadrži listu garancija i ovlašćenja za Nacionalni mehanizam za prevenciju, on ostavlja široke granice razumijevanja u pogledu njegove forme. Asocijacija za prevenciju torture (APT) predlaže da preces definisanja Nacionalnih mehanizama za prevenciju bude otvoren i participativan, uključujući sve relevantne aktere.

Ova lista kriterijuma je namijenjena nacionalnim i međunarodnim akterima uključenim u određivanje, odnosno stvaranje Nacionalnih mehanizama za prevenciju u okviru OPCAT-a. Ovo je praktičan instrument koji bi trebalo da im pomogne u ovom procesu, kroz identifikovanje brojnih konkretnih pitanja koja bi trebalo uzeti u obzir.

Osnovni cilj ovog instrumenta je pružanje pomoći u:

- Procjeni da li potencijalni Nacionalni mehanizmi ispunjavaju minimum standarda predviđenih OPCAT-om
- Razumijevanju prednosti i nedostataka Nacionalnih mehanizama
- Unapređivanju efikasnosti postojećih Mehanizama

Ovaj instrument sadrži listu od 46 kriterija kojima se treba rukovoditi prilikom vršenja procjene postojećih ili planiranih Nacionalnih mehanizama za prevenciju zasnovanih na standardima koje uspostavlja OPCAT kao i na naj-

boljim praksama vršenja kontrole nad mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode. Listu kriterija čine četiri poglavlja:

- I. Opšte informacije
- II. Minimalni standardi koje uspostavlja OPCAT
- III. Efikasno vršenje nadzora u praksi
- IV. Dodatni kriterijumi u slučaju postojanja više mehanizama

U *Prvom poglavlju* je potrebno predstaviti neophodne opšte informacije o mehanizmu i zemlji kako bi se pomoglo u procesu opšte procjene. *Drugo poglavlje* se bavi formalnim zahtjevima samog OPCAT-a. Može se koristiti samostalno, prilikom procjene da li postojeći ili planirani Mehanizam ispunjava ove zahtjeve da bi postao Nacionalni Mehanizam za prevenciju torture. Kriteriji predstavljeni u *Trećem poglavlju* se uglavnom mogu primijeniti na postojeće mehanizme i pomažu u procjeni njihove efikasnosti u praksi. Međutim ovi kriteriji takođe mogu poslužiti kao korisni konkretni elementi koje bi trebalo uzeti u obzir prilikom uspostavljanja novog mehanizma. Stoga su kriteriji praćeni nekim objašnjenjima i preporukama. Konačno, *Četvrto poglavlje* je korisno samo kada je, u jednoj zemlji, predviđeno da se nekoliko nacionalnih tijela koja vrše posjete odrede kao Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture.

Asocijacija za prevenciju torture je morala napraviti određene izbore prilikom odabira kriterijuma, a sve u cilju da ovaj instrument bude praktično primjenljiv. Stoga je bitno napomenuti da dok su sa jedne strane kriterijumi jasno predstavljeni u međunarodnom pravu i praksi, način njihovog izbora nije "uklesan u kamenu".

Primjena ove liste kriterija na određeni mehanizam u zemlji, **će biti najefikasnija ako se sprovede kao zajednički rad koji će uključiti sve zainteresovane strane.**

POGLAVLJE I: OPŠTE INFORMACIJE

O Mehanizmu

Naziv mehanizma:

Datum stvaranja:

Godišnji budžet:

Mandat:

Zakonska osnova

Broj članova (muškarci/žene):

Broj osoblja (muškarci/žene):

Da li postoje dugi organi koji vrše posjete zatvorskim ustanovama u zemlji?

O nacionalnom kontekstu

Veličina zemlje:

Populacija:

Zatvorska populacija:

Broj zatvora

Broj ustanova za pritvor

Broj psihijatrijskih institucija

Broj maloljetničkih zatvora

Broj zatvorskih ustanova za migrante:

Broj vojnih zatvora

POGLAVLJE II. MINIMUM KRITERIJA PREDVIĐENIH OPCAT-om

OVLAŠĆENJA I POSJETE

1. Je li Mehanizam posebno ovlašten da vrši preventivne posjete? Jesu li te posjete redovne? Nenajavljene?
2. Ima li Mehanizam pristup svim mjestima u kojima se nalaze lica lišena slobode, onako kako je to definisano OPCAT-om¹? (Član. **20c** OPCAT-a)
Na primjer: policijske stanice, zatvori (KPD), pritvori, psihijatrijske ustanove, ustanove za smještaj migranata, zatvori za maloljetnike, vojni zatvori...
3. Ima li Mehanizam pristup svim prostorijama i objektima u ovim ustanovama? (Član. **20c** OPCAT)
4. U toku vršenja posjete, da li je mehanizmu dozvoljeno da vrši privatne razgovore sa bilo kojim licem lišenim slobode i na bilo kom mjestu? (Član. **20 d i e** OPCAT)
5. Da li Mehanizam ima pristup svim podacima o broju lica lišenih slobode, broju pritvorskih ustanova kao i o uslovima njihovog pritvora (Član. **20 a i b** OPCAT)
6. Da li postoje bilo kakve garancije da osobe koje su u kontaktu sa Mehanizmom neće biti sankcionisane? (Član. **21.1** OPCAT)
7. Da li su nadležni organi dužni da razmotre preporuke Nacionalnog mehanizma? (Član. **22** OPCAT)

PROCJENA:

Da li Mehanizam ima minimum ovlašćenja za posjete i garancije na način kako je to predviđeno OPCAT-om? Ukoliko nema, koji su nedostaci i na koji način bi se to moglo ispraviti? Da li bi se ovlašćenja i mandat kao Nacionalnog mehanizma dobro integrisali u opšti mandat institucije?

¹ "U smislu ovog Protokola lišavanje slobode znači bilo koji oblik pritvora ili zatvaranja ili stavljanje lica u javno ili privatno mjesto čuvanja, koje to lice prema odluci sudskog upravnog ili drugod tijela ne može napustiti svojevóljno". Član. 4.2 OPCAT.

FUNKCIONALNA NEZAVISNOST I SASTAV

8. Da li Mehanizam ima dovoljno ljudskih i finansijskih resursa za vršenje efikasnog monitoringa? (Član. 18.3 OPCAT)
(koji dio godišnjeg budžeta je dodijeljen za vršenje monitoringa? Koji bi bio idealan budžet?)
9. Ima li Mehanizam finansijsku autonomiju i kontrolu nad svojim budžetom?
10. Koje su zakonske osnove za osnivanje Mehanizma? Da li se Mehanizam nalazi dovoljno visoko u hijerarhiji da bi mu to garantovalo nezavisnost?
11. Imaju li neki članovi Mehanizma veze sa izvršnom granom vlasti? Da li to ugrožava njihovu nezavisnost? Ko bira i razrešava članove, i da li je taj postupak otvoren i transparentan?
12. Da li Mehanizam sam zapošljava svoje osoblje, i da li je smješten u prostorijama izvan prostorija izvršne ili sudske vlasti?

PROCJENA:

Da li je Mehanizam formalno i funkcionalno nezavistan? Da li ga i drugi vide kao nezavisno tijelo? Ukoliko ne, šta je potrebno promijeniti u cilju da on postane potpuno nezavistan?

SASTAV

13. Kakva je profesionalna pozadina članova Mehanizma? Da li imaju neophodne sposobnosti i znanja za vršenje monitoringa? Je li tim za posjete takođe sastavljen od profesionalaca iz različitih disciplina (posebno: oblasti medicine i ljudskih prava)?
14. Da li u Mehanizmu postoji ujednačenost oba pola? Postoji li adekvatna predstavljenost etničkih, jezičkih i drugih manjinskih grupa? Da li se oni poštuju i u timovima za posjetu?
15. Da li se članovi i osoblje obučavaju (inicijalna / stalna obuka) po pitanjima vršenja nadzora nad pritvorskim mjestima i da li se za njih organizuje neka druga vrsta relevantne stručne obuke.

PROCJENA:

Da li Mehanizam ima neophodne ljudske resurse za vršenje posjeta u skladu sa OPCAT-om, poštujući principe sposobnosti, multidisciplinarnosti i različitosti? Ukoliko ne, na koji način bi se ovo moglo popraviti?

POGLAVLJE III: EFIKASAN MONITORING U PRAKSI

PRIPREMA I SPROVOĐENJE POSJETA

16. Koji je ukupan broj posjeta koji se u toku godine obavi po kategorijama zatvorskih ustanova? Da li se posjećuju i udaljena mjesta? Koja je prosječna učestalost posjeta, po kategorijama pritvorskih ustanova?

Posjete bi trebalo da budu i redovne i česte. Učestalost posjeta varira u zavisnosti od vrste mjesta koje se posjećuje (mjesečne, kvartalne, godišnje posjete). Preporuka je da se najznačajnija i najproblematičnija mjesta posjećuju više od jednog puta godišnje.

17. Da li se posjete moraju najaviti unaprijed? Ukoliko moraju, koliko vremena unaprijed i kome?

U cilju postojanja efikasnog preventivnog uticaja, Mehanizam bi trebalo da ima pristup svim mjestima u bilo koje vrijeme, bez prethodne najave. Međutim, iz praktičnih razloga, Mehanizam može odlučiti da unaprijed najavi posebne posjete. Mehanizam bi trebalo da bude u mogućnosti da izvrši odmah posjete u slučaju specifičnih problema ili incidenata (npr. u slučaju pobune u zatvoru).

18. Da li Mehanizam bira mjesta koja će posjetiti? Ukoliko bira, na koji način: na osnovu dobijenih informacija, na osnovu jasne strategije ili nasumično?

Na osnovu člana 20 e OPCAT-a, Mehanizam mora imati slobodu da bira mjesta koja želi da posjeti. Kada je potrebno napraviti selekciju, ona se može zasni-vati na različitim kriterijumima: dostupne informacije, regioni, vrste mjesta koja se posjećuju, osjetljive grupe pritvorenih lica, težina problema i sl.

19. Da li se posjete unaprijed pripremaju? Na koji način (provjerom prethodnih internih izvještaja, prikupljanjem informacija iz drugih izvora, kontaktiranjem direktora ustanove ili dugih lica)?

Priprema je veoma važna da bi se posjeta obavila u najboljim uslovima, i neophodno je makar uključiti kratak pregled svih dostupnih informacija o mjestu koje se želi posjetiti.

20. Da li tim za posjetu obavlja *inicijalni* i *finalni* razgovor sa direktorom mjesta koje se posjećuje, o suštinskim pitanjima (nasuprot sastancima iz učtivosti)? *Inicijalni razgovor omogućava timu za posjetu da predstavi svoje članove, objasni ciljeve i izvrši posjetu, kao i da prikupi najsvježije informacije o mjestu koje se posjećuje. Za vrijeme finalnog razgovora, tim za posjetu može u kratkim crtama predstaviti utvrđene činjenice i pokrenuti specifična pitanja. Tim za posjetu mora biti u mogućnosti da se kratko susretne prije ovog finalnog razgovora, u cilju dobre pripreme za razgovor.*

21. Da li tim za posjetu vrši opšti obilazak i/ili posjećuje posebne prostorije u zatvorskim ustanovama (kao npr. ćelije za kažnjavanje, bolnice, zatvorske ćelije)?

Cijeli tim bi trebalo da obavi kratak opšti obilazak, barem za vrijeme prve posjete mjestu. Neke prostorije bi obavezno trebalo posjetiti: prijemno odeljenje, disciplinske ćelije, ćelije i spavaone, sanitarne prostorije

22. Da li Mehanizam provjerava registre? Koje vrste? (evidencije o prijemu/ otpuštanju; medicinske registre; registre incidenata, upotrebe sile; registre o aktivnostima, radu, obrazovanju)?

Timu za posjetu je potrebno omogućiti pristup svim oblicima registara. Najznačajniji su registri o prijemu i oni koji se tiču incidenata i upotrebe sile.

23. Kako posjetioci biraju lica lišena slobode sa kojima vrše privatne razgovore? Gdje se vrše ti razgovori? (da li se vrše bez prisluškivanja i bez prisustva službenika obezbjeđenja)?

Na osnovu člana 20 e OPCAT-a, Mehanizmu mora biti obezbijeđeno da slobodno bira lica sa kojima želi da razgovara. Veoma je značajno da se razgovara ne samo sa onim licima koja žele razgovor, već i da se odaberu lica koja bi predstavljala što je moguće više različitih kategorija lica lišenih slobode, u cilju dobijanja tačnih informacija, kao i u cilju zaštite lica lišenih slobode. Razgovore sa odabranim licima ne bi trebalo vršiti u službenim prostorijama već u bilo kojim drugim prostorijama u kojima se lica lišena slobode osjećaju sigurno, koje se ne prisluškuju i, ako je to moguće, bez prisustva službenika obezbjeđenja.

24. Na koji način se vrše razgovori? (koliko osoba, uz upotrebu upitnika, da li se informacije evidentiraju?)

Privatni razgovori čine srž efikasnog procesa nadzora. Oni se trebaju bazirati na povjerenju, empatiji i dobro iskorišćenom vremenu, i na sve načine je potrebno

izbjegavati formu ispitivanja. Razgovor ne bi trebalo da vrše više od dvije osobe, od kojih bi jedna vodila bilješke. Ukoliko se pritvoreno lice slaže, upitnik bi mogao biti korisno sredstvo ako se ne napravi u previše rigidnoj formi.

25. Na koji način Mehanizam postupa sa *tvrdnjama o postojanju torture* (dostavljanje izjave sa izričitim pristankom) i na koji način Mehanizam pokušava da zaštiti lica sa kojima je u kontaktu?

Suštinski je važno da se lice lišeno slobode pita da li se iskaz o torturi može dostaviti nadležnim organima i da li se njegovoljneno ime može pomenuti u toj prijavi.

26. Da li Mehanizam obraća posebnu pažnju na osjetljive grupe (žene, djecu, počinioce određenih vrsta krivičnih djela, mentalno bolesne, izuzetno siromašne, HIV pozitivne osobe)?

Veoma je važno da Mehanizam bude svjestan specifičnih problema i potreba posebno osjetljivih grupa.

PROCJENA:

Da li timovi za posjetu sprovode svoje posjete u skladu sa međunarodnim najboljim praksama navedenim u gore pomenutim kriterijumima. Ako ne, koje su mogućnosti i potencijali za promjenu?

POSTUPAK POSLIJE POSJETA

27. Koje vrste izvještaja se pripremaju nakon posjeta?

Postupak nakon posjeta je jednako važan (ako ne i važniji) kao same posjete. Izvještavanje može uključiti interne izvještaje, izvještaje nadležnim organima za svaku posjetu, opšti izvještaj koji pokriva nekoliko posjeta (npr. godišnji ili tematski izvještaji).

28. Da li izvještaji sadrže preporuke različitim nivoima vlasti? Jesu li ove preporuke specifične?

Shodno članu 19 b) OPCAT-a, NPM imaju ovlaštenje da „daju preporuke nadležnim organima vlasti“. Da bi ovo bilo efikasno, ove preporuke bi trebalo uputiti relevantnim nivoima vlasti (organima koji imaju ovlaštenja da ih implementiraju), da budu konkretne i specifične, da budu rangirane po prioritetu i da sadrže vremenski okvir za implementaciju.

29. Da li Mehanizam identifikuje ukorijenjene uzroke problema i predstavlja ih na odgovarajućem nivou?

Identifikovanje ukorijenjenih uzroka omogućava mehanizmu da formuliše sadržajnije i pragmatičnije preporuke.

30. Da li se izvještaji objavljuju? Dostavljaju medijima?

U skladu sa članom 23 OPCAT-a, države se obavezuju da će objaviti i distribuirati godišnje izvještaje Nacionalnih mehanizama. Mehanizmi takođe mogu svoje izvještaje učiniti javnim. U budućnosti će se izvještaji takođe dostavljati Podkomitetu UN koji će se uspostaviti OPCAT-om.

31. Da li Mehanizam vrši naknadne posjete za vrijeme kojih se provjerava da li je došlo do implementacije preporuka?

Kada su posjete učestale one neophodno uključuju i određeni nastavak. Mehanizmi takođe mogu odlučiti da sprovedu kasnije posjete usmjerene samo na provjeru do kog stepena su se prethodne preporuke implementirale.

32. Da li Mehanizam obavlja neke druge dopunske aktivnosti (priprema propisa, pokretanje postupaka, obuka i sl)?

Posjete mogu činiti samo jedan elemenat globalnije strategije za prevenciju torture i lošeg postupanja i uspješno se mogu dopuniti sa drugim aktivnostima koje će ih pratiti, u skladu sa mandatom mehanizma. Čl. 19 c) OPCAT-a daje Nacionalnim mehanizmima ovlašćenja da daju primjedbe na postojeće propise ili da predlažu nove

PROCJENA:

Da li Mehanizam prenosi jasno formulisane preporuke za prevenciju torture i za unapređenje uslova u pritvorskim jedinicama odgovarajućim nivoima vlasti? Da li prati njihovu implementaciju?

UTICAJ / REZULTATI

33. Da li nadležni organi moraju zauzeti stav, dati komentar ili odgovoriti na izvještaje i preporuke? Da li to rade u praksi?

Shodno čl. 22 OPCAT-a, nadležni organi vlasti su dužni da razmotre preporuke i stupe u dijalog o njihovoj implementaciji. Nadležni organi bi trebalo da odgovaraju na izvještaje i da zauzmu stav o preporukama.

34. Koji je nivo saradnje sa nadležnim organima vlasti?

Proces monitoringa se bazira na saradnji. Nadležni organi vlasti bi trebalo sa saraduju sa Nacionalnim mehanizmima u svim fazama procesa: prije, za vrijeme i nakon posjeta, kao i tokom implementacije preporuka. Međutim, nivo saradnje može svakako varirati.

35. Da li se Mehanizam aktivno zalaže za implementaciju svojih preporuka? Da li ima dobre zapise na osnovu kojih se može pratiti implementacija preporuka? Da li su prepreke u implementaciji izvan kontrole Mehanizma?

Formulisanje preporuka najčešće nije dovoljno za uspostavljanje promjena i to zahtijeva proaktivniju strategiju za njihovu implementaciju: aktivnosti praćenja, podizanje svijesti, kontakti sa drugima akterima i sl..

36. Da li postoje primjeri poboljšanja (unapređenja) nakon implementacije preporuka? Na kom nivou? (za određena lica lišena slobode? u posjećenim institucijama: materijalni uslovi, aktivnosti i sl.? Zakonodavne promjene?)

Konačni cilj vršenja monitoringa je unapređenje i poboljšanje tretmana lica lišene slobode kao i uslova njihovog pritvora. Mehanizam bi trebao da bude u mogućnosti da pokaže konkretne pozitivne rezultate ovog procesa.

37. Da li Mehanizam saraduje sa drugim akterima uključenim direktno ili indirektno u proces monitoringa pritvorskih jedinica? Na koji način?

Na nacionalnom nivou postoje i drugi akteri zainteresovani za vršenje nadzora nad pritvorskim jedinicama, i veoma je značajno za Mehanizam da održava kontakte sa njima, uspostavi određenu saradnju i, po mogućnosti, koordinira njihov rad u cilju poboljšanja uticaja.

PROCJENA:

Ima li Mehanizam uspostavljene zapise za praćenje svojih napora za postizanje konkretnih rezultata u smislu prevencije torture i lošeg postupanja.

NEZAVISNOST I EFIKASNOST U PRAKSI

38. Da li postoje primjeri slučajeva kada je Mehanizam insistirao u realizaciji svojih ovlaštenja uprkos otporu koji su pružali nadležni organi?

Proces monitoringa je obično zasnovan na saradnji i dijalogu sa vlastima, ali u nekim slučajevima neophodno je da se Mehanizam više konfrontira u cilju potpunog i efikasnog vršenja svojih ovlaštenja i mandata.

39. Da li pritvorena lica, mediji i društvo vide i doživljavaju Mehanizam kao nezavisno tijelo?

Biti nezavisan je isto tako važno kao i biti doživljen kao nezavisan, posebno od strane svih uključenih i zainteresovanih aktera.

40. Da li nadležni organi, pritvorena lica, mediji i društvo poštuju i uvažavaju Mehanizam kao efikasno tijelo?

41. Da li Mehanizam čine ljudi visokih moralnih standarda koji pokazuju posvećenost i želju za donošenje promjena?

Na kraju, efikasnost i uticaj Mehanizma zavisiće od ličnosti i karaktera njegovih članova i njihove lične posvećenosti poslu.

PROCJENA:

Da li je Mehanizam nezavistan i efikasan u praksi?

**POGLAVLJE IV:
MOGUĆNOST POSTOJANJA VIŠE
NACIONALNIH MEHANIZAMA ZA
PREVENCIJU**

42. Koji drugi mehanizmi vrše posjete i koje vrste mjesta posjećuju? Da li postoje preklapanja ili praznine?
43. Da li postoji sistem konsultacija i koordinacije između različitih mehanizama?
44. Da li postoje neki planovi u pogledu saradnje između višestrukih NPM i budućeg Podkomiteta UN-a?
45. Da li postoji sredstvo kojim se obezbjeđuje da se metodologije i standardi primjenjuju dosledno od strane različitih mehanizama?
46. Da li postoje primjeri nedosljednosti ili kontradikcija između različitih mehanizama? Da li postoje primjeri sinergije i uzajamne pomoći između mehanizama?

